LES VAGUES GENERALS DE 1985 I 1988

Gisela Murillo

- -

Índex

1. DESCRIPCIÓ

2. MODELITZACIÓ
   2.1. Model d'Estructura d'Oportunitats Polítiques adaptat al cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta
   2.2. Quadre de variables i hipòtesis

3. ENQUADRAMENT DEL FENOMEN
   3.1. En el cicle de vagues generals de la postransició
   3.2. En el cicle polític d'hegemonia socialdemòcrata (1982-1989)

4. ANÀLISI
   4.1. Les relacions entre Govern i sindicats
   4.2. Les relacions entre partit i sindicat socialdemòcrates
   4.3. L'acció col·lectiva efectiva: repertoris i actors desafiants

5. CONCLUSIONS TEMPTATIVES
Annex

(1) DESCRIPCIÓ

El fenomen objecte de l'anàlisi d'aquest treball és el cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta a Espanya i Catalunya. L'objectiu del treball és analitzar tant la forma i el contingut que prenen les vagues generals que es produeixen durant aquest cicle, com els factors que les desencadenen.

Els episodis que formen part del cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta, objecte de la nostra anàlisi, són dos: la vaga general del 20 de juny del 1985 i la vaga general del 14 de desembre del 1988. Ambdues s'emmarquen en la fase central (1985-1994) del cicle

de vagues generals que esclata amb l'inici de la transició política a Espanya i Catalunya. Dins d'aquesta fase central, les vagues generals del 1985 i del 1988 són els dos primers episodis. La vaga general del 20 de juny del 1985 és la primera convocada després de la transició política i obre la fase central del cicle de vagues. Aquesta vaga es desenvolupa ja en un context de postransició, en un règim de poliarquia, i els seus objectius són ben diferents als de les vagues generals transicionals. Considerem que aquesta vaga és «precursora» o «preparatòria» de la resta d'episodis que conformen el cicle perquè anticipa un canvi en la tendència de la mobilització obrera i en el repertori de protesta, així com, en el context de les relacions laborals i en el procés polític. En definitiva, la relació entre la vaga general del 1985 i la vaga general del 1988 no és estrictament temporal, sinó que la primera anticipa la forma particular de protesta que esdevindrà la vaga del 1988, així com, els factors polítics i socials que al desencadenaran.

Les vagues generals del 1985 i del 1988 són mobilitzacions de gran dimensió i d'àmbit estatal. Les dues vagues responen a la tipologia de «vagues generals polítiques» perquè persegueixen la interrupció intencionada i a gran escala del procés econòmic i productiu però, també i sobretot, tenen la voluntat d'impactar en l'estructura política institucional i influir en el procés polític. La vaga deixa de ser un arma específica de la classe obrera i es converteix en un signe d'advertència destinat a cridar l'atenció del Govern (Lefranc (1972: 220). La dimensió política d'ambdues vagues generals es manifesta en que, d'una banda, tot i la especial incidència en el sector industrial, s'estenen a d'altres sectors econòmics; i, d'una altra banda, són recolzades per sectors socials diversos. A més, en ambdós casos el motiu específic que desencadena la convocatòria de vaga posa de relleu que la convocatòria va dirigida contra el Govern i, per tant, té una intencionalitat política: al 1985, el motiu és l'aprovació d'un projecte de llei de reforma de les prestacions i el sistema de cobertura de la Seguretat Social, i al 1988, el motiu és l'aprovació d'un projecte de llei sobre ocupació juvenil. Però, la voluntat d'influir en el procés polític va més enllà d'això. A les dues conjuntures es manifesta la manca de funcionament dels canals polítics formals de disseny i elaboració de les polítiques públiques, i concretament, del sistema d'intermediació d'interessos imperant durant la transició política: el model de concertació o «política de pactes». Ara bé, en cap cas, la intenció d'aquestes vagues és provocar el col·lapse i la substitució del sistema democràtic liberal, ni molt menys iniciar un procés revolucionari. En aquest sentit, afirmem que les vagues generals del 1985 i del 1988 són «vagues generals no insurreccionals», és a dir, mobilitzacions massives, en el sentit que susciten un suport social més enllà de la classe obrera, i pacífiques.

Ara bé, hi ha un factor fonamental que assenyala clarament l'existència de lògiques d'acció diferents en ambdues vagues generals. La vaga general del 14 de desembre del 1988, a diferència de la del 1985, esdevé tant una forma d'acció de democràcia directa en sí mateixa com un mecanisme de pressió per l'aprofundiment de la democràcia liberal espanyola derivada del procés de transició. La vaga general del 1988 va significar un èxit històric en quant a nivells de participació. Aquesta no va ser una vaga de la classe obrera:[1] per sectors de producció, la vaga havia estat seguida majoritàriament per treballadors del sector serveis. Per professions, quasi un 80% dels empresaris amb assalariats havia seguit la convocatòria; quasi un 85% treballadors autònoms o per compte pròpia s'hi van sumar; i, quasi un 80% del funcionariat també. Finalment, per ocupacions, entre els quadres mitjans i alts es donava un alt percentatge de seguiment (un 80%). El seguiment massiu, pacífic i festiu de les manifestacions i les accions de protesta desenvolupades durant la jornada mostraven que la

[1] Totes les dades que aportem són extretes del sondeig de l'empresa IOPE-ETMAR fet pel diari *El Periódico* el mateix dia de la vaga. Font: *El Periódico*, 15.12.88, p. 3-4.

resposta a la convocatòria sindical havia estat voluntària i espontània. En aquest sentit, Kriesi i altres (1998: 23) ja apunten que la institucionalització del conflicte de classes per mitjà de la concertació, comporta un canvi important en la forma de protesta de les vagues, en el sentit que prenen forma de manifestació política («*mass meeting*» o «*march*»), cosa que facilita la mobilització d'un suport més enllà de la classe obrera i els confereix un caràcter pacífic i festiu.

Però, el recolzament a la convocatòria sindical no es limitava només als cinc punts de la plataforma reivindicativa laboral i sindical. Les reivindicacions sindicals posaven de manifest la frustració, no només per les polítiques econòmiques i socials liberals del Govern del PSOE, sinó també pel seu estil de governar i per com funcionava la democràcia liberal sorgida del procés de transició. En definitiva doncs, la participació en la convocatòria de vaga portava implícit un factor de pressió per la millora de la qualitat de la vida política, per l'aprofundiment de la democràcia. La pressió democratitzadora de la protesta incidia en els següents punts:

1. La manca de confiança envers les elits polítiques davant la seva concepció patrimonialista de l'estat, la corrupció i les pràctiques clientelistes.
2. La manca de representativitat atorgada a les institucions polítiques formals, sobretot Parlament, govern i partits polítics, així com, la manca d'una veritable oposició política.
3. El descontentament per un estil de governar cesarista i autoritari fonamentat en la majoria absoluta parlamentària.
4. La manca de responsabilitat política en la presa de decisions.
5. La necessitat de limitar el poder executiu, per mitjà de contrapoders que permetin corregir els errors i les desviacions de l'exercici del poder.
6. La manca d'un funcionament democràtic liberal de les associacions intermitges (com els sindicats) entre les institucions de poder i la ciutadania.
7. El fort biaix en la implementació de les polítiques públiques a favor dels interessos altament organitzats i econòmicament poderosos.
8. El reclam de drets de ciutadania per a tots els membres de la societat.

En definitiva doncs, la vaga general del 14 de desembre del 1988 esdevenia una «protesta política i moral», un exercici de democràcia directa en reacció a unes institucions i una cultura polítiques que mantenien a bona part de la societat civil i a la ciutadania en general completament allunyades del poder polític.

Un cop analitzada la forma i el contingut que prenen els episodis del cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta a Espanya i Catalunya, hem de tractar d'aclarir els factors principals que desencadenen aquest cicle i aquestes formes particulars de protesta. Per a procedir a l'anàlisi dels fenòmens, hem realitzat una adaptació al nostre cas del model teòric operacional d'Estructura d'Oportunitats Polítiques (EOP) dissenyat per a la recerca. Aquest model adaptat es conforma de diferents peces, les quals tenen una forta influència sobre els nivells i els repertoris de l'acció col·lectiva desenvolupats durant el període d'anàlisi. Aquestes peces són les següents:

a) En el nivell estructural, el primer element de l'EOP, plantegem l'existència de tres línies divisòries de confrontació cabdals entorn de les quals giren els fenòmens de les vagues

generals del 1985 i del 1988: el clivatge de «classe», el clivatge pels «valors postindustrials» i el clivatge pel «grau de democratització».

b) En relació amb el segon component de l'EOP, el sistema polític, prioritzem aquelles institucions i aquells actors que desenvolupen un paper cabdal en la canalització i la intermediació dels conflictes derivats dels clivatges i, per tant, en la definició de combinacions d'oportunitats i restriccions perquè es desencadenin les vagues generals. Més concretament, incidim en la interacció que s'estableix entre, d'una banda, el Govern i l'Administració, i d'una altra banda, els sindicats i la patronal, per mitjà de la política de concertació o de pactes socials.

c) Pel que fa al tercer element, el cicle polític, emmarquem les vagues generals del 1985 i del 1988 en la primera fase del cicle d'hegemonia socialdemòcrata (1982-1989). Dins d'aquest cicle polític, en primer lloc, abordem el contingut i els objectius de les polítiques econòmiques i socials desenvolupades pel Govern socialdemòcrata durant els anys vuitanta. L'estratègia política governamental es va fonamentar en la liberalització econòmica (González i Calvet, 1989). D'una banda, la inversió es convertia en la variable econòmica clau i, d'una altra banda, la recuperació dels excedents empresarials es convertien en l'eix central de la gestió econòmica. Aquesta estratègia es concretaria en una política de moderació salarial, assolida per mitjà de la concertació amb les organitzacions sindicals, unes polítiques fiscal i monetària restrictives, i una política de reconversió industrial. Aquesta política d'ajust macroeconòmica va anar acompanyada del desenvolupament de reformes estructurals i/o institucionals en cinc àmbits fonamentals: el sector públic, el mercat de treball, el sistema financer, el sector exterior i l'estructura productiva. Les principals conseqüències socials d'aquesta estratègia política liberal van ser: una disminució constant de la participació dels salaris en el PIB; uns alts índexs d'atur, tot i que la conjuntura de reactivació econòmica a partir del 1986 va comportar l'increment de la inversió i la creació d'ocupació, la qual es caracteritzava però, per l'empitjorament de les condicions salarials i laborals, sobretot en relació amb l'augment de la temporalitat de la contractació; i, un progressiu deteriorament dels serveis públics per la disminució global de la despesa pública, malgrat l'educació i la sanitat es van estendre a tota la població. En definitiva doncs, l'estratègia política socialdemòcrata va contribuir a que el clivatge de classe esdevingués un eix important de la protesta.

En segon element a considerar en el marc del cicle d'hegemonia socialdemòcrata, és la «fortalesa institucional» (Kriesi i altres: 1998) que gaudeix el Govern del PSOE durant els anys vuitanta. Tant l'ampli suport electoral que va rebre al 1982, que li donava la majoria absoluta parlamentària, com la forta disciplina interna li atorgaven al partit un alt grau d'autonomia i capacitat envers els procés de decisió i implementació de polítiques públiques.

Un tercer element a considerar en aquest nivell són les estratègies informals que utilitzen les autoritats envers la protesta social. En aquest sentit, l'estratègia governamental va ser de repressió de la protesta i de confrontació envers els actors desafiants. En bona part, aquesta estratègia es derivava de les pràctiques informals i de la cultura política heretada del procés de transició. Durant aquest període es van desenvolupar el que s'anomenen «pràctiques consociacionals o neocorporatives» de regulació del conflicte, que estan orientades a facilitar la integració en societats complexes o amb traumes de conflictes en el passat (Lijphart, 1969; Lehmbruch, 1985). Aquestes pràctiques informals es fonamenten en actituds i comportaments de negociació i compromís entre les elits polítiques, a fi d'aconseguir sistemes democràtics liberals estables. Però alhora, aquestes mateixes pràctiques comporten el monopoli de la

representació i la participació política de les organitzacions formals (partits polítics i organitzacions d'interessos), cosa que desincentiva la participació ciutadana i produeix una considerable conformitat social. Això explica en bona part que els desafiaments de l'acció col·lectiva fossin reprimits amb contundència i considerats com a símptoma de debilitat i desestabilització institucional.

Finalment, un darrer element important del cicle polític és l'estructura d'aliances polítiques i socials dominants del període. L'aliança estable del període va ser la del Govern amb el capital i l'empresariat, tal i com l'estratègia econòmica governamental posava de manifest. Durant la primera meitat dels anys vuitanta, tant la majoria absoluta parlamentària del PSOE com la debilitat i la divisió internes al si de l'oposició, va permetre al Govern no haver d'establir aliances amb cap altre força política. D'altra banda, aquell conservava una aliança fonamental amb la seva organització afí UGT. Tot això li va possibilitar evitar els desafiaments polítics i sindicals. Però, durant la segona meitat dels vuitanta, es va produir un canvi substancial en l'estructura d'aliances. D'una banda, els resultats electorals del 1986 mostraven una significativa pèrdua de vots (un milió) del PSOE, tot i que mantenia la majoria absoluta parlamentària. D'una altra banda, a finals del 1987 es produïa una reconfiguració del poder a l'esquerra, en bona part desencadenada per la reorientació de l'estratègia sindical de CCOO i UGT cap a la confrontació unitària amb el Govern. A finals del 1988, aquest canvi en l'estratègia sindical esdevindria un element facilitador de l'aliança de sindicats, partits d'esquerra, moviments socials i ciutadania en general en contra del Govern.

d) En relació amb el darrer component de l'EOP, la dinàmica política agencial, prioritzem la interacció estratègica entre tres actors principals: el Govern i el partit socialdemòcrates, l'organització patronal CEOE i els sindicats de classe CCOO i UGT.

En el marc d'aquest model, hem establert tres variables principals que ens serveixen per enfrontar l'anàlisi empírica del cicle de vagues generals de mitjans dels vuitanta. Aquestes variables són tres: les relacions entre el Govern socialdemòcrata i les organitzacions sindicals CCOO i UGT; les relacions entre les dues organitzacions socialdemòcrates, PSOE i UGT; i l'acció col·lectiva efectiva, incloent l'anàlisi dels repertoris de protesta i els actors polítics i socials que desafien l'estructura política institucional. Aquesta anàlisi ens ha permès detectar tres factors cabdals en el desencadenament del cicle de vagues i de les particulars formes de protesta que el conformen.
El primer nivell de l'anàlisi se centra en l'estratègia i el comportament de les organitzacions sindicals en relació amb l'estratègia i el comportament del govern socialdemòcrata. El factor desencadenat que es deriva de l'anàlisi d'aquesta interacció és el procés de redefinició de la correlació de forces socioeconòmiques derivada de la transició política. En aquest sentit, ja al 1985, les organitzacions sindicals fan un primer balanç negatiu dels resultats que el model de concertació proporciona a l'organització i a les seves bases socials. A partir d'aquell any, la conjuntura de reactivació econòmica tampoc va repercutir en la millora de les condicions de vida i laborals de la classe treballadora, ja que l'estratègia econòmica d'ajust i sanejament del Govern del PSOE no variava. Primer, el malestar de les bases socials dels sindicats, que comencen a qüestionar l'estratègia i el paper institucional de les seves organitzacions; i després, l'estratègia de confrontació i intent de deslegitimació dels sindicats per part del Govern van facilitar el canvi d'orientació de l'estratègia sindical, a fi de redefinir la seva posició de força en la democràcia liberal espanyola.

El segon nivell d'anàlisi se centra en l'estratègia i el comportament del PSOE en relació amb l'estratègia i el comportament del seu sindicat afí, la UGT. El factor desencadenat que es

deriva d'aquest nivell d'anàlisi és el procés de distanciament i posterior autonomització o pèrdua de politització partidària que emprèn la UGT en relació amb el PSOE. El sindicat deixava enrera el model de sindicalisme com a «corretja de transmissió» del partit. El procés de renovació organitzacional i de desideologització que va viure el partit a fi d'adaptar-se a les limitacions que imposava la transició política, així com, l'estratègia de maximització del vot que va utilitzar per esdevenir la força política hegemònica a la postransició. La conseqüència cabdal d'aquest procés que va viure la socialdemocràcia espanyola, i que va influir decisivament en el desencadenament del conflicte entre les dues organitzacions, va ser el fet que la socialdemocràcia ja no esdevindria només la representant política de la classe obrera i que no es recolzaria només en ella per assolir el poder; la seva força electoral i de capacitat d'accedir i mantenir-se al poder ja no dependria de la seva relació privilegiada amb el moviment obrer per mitjà de les organitzacions sindicals. Més aviat al contrari, aquesta relació podia convertir-se en un passiu polític (Kitschelt, 1996). Sens dubte, l'autonomia de la UGT en relació amb el PSOE restringia molt les possibilitats de que la concertació social reeixís, cosa que alhora, obria pas a l'estratègia de confrontació conjunta per part de les organitzacions sindicals a fi de reivindicar i d'obtenir un paper destacat en el procés de presa de decisions i elaboració de polítiques públiques.

El tercer nivell de l'anàlisi se centra tant en els repertoris desenvolupats durant la protesta com en els actors polítics i socials que hi prenen part i que desafien l'estructura institucional. D'aquest nivell d'anàlisi és deriva el factor de la manca de funcionament dels canals polítics formals de la democràcia liberal espanyola, i, en concret, l'estil de governar que caracteritza la socialdemocràcia durant els anys vuitanta. Aquest factor és cabdal per comprendre l'emergència d'una nova societat civil, quantitativament i qualitativa diferent a l'existent a la transició política, i la mobilització de la ciutadania en general. Podem dir que les vagues generals del 1985 i del 1988 ─sobretot, aquesta última─ posaven al descobert un conjunt d'anomalies estructurals derivades del procés de transició política, entre d'altres, i potser la més evident, que les organitzacions d'interessos i els partits polítics no funcionaven com a canals bàsics de representació i mecanismes de gestió del conflicte en el si de la democràcia liberal espanyola.

(2) MODELITZACIÓ

(2.1) Model d'Estructura d'Oportunitats Polítiques adaptat al cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta

Pel que fa a l'estructura de clivatges, postulem que hi ha tres clivatges o línies divisòries de confrontació cabdals que esdevenen l'eix entorn el qual giren els fenòmens de les vagues generals del 1985 i del 1988: el clivatge de «classe», el clivatge pels «valors postindustrials» i el clivatge pel «grau de democratització».
a) Clivatge de «classe»

Malgrat les estratègies consociacionals i neocorporatives aplicades durant la transició política i els primers anys de la postransició van comportar la pacificació d'aquest clivatge, considerem que aquest encara esdevé una font important del conflicte al voltant de les vagues generals durant els anys vuitanta. D'una banda, pel propi contingut i els actors dominants dels fenòmens que analitzem. En aquest sentit, les vagues generals són interrupcions intencionades i completes de l'activitat econòmica i productiva, i en general, ciutadana que tenen com a epicentre la força de treball i com a actors dominants els sindicats de classe. Bona part de la protesta conté reivindicacions relatives a les condicions de vida i de treball de la classe

treballadora. D'una altra banda, el clivatge de classe és una font rellevant del conflicte perquè l'estratègia econòmica d'ajust i sanejament desenvolupada pel Govern del PSOE va perjudicar fortament les condicions de vida i de treball de les classes populars i assalariades. Els principals resultats de la política econòmica socialdemòcrata van ser la recomposició de les rendes del capital a curt i llarg termini, i l'augment de les desigualtats socials i de la pobresa (González i Calvet, 1989: 24).

b) Clivatge pels «valors postindustrials»

La presència de trets inconfusibles de postindustrialisme com la terciarització, l'augment dels professionals i tècnics assalariats al si de la força de treball, o la pacificació del clivatge de classe que hem esmentat anteriorment, obren el pas a noves línies divisòries de confrontació a la societat espanyola i catalana en el decurs dels anys vuitanta. Aquestes noves línies responen al sorgiment de nous valors i noves reivindicacions polítiques vinculades amb la qualitat de la vida política i l'afirmació dels drets de ciutadania. En el cas de les vagues generals, en tant que fenòmens que comporten l'aturada del procés productiu, de la força de treball i de l'activitat ciutadana, aquests canvis en l'estructura de classe i en els clivatges han de ser una font cabdal del conflicte.

c) Clivatge pel «grau de democratització»

Aquest clivatge es troba directament vinculat amb l'estructura política formal i informal que resulta de la correlació de forces polítiques i socials derivada del procés de la transició espanyola. En el cas de les vagues generals, conflueix el descontentament de bona part dels actors i de les institucions de la societat civil (sobretot, les organitzacions sindicals) amb el de la ciutadania en general, pel seu paper subsidiari i/o irrellevant en el procés de decisió i implantació de les polítiques públiques. Les vagues generals del 1985 i del 1988 doncs, posen de manifest la confrontació existent per la baixa qualitat de la democràcia liberal derivada del procés de transició política. Alhora esdevenen el mitjà per canalitzar el descontentament que genera aquest clivatge i el reclam d'una democràcia més participativa.

En relació amb el sistema polític, hem prioritzat aquell ventall d'institucions i d'actors que tenen un paper cabdal en la canalització i la intermediació dels conflictes derivats dels clivatges anteriorment esmentats i, per tant, en la definició de combinacions d'oportunitats i restriccions perquè es desencadeni l'acció col·lectiva i, en el nostre cas, les vagues generals. En aquest nivell, l'esquema bàsic a considerar és la interacció que s'estableix per mitjà del sistema de representació d'interessos entre, d'una banda, els actors i les institucions polítiques de l'estructura política formal, i d'una altra banda, les institucions d'acció col·lectiva de la societat civil. En termes més concrets, seria la interacció que s'estableix en el si del sistema polític entre, d'una banda, el Govern, l'Administració i el Parlament, i d'una altra banda, els sindicats i la patronal, a través de les pràctiques neocorporatives (que es concreten en la política de concertació o de pactes socials), a fi de portar a terme el procés de decisió i implementació de les polítiques econòmiques, socials i redistributives. En aquest nivell, també hem inclòs tant la política mediàtica i l'opinió pública com a elements centrals d'aquesta interacció i, per tant, del procés de presa de decisions. D'altra banda, hem mantingut el component de l'estructura institucional informal, és a dir, la cultura política dominant en les institucions i les pràctiques dels actors, com a factor també central que condiciona la interacció i els seus resultats.

Pel que fa al cicle polític, les vagues generals del 1985 i del 1988 s'emmarquen en la primera fase del cicle socialdemòcrata (1982-1989), durant el qual, el PSOE assoleix i manté la majoria absoluta en el Parlament. L'inici del cicle comença amb l'espectacular victòria en les eleccions generals del 28 d'octubre del 1982 amb més de deu milions de vots. A la posterior convocatòria electoral, el 22 de juny del 1986, el PSOE, tot i que va mantenir la majoria absoluta, va patir la pèrdua de més d'un milió de vots (18 escons al Parlament), cosa que posava de manifest el desgast de la seva estratègia política (sobretot, pel seu posicionament en el tema del referèndum de l'OTAN, però també per les seves polítiques econòmiques i socials, com posaven de manifest la convocatòria de la primera vaga general al 1985 i les mobilitzacions sindicals prèvies a la vaga).

En relació amb la dinàmica política agencial, hem prioritzat la interacció estratègica entre tres actors principals: el Govern del PSOE, l'organització patronal CEOE i els sindicats de classe CCOO i UGT. Els principals temes de debat públic, que tradueixen els conflictes principals entorn els quals es produeix la confrontació, són: les polítiques econòmiques, socials i redistributives del Govern, així com, el poder i la participació institucional de les organitzacions sindicals en el sistema polític.

A continuació, presentem un esquema d'aquest model adaptat:

Figura 1
Model d'Estructura d'Oportunitats Polítiques adaptat al cicle de vagues generals de mitjans dels anys vuitanta

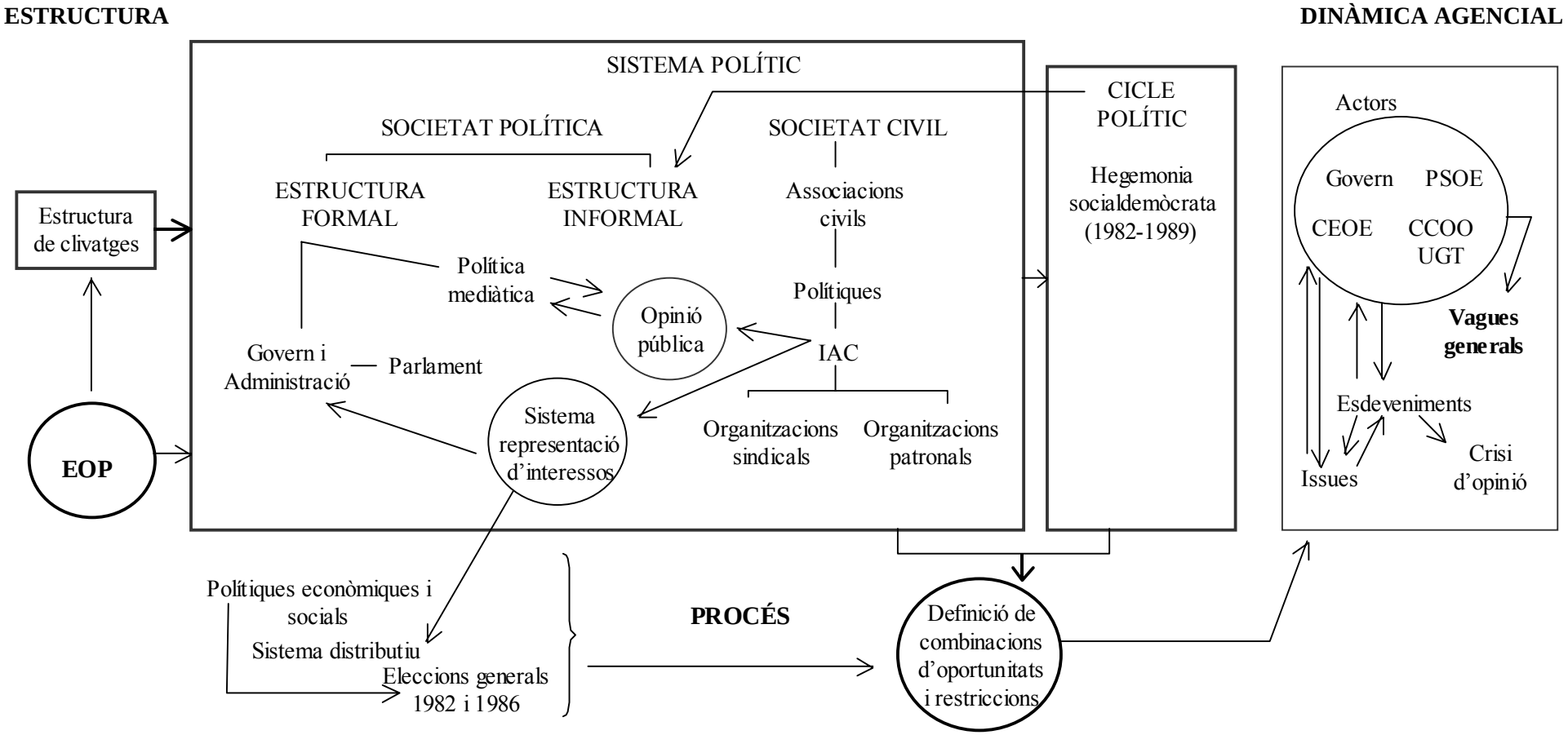

(2.2) Quadre de variables i hipòtesis

Considerem que les variables i les interrelacions principals per encarar l'anàlisi del cicle de vagues generals de mitjans dels vuitanta són:

Figura 2
Quadre de variables

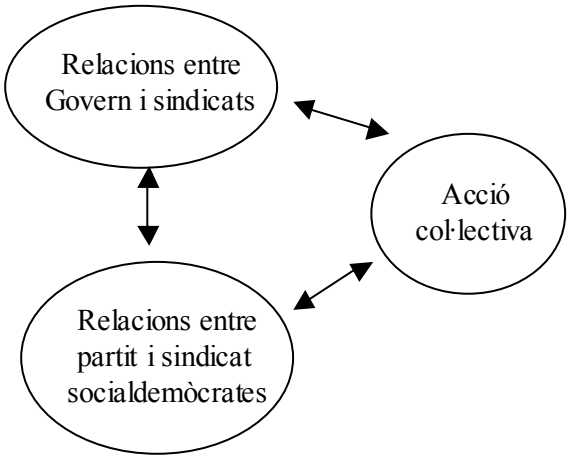

Les hipòtesis sobre el cicle de vagues generals de mitjans dels vuitanta que ens proposem testar en la posterior anàlisi per mitjà d'aquestes variables són:

I. Anomalies derivades del procés de transició política

El sociòleg polític Alfred Stepan (1994) estableix una tipologia que inclou vuit variants en les experiències històriques de redemocratització. Els tres tipus pròpiament anomenats «redemocratitzacions» són provocats per una guerra i una conquesta militar externa. La resta de tipus, les pròpiament anomenades «transicions polítiques», es caracteritzen per ser duts a terme per les forces sociopolítiques del país. En aquest conjunt es poden diferenciar dos subtipus: les iniciades en el si del propi règim autoritari i que comporten una transformació política ; o bé, les iniciades per les forces d'oposició al règim autoritari i que impliquen un enderrocament.

A partir de la tipologia de Stepan, la transició política espanyola es pot caracteritzar com una barreja de dos subtipus de dita tipologia. En primer lloc, es tracta d'una redemocratització portada a terme per les forces sociopolítiques del país i, en particular, «iniciada en el si del règim autoritari»; és a dir, iniciada per aquells qui posseeixen el poder, els quals creuen que un nou context democràtic els beneficiarà. La base institucional que inicia la transició està formada per «dirigents polítics civils» (tipus 4a): alts funcionaris de l'antic règim que davant una conjuntura compromesa reaccionen amb reflexes reformistes. Però, d'altra banda, també compta amb la participació de l'oposició. En aquest sentit, pren la forma d'un «pacte interpartidari amb elements consociacionals» (tipus 6), ja que és un país fortament segmentat per divisions socials internes. Això es manifesta en la coalició tàcita que formen els partits polítics per disminuir la problemàtica de la segmentació i, per tant, disminuir la base social dels grups que s'oposen a la democràcia, disposats a aixecar-se per impedir el procés democràtic. El pacte interpartidari entre els agents polítics es produeix durant el període 1977-1979 i pren el nom de «política de consens».

La nostra hipòtesi és que la democràcia liberal espanyola mostra anomalies estructurals de llarga durada derivades de la seva condició de democràcia precipitada per una transició iniciada per l'alt funcionariat civil de l'anterior règim i pactada per una coalició de forces polítiques amb elements consociacionals.

II. Redefinició de forces socioeconòmiques

El compromís polític que implica la transició política determina l'acció que desenvolupen les organitzacions sindicals, la qual respon a unes tasques i objectius determinats. Pel que fa a les tasques, l'establiment d'un model sindical i d'un model de relacions laborals congruent amb el règim demoliberal, i l'ús selectiu de la seva capacitat de mobilització. En relació amb els objectius, la consolidació del nou règim polític (política d'estabilització econòmica i contenció de les reivindicacions de la classe treballadora) i el propi enfortiment organitzatiu per mitjà de la concertació (dels pactes político-institucionals). Ara bé, a partir de 1985, aproximadament, les organitzacions sindicals, col·locades en una posició institucional subsidiària derivada del compromís transicional, recorren a la reivindicació de millores econòmiques (sobretot, salarials) i laborals per a la seva base social, apel·lant novament –com als inicis de la transició- als incentius d'identitat. Es produeix així una crisi del model de concertació imperant des de l'inici de la transició i un canvi en l'estratègia de les organitzacions sindicals que s'acaba materialitzant en la «unitat d'acció» entre Comissions Obreres (CCOO) i la Unión General de Trabajadores (UGT).[2]

III. Cicle econòmic i estratègia sindical

La transició política es porta a terme amb el rerafons d'una crisi econòmica severa, cosa que significa que el cicle econòmic determina el cicle polític (Aguilar i Roca, 1991; Albarracín, 1991). Però, cap a 1985, aproximadament, es produeix un canvi en el cicle econòmic. Després d'un llarg període de polítiques econòmiques restrictives, la conjuntura de reactivació econòmica no canvia l'estratègia política governamental, que continua repercutint molt negativament en les condicions econòmiques i laborals de la classe treballadora i generant greus costos socials. En aquesta conjuntura, l'acció de les organitzacions sindicals canalitzarà el malestar i la frustració social, que es pot interpretar com un element facilitador de les mobilitzacions contra la política del Govern socialista.

IV. Conflicte entre partit i sindicat socialdemòcrates

El progressiu deteriorament i el canvi d'orientació de les relacions entre les dues organitzacions socialdemòcrates, el PSOE i la UGT, esdevé un factor clau per a comprendre el cicle de vagues (Aguilar i Roca, 1991; Albarracín, 1991). Durant la transició política, partit i sindicat van adoptar un model de relacions de natura cooperativa; és a dir, constituïren el que s'ha anomenat «acord socialdemòcrata» (Gourevitch i altres, 1991). Aquest acord es fonamenta, en termes generals, en tres elements bàsics: el suport polític mutu, una gestió econòmica orientada a la plena ocupació i els programes de benestar social, i la política de concertació. Aquest model comença a entrar en crisi a Europa a partir de finals dels setanta, just quan, paradoxalment, comença a practicar-se a Espanya com a mecanisme bàsic per a impulsar i gestionar la transició política. El procés de desideologització i l'afermament de l'orientació interclassista que viu el PSOE, així com la política de concertació i desmobilització seguida per la UGT revertirà en l'objectiu central d'ambdues organitzacions: esdevenir una alternativa majoritària electoral i sindical, respectivament, en l'etapa immediatament posterior.

Però, a mitjans dels anys vuitanta es posa de manifest el conflicte ideològic i polític entre PSOE i UGT, en concret a la vaga general de 1985. La política neoliberal (amb matisos, però neoliberal) desenvolupada pel govern socialista, que no fomenta les millores econòmiques i socials per a la classe treballadora derivables de l'acció sindical, comporten un malestar general entre la base social dels sindicats i el conseqüent desgast de la política

[2] Aquest és l'argument bàsic dels orígens de la vaga general del 14 de desembre del 1988 segons Aguilar i Roca (1991).

de concertació de la UGT. A partir de 1987, l'abandonament del suport polític mutu, la política sindical de confrontació i de mobilització, així com la reivindicació de millores econòmiques i socials per la classe treballadora per part de la UGT, comporta el canvi d'orientació definitiu de les relacions tradicionals socialdemòcrates. En definitiva, aquest canvi es concretarà en la autonomització del sindicat respecte el partit.

V. Canvi en el repertori de l'acció col·lectiva

Partim de la idea que cada forma d'organització social i cada època històrica genera un model paradigmàtic de conflicte, i que l'aparició de formes emergents de conflicte social indica la probabilitat de que s'estigui produint un canvi d'aquest model històric de conflicte (Tilly 1978; Aguilar, 2001). En aquest sentit, considerem que a partir de 1982 a Espanya i Catalunya es produeix –o comença a produir-se- el canvi d'un model de conflicte propi d'una societat de capitalisme industrial i en transició política, on les «vagues industrials» són el repertori característic d'acció col·lectiva, a un model de conflicte propi d'una societat de capitalisme avançat en règim de poliarquia, on les que anomenem provisionalment «vagues generals no insurreccionals» esdevenen un nou element del repertori d'acció col·lectiva. Aquestes vagues generals esdevenen o prenen la forma, almenys en part, d'«accions col·lectives de masses», és a dir, de mobilitzacions massives, de caràcter no insurreccional i bàsicament pacífic –fins i tot, festiu–, amb un alt grau d'espontaneïtat i d'autoorganització, i que cerquen expressar demandes polítiques no admeses pel sistema polític formal (Aguilar, 2002). Malgrat que les organitzacions sindicals esdevenen l'estructura de coordinació que inicialment propicia la mobilització, aquesta es veu àmpliament superada per la participació de la població. D'altra banda, més enllà de les demandes sindicals relacionades amb qüestions materials i redistributives, s'acaben produint reivindicacions polítiques on es demana un avenç de la democràcia política que resulta de la transició política.

VI. Emergència d'una nova societat civil

Donada la natura de la transició política espanyola, la mobilització política de la societat civil durant aquest període segueix una corba en forma de "U" invertida (O'Donnell i Schmitter, 1994). Això significa que mentre la mobilització, que esdevé la mostra de força de l'oposició, té lloc durant el període previ al pacte interpartidari, un cop es fa el pacte, es produeix una desmobilització força dràstica, quedant reduït el protagonisme a les organitzacions d'interessos i els partits polítics. Ara bé, la nostra hipòtesi és que, a partir de 1982 a Espanya i Catalunya, en una nova situació històrica (postransicional i postindustrial), el canvi en el repertori d'acció col·lectiva (les «accions col·lectives de masses» i les «vagues generals no insurreccionals») indica l'emergència d'una nova societat civil més autoorganitzada i reivindicativa en relació amb l'aprofundiment de la qualitat de la democràcia resultant del procés de transició.

(3) ENQUADRAMENT DEL FENOMEN

(3.1) En el cicle de vagues generals de la postransició

El cicle de vagues que esclata a Espanya i Catalunya després de la mort de Franco (1975) consta de diferents fases i episodis. Establim dues fases:

1) La fase preparatòria, que correspon al cicle polític de la transició política i que comprèn els episodis de vagues generals produïts entre l'any 1975 i el 1982.
2) La fase central, que correspon al cicle polític postransicional i que comprèn els episodis de vagues generals produïts entre l'any 1985 i el 1994.

Les vagues generals del 1985 i del 1988, que són objecte d'anàlisi aquí, formen part de la fase central del cicle de vagues. La vaga general del 20 de juny del 1985 és la primera convocada i desenvolupada després de la transició política; és a dir, és l'episodi que obre la fase central del cicle de vagues. Aquesta vaga s'ha d'interpretar com a «precursora» o «preparatòria» dels episodis que es produiran posteriorment, ja que és un nou repertori d'acció col·lectiva, una vaga general no insurreccional, que es dóna en una nova i inèdita situació. Hem de tenir en compte que els episodis anteriors es produeixen en el context d'un procés de transició política durant el període de conflictivitat que té lloc entre el 1975 i el 1977. Els objectius bàsics de les mobilitzacions transicionals són forçar els límits polítics que imposa el procés de transició a fi d'eixamplar-los. La vaga general del 1985 es produeix ja en un context de postransició, en un règim de poliarquia, i els seus objectius són ben diferents. Considerem que aquesta vaga anticipa un canvi en la tendència de la mobilització obrera i en la naturalesa de les vagues generals, així com, en el context de les relacions laborals i en el procés polític. La vaga general del 14 de desembre del 1988 és la segona de la fase central. A continuació, a mesura que avancem en l'anàlisi dels fenòmens,[3] veurem com la relació entre elles no és estrictament temporal. La vaga general del 1985 és «precursora» o «preparatòria» de la vaga general del 1988 en el sentit que desenvoluparà els factors polítics i socials que s'apunten ja al 1985, tant pel que fa al nou repertori de protesta com als seus objectius. Finalment, de la vaga del 1988 es derivaran els episodis del 1992 i del 1994, vagues «de continuïtat» respecte de l'experiència del 1988.

Vagues generals

Les vagues del 1985 i del 1988 són «generals» en el sentit que són mobilitzacions de gran dimensió i d'àmbit estatal. Pel que fa a la participació, al 1985 van seguir la convocatòria més de quatre milions de treballadors, mentre que al 1988, ho van fer quasi vuit milions; és a dir, el nombre de participants de la vaga del desembre del 1988 va quasi doblar el de la vaga del juny del 1985. Cal dir però, que cadascuna es produeix en un context ben diferent pel que fa a la tendència de la mobilització obrera. La primera s'emmarca, paradoxalment, en ple descens de la mobilització.[4] En canvi, la vaga general del 1988 es produeix en el moment més àlgid de la recuperació de la mobilització obrera des del 1984 (Figura 9).

Figura 9 Conflictivitat laboral, 1982-1989: nombre de dies perduts per vaga (en milers)

[3] Realitzem l'anàlisi basant-nos en el *work-in-progress* «Una teoría de la huelga general».
[4] En relació amb l'any 1985, Albarracín (1991: 416) afirma que «[...] *fue el período de menor movilización obrera desde 1976. En efecto, la conflictividad laboral hubiera sido muy reducida si no hubiera sido por la huelga general del 20 de junio de 1985 pues, si para el conjunto del año fueron 1.619.000 los trabajadores en huelga, 1.094.000 se sitúan –según las estadísticas– en junio*».

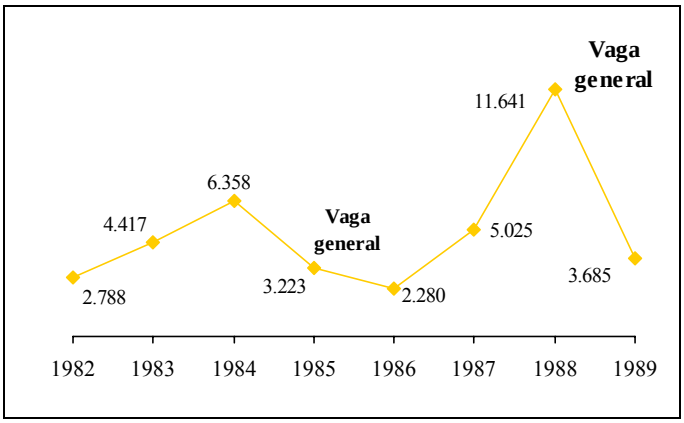

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE (1991)

Donat això, el seguiment relativament massiu i, per tant, l'èxit apreciable de la vaga general del 1985 marca un punt d'inflexió en relació amb la posterior recuperació de la mobilització obrera i el poder de convocatòria del moviment sindical espanyol. En tots dos aspectes, el 14-D va esdevenir el punt culminant i una fita històrica. El gràfic següent (Figura 10) mostra el nivell de seguiment en termes absoluts i la repercussió territorial d'ambdues vagues.

Figura 10
Seguiment de les vagues generals del 1985 i del 1988: nombre de vaguistes per comunitats autònomes

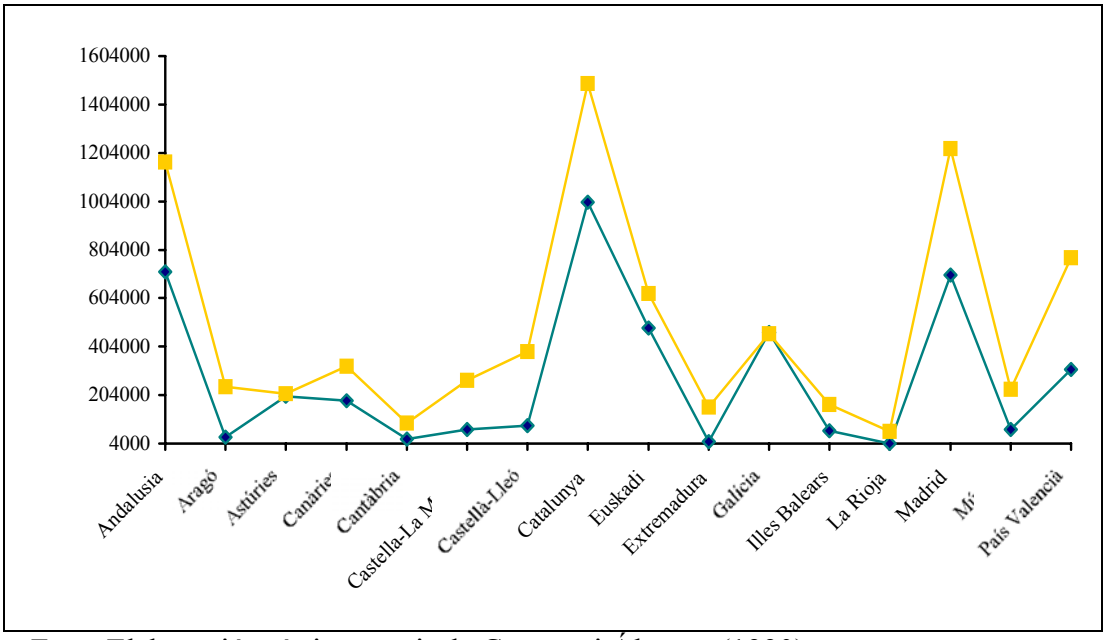

Font: Elaboració pròpia a partir de Campos i Álvarez (1990).

<u>Vagues generals polítiques</u>

Les dues vagues responen a la tipologia de «vagues generals polítiques» perquè són interrupcions intencionades i a gran escala del procés econòmic i productiu del país però, també i sobretot, són interrupcions que tenen la voluntat d'influir en el procés polític.

Hi ha tres elements que ens mostren clarament que tenen el seu epicentre en la classe treballadora i persegueixen l'objectiu de paralitzar el procés de treball i productiu. En primer lloc, el fet que el seguiment de la vaga en el sector industrial i la força de treball implicada és fonamental. A la vaga general del 1985, la participació en el sector industrial va ser del 75% i el seguiment va ser generalitzat a les grans empreses, a les zones industrials i als barris perifèrics pròpiament de classe treballadora d'arreu de l'estat. Així, a Catalunya, va tenir especial incidència en el cinturó industrial de la província de Barcelona, i sobretot, a les comarques industrials i obreres del Baix Llobregat i el Vallès Occidental. La vaga general del 1988 va arribar a assolir un seguiment en el sector industrial del 89% i va quedar paralitzat quasi o totalment arreu de l'estat.

En segon lloc, el fet que els actors predominants en la convocatòria, organització i desenvolupament de la vaga són les organitzacions sindicals. La vaga general del 1985 va ser convocada i organitzada pel sindicat de classe CCOO i va rebre el suport de dues centrals de classe més, d'àmbit estatal, USO i CNT. També se sumaren a la convocatòria sindicats de classe i corporatius d'àmbit autonòmic. Al 1988, van convocar la vaga els dos sindicats de classe majoritaris estatals, CCOO i UGT. En aquest cas, també CNT, USO i un major nombre de centrals de classe i corporatives d'àmbit autonòmic van donar el seu suport a la convocatòria, així com, confederacions sindicals d'àmbit internacional.

En tercer i darrer lloc, els temes o reivindicacions d'aquestes vagues són típicament laborals i sindicals. En el cas de la vaga general del 1985, el tema central de la protesta és l'enduriment dels requisits d'accés i de les quanties de les prestacions contributives i assistencials, cosa que afectava directament i de forma molt negativa la classe treballadora i la base social dels sindicats. A més, en aquesta protesta trobem altres reivindicacions, menys explícites i que no desencadenen la vaga, que també fan referència al factor laboral i sindical: la plena ocupació, la reducció de la jornada laboral, el rebuig de l'acomiadament lliure o la participació institucional i el patrimoni sindicals. Per la seva banda, la plataforma reivindicativa de la vaga general del 1988 inclou demandes laborals explícites: la recuperació del poder adquisitiu dels salaris, les millores salarials i de condicions laborals de determinats col·lectius (joves, funcionariat, pensionistes) o l'augment de la cobertura d'atur. D'altra banda, els mateixos líders sindicals convocants remeten explícitament al factor laboral i sindical de la vaga.[5]

Ara bé, si la vaga s'utilitza com a instrument per paralitzar el procés productiu, és a fi de, paral·lelament, mobilitzar la classe treballadora perquè recolzi determinats motius polítics. La dimensió política d'ambdues vagues generals es manifesta en que, d'una banda, tot i la especial incidència en el sector industrial, s'estenen a d'altres sectors econòmics; i, d'una altra banda, són recolzades per sectors socials diversos. En aquest sentit, la vaga general del 1985 va tenir un seguiment del 65% al sector serveis i transport, tot i que va ser força irregular. Però els mercats, el comerç i el mitjans de comunicació també es van veure afectats per la vaga. De fet, a determinades zones geogràfiques es va provocar una aturada

[5] Cal aclarir que en part aquesta focalització del factor laboral també respon a un intent de contrarestar la campanya contra la convocatòria de vaga general, desenvolupada pel Govern i altres actors polítics i socials, que pretén atorgar-li un contingut polític subversiu i desestabilitzador de la democràcia liberal. Això té especial rellevància en el cas de la vaga del 1988.

quasi total de la vida ciutadana (per exemple, el País Basc o les comarques industrials de la província de Barcelona). La vaga del 1988, per la seva banda, més enllà de paralitzar el conjunt del sector industrial, va tenir un seguiment generalitzat a tots els sectors i va arribar fins i tot a paralitzar la vida ciutadana arreu de l'estat. De fet, durant la mateixa organització de les vagues els sindicats, malgrat porten la iniciativa, mostren la voluntat d'implicar diversos sectors de la ciutadania. A la vaga del 1985, CCOO manté negociacions i estableix acords de coordinació amb organitzacions sindicals minoritàries i entitats socials i ciutadanes.[6] A l'any 1988, CCOO i UGT coordinen el període de mobilitzacions previ amb la Plataforma Juvenil por el Empleo. D'altra banda, el seguit d'adhesions i l'abast de les organitzacions, associacions, entitats i persones que van recolzar la vaga del 14-D sobrepassa en tots els aspectes a la vaga del 1985.

Aleshores, en quin sentit afirmem que són «vagues generals polítiques»? Seguint Lefranc (1972: 220), la vaga deixa de ser un arma específica de la classe obrera i es converteix en un signe d'advertència destinat a cridar l'atenció del Govern. Lefranc infereix aquest canvi en la naturalesa de les vagues al reforçament de l'autoritat de l'Estat com a responsable de sectors vitals de l'economia i com a patró directe o indirecte d'empreses públiques. Això comporta que a les vagues de cert abast hi hagi un matís polític (1972: 69). En els dos fenòmens que analitzem el motiu específic que desencadena la convocatòria de vaga general ja posa de relleu que la convocatòria va dirigida contra el Govern i, per tant, té una intencionalitat política: el desencadenant és l'aprovació governamental, al 1985, d'un projecte de llei de reforma del sistema de cobertura de la Seguretat Social, i al 1988, d'un projecte de llei sobre ocupació juvenil. Les vagues doncs es convoquen com a mesura de pressió per aconseguir la retirada del projecte, evitar la seva entrada en vigor o modificar el seu disseny i la seva elaboració. En aquest sentit els objectius i els efectes però són ben diferents ens ambdós casos. La vaga del 20 de juny 1985 és convocada per CCOO ja al mes d'abril, encara que sense data fixa. Aquesta data no es decidirà fins a finals de maig, un cop UGT ja havia desestimat de forma definitiva la reiterada sol·licitud d'unitat d'acció per part de la central comunista. Finalment, la vaga tindria lloc un cop el Parlament en ple (per mitjà de la majoria absoluta socialista) ja havia aprovat el projecte de llei. Per la seva banda, la vaga general del 14 de desembre del 1988 és convocada conjuntament per CCOO i UGT convoca pocs dies després que el Consell de ministres aprovés el projecte i manifestés la voluntat de tramitar-lo per via d'urgència. Els sindicats tenien clar que, d'una banda, l'organització i la convocatòria de la vaga havia de produir-se abans de l'aprovació definitiva dels Pressupostos i del projecte de llei; i, d'una altra banda, que l'eficàcia de l'acció per assolir els objectius venia determinada per la unitat d'acció (amb l'experiència del 1985).[7] El seu objectiu (assolit) era la retirada del projecte d'ocupació juvenil i la negociació i inducció de noves polítiques públiques (assolides en part) .

D'altra banda, a les dues conjuntures la protesta es troba en bona part vinculada a la responsabilitat del Govern en el funcionament de sectors vitals de l'economia i com a patró directe o indirecte del sector públic. Tant al 1985 com al 1988, en el sector industrial es troba obert el front de la conflictivitat laboral derivada de la política de reconversió industrial de les empreses públiques del naval i el metall (amb lluites molt radicals al 1988). A més, al 1988, la conflictivitat laboral es dispara en el sector del funcionariat, és a dir, en aquell sector on el patró directe és el mateix Govern. Els funcionaris, amb conflictes de gran abast i llarga durada com el que té lloc en el sector de l'ensenyament, incrementen

[6] Font: *El País*, 23.05.85.

[7] Segons declaracions d'Agustín Moreno, secretari d'Acció Sindical de CCOO, i d'Antonio Gutiérrez, secretari general de CCOO. Font: *El País*, 7.11.88, p. 55; *La Vanguardia*, 9.11.88.

la seva pressió en la demanda de millores salarials i laborals. Cosa que també fan pensionistes i jubilats, les retribucions dels quals depenien directament de les dotacions econòmiques pressupostàries.

Però, una anàlisi més profunda dels fenòmens ens permet observar que en la convocatòria de les vagues hi ha una voluntat més àmplia d'influir en el procés polític. En primer lloc, les dues conjuntures posen de relleu com els canals polítics formals de disseny i elaboració de les polítiques públiques no funcionen; concretament, la política de concertació entre els interlocutors socials com a mecanisme de presa de decisions polítiques i econòmiques. En aquest sentit, hi ha una voluntat clara de pressionar en el funcionament d'aquest mecanisme de regulació del conflicte. La convocatòria de la vaga del 1985 per part de CCOO, el segon sindicat majoritari, respon en part al fet que aquest sindicat es trobava fora del procés de concertació a l'haver-se negat a signar el pacte global de l'AES. En aquest sentit, la vaga esdevé un instrument de pressió envers les polítiques econòmiques i socials que legitimava la concertació, així com, envers la mateixa concertació. Sens dubte també, en aquesta vaga, hi ha elements de política partidària, en el sentit que la convocatòria de vaga de CCOO, vinculada al PCE, comportava un instrument de desgast de la política governamental socialista Per la seva banda, UGT, tot i que no donaria suport a la vaga, convocava manifestacions de protesta. La manca de voluntat del Govern de portar a terme els compromisos inclosos a l'AES o bé les posicions governamentals manifestament contràries a les sindicals envers els temes laborals i sindicals pendents (acomiadament col·lectiu, reforma global de la seguretat social, major participació institucional dels sindicats, repartiment del patrimoni sindical) condueixen a UGT a mantenir un primer pols amb el Govern socialista.

Per la seva banda, el cas de la vaga general del 1988 manifesta la fallida definitiva del model de concertació de l'AES i presenta la temptativa sindical d'establir un nou model basat en acords parcials i específics sobre política econòmica i social. En aquell moment, UGT ja havia perdut el paper d'interlocutor social privilegiat del Govern i s'unia a CCOO en el procés de concertació. La impossibilitat d'establir acords sobre les matèries sotmeses a negociació, davant l'actitud governamental de demanar només la legitimació de les seves polítiques i de negar la negociació de les reivindicacions i propostes de CCOO i UGT, contribuirà a la convocatòria conjunta de vaga general. El Govern posava en qüestió el poder institucional dels sindicats de classe, cosa que quedava clarament reflectida en la signatura de pactes amb un sindicat corporatiu com el CSIF i una associació com la UDP.[8]

En segon lloc, en les dues vagues es manifesta un conflicte intern entre les dues socialdemòcrata. Al 1985, UGT manté el paper d'interlocutor social privilegiat del Govern, corresponsable en l'elaboració de l'agenda i del disseny de les polítiques públiques. Però les polítiques d'austeritat socialdemòcrates, com ara el projecte de llei de reforma de les prestacions i cobertura de la Seguretat Social, entraven en plena contradicció amb els interessos de la classe treballadora, és a dir, amb la base social del sindicat i del propi partit

[8] El cronista Mariano Guindal expressava així la doble dimensió laboral i política en la convocatòria del 14-D:[8] «*Pero tampoco se puede obviar que toda "acción generalizada y contundente" contra un gobierno tiene mucho de político* [...]. [...] *los sindicatos tendrían que reconocer que detrás de estas movilizaciones existe una intencionalidad política que, además, es lícita y legítima.* [...] *En esta estrategia existen dos aspectos perfectamente diferenciados. Por una parte, están los intereses y motivaciones estrictamente sindicales como son "abortar" el Plan de Empleo Juvenil, conseguir la revisión generalizada de los convenios colectivos y pensiones, y lograr unos buenos convenios para 1989. Por la otra, y de manera más subterránea, están los intereses estratègicos y políticos de los sindicatos*». Font: Mariano Guindal, "La 'H.G.P.'", Nuevo Lunes, 14.11.88.

socialista. La convocatòria de mobilitzacions respon a l'objectiu de distanciament sindical del projecte governamental, impossible d'assumir pel sindicat.[9] Això fa recórrer a la relació partit-sindicat com a canal de negociació que permeti introduir modificacions en el projecte, recollint les demandes sindicals. A partir d'aquí, les divergències entre partit i sindicat, tant pel que fa a qüestions ideològiques i polítiques (liberalisme *versus* socialisme) com pel que fa al model de relacions partit-sindicat (subordinació *versus* autonomia) comencen a fer-se evidents. La ferma posició de rebuig al projecte de llei i la convocatòria de mobilitzacions per part del sindicat entra en contradicció amb l'actitud de replegament del partit envers la defensa i la legitimació de la política governamental. Aquesta situació té repercussions en la compatibilitat de càrrecs polítics i sindicals, fet que evidencia ja un canvi en les relacions partit-sindicat. La crisi se salda amb la indisciplina de vot de Nicolás Redondo, secretari general del sindicat i diputat socialista, durant la votació parlamentària del projecte de llei, i amb diverses dimissions (entre elles, la del membre de l'executiva sindical, José Luis Corcuera). En definitiva, d'aquesta conjuntura es deriva un cert desconcert i es plantegen dubtes sobre la viabilitat del projecte socialista.

La vaga del 1988 posa en evidència que la tensió i l'enfrontament entre les dues organitzacions no només no s'ha reconduït sinó que fins i tot esdevé un factor cabdal perquè UGT convoqui la vaga general. El propi sindicat es troba immers en un greu conflicte intern que és reflex del conflicte entre partit i sindicat. En aquest cas, una llarga sèrie de federacions, unions locals i càrrecs ugetistes es posicionen obertament en contra de la convocatòria de vaga general per part de l'executiva sindical. Aquesta, per la seva banda, reacciona durament contra aquests posicionaments i sanciona 86 dirigents ugetistes amb la suspensió dels seus càrrecs (dels quals 33, tenien també càrrecs de responsabilitat al partit socialista) i, en alguns casos, amb l'expulsió del sindicat.

Vagues generals polítiques no insurreccionals

Les vagues generals polítiques poden tenir la intenció de provocar un impacte en l'estructura política institucional que pot comportar la pressió sobre les polítiques públiques, l'avenç en la democratització de dita estructura, el col·lapse i la possible substitució del sistema de govern o, fins i tot, l'inici d'un procés revolucionari o contrarevolucionari. Tant la vaga general del 1985 com la vaga general del 1988, com ja hem dit anteriorment, és dirigeixen contra polítiques públiques elaborades pel Govern i rebutjades explícitament per les organitzacions sindicals per considerar-les contràries als interessos de les seves pròpies bases i de la ciutadania així com, al desenvolupament de l'Estat de Benestar. Com a mesura de pressió i mostra de forces, reclamen el recolzament de la ciutadania per impedir l'aprovació d'aquestes polítiques. D'altra banda, sí que persegueixen i poden provocar un canvi en la correlació de forces polítiques i/o socials.[10] Ara bé, en cap cas, l'objectiu polític és provocar directa o indirectament ni un

[9] L'executiva ugetista justificaria el rebuig a la participació en la convocatòria de vaga en el fet que la seva voluntat era limitar la protesta a la reforma de pensions. No entrava en els seus càlculs establir una confrontació oberta amb el Govern. Font: *El País*, 14.05.88.

[10] En aquest sentit, i en relació amb la vaga del 14-D, el cronista Mariano Guindal feia aquesta interpretació: «*Tanto a CC.OO. como a UGT no le importaría, ni lo más mínimo, que el PSOE perdiese la mayoría absoluta. Al contrario. Con un gobierno de minoría, necesariamente tendría que pactar con los que ellos consideran sus "aliados naturales", es decir con los partidos y sindicatos de izquierda*». A l'any següent, el 1989, s'havien de celebrar de nou eleccions legislatives. Font: Mariano Guindal, "La 'H.G.P.'", *Nuevo Lunes*, 14.11.88.

qüestionament de la democràcia liberal ni molt menys un enderrocament del Govern o el desencadenament d'un procés revolucionari o insurreccional.[11]

Kriesi i altres (1998: 23) afirmen que la pacificació del clivatge tradicional de classe, derivada de la institucionalització del conflicte per mitjà de la concertació, comporta un canvi en la forma de les vagues cap a la manifestació política («*mass meeting*» o «*march*»), cosa que facilita la mobilització d'un suport més ampli que el de la classe obrera. I aquestes manifestacions prenen un caràcter pacífic i festiu. De fet, la vaga general del 1985 ja apunta quelcom en aquest sentit. En la convocatòria de manifestacions conjuntes d'UGT i CCOO pel dia 4 de juny ja s'havien manifestat prop de 300.000 persones. La participació en manifestacions i concentracions el dia de la vaga és destacable, prop de 400.000 persones, sense comptar Catalunya i Euskadi (segons dades de CCOO). Però aquest tret es troba ja ben present tant en la vaga general del 1988 com en les mobilitzacions prèvies i posteriors a la vaga. Des de la convocatòria de la vaga es produeixen 12 manifestacions i concentracions, el dia de la vaga general es manifesten prop de 2 milions de persones (segons dades de CCOO), i el dia després de la vaga es convoca una manifestació a Madrid com a acte final del període de mobilitzacions que reuneix prop d'1 milió de persones, segons els convocants.

De fet, en totes dues conjuntures, els repertoris d'acció col·lectiva més comuns registrats en el diari són les formes «convencionals», sobretot, vagues, manifestacions i assemblees. També trobem formes de «confrontació» com tancaments a seus d'institucions públiques, i formes «violentes», com enfrontaments amb la policia o atacs a la propietat pública. Ara bé, aquestes últimes formes d'acció col·lectiva es vinculen als conflictes laborals derivats del procés de reconversió industrial. Per tant, l'acció col·lectiva predominant, quantitativament, respon a formes rutinàries i conegudes heretades del repertori convencional. Ara bé, s'evidencia que la vaga es combina amb altres formes d'acció col·lectiva i que excedeix el marc de la fàbrica o l'empresa, adoptant els treballadors formes públiques i expressives de l'acció col·lectiva per fer efectives les reivindicacions. A més, les demostracions públiques sovint tenen elements simbòlics i importants elements lúdics i festius.

El 14-D: una vaga general política no insurrecional com «acció col·lectiva de masses»

Més enllà de les semblances i diferències quantitatives i qualitatives entre ambdues vagues que hem anat assenyalant fins ara, hi ha un factor fonamental que assenyala clarament l'existència de lògiques d'acció diferents en ambdues vagues generals. La vaga general del 14 de desembre del 1988 va més enllà de l'objectiu polític de la pressió sobre les polítiques públiques: esdevé una forma d'acció de democràcia directa en sí mateixa així com, un mecanisme de pressió per l'aprofundiment democràtic de l'estructura política institucional. Un mes després de la vaga general, en un article d'opinió, Raúl Morodo expressava així aquesta idea: «*No se buscaba el cambio de la monarquía por una república, no se trataba de defender la democracia política amenazada, no hubo alusiones a la revolución social. Simbólica y pacíficamente fue, en cierto modo, una sesión parlamentaria en la calle ejercitando la democracia directa*».[12]

[11] Mariano Guindal diferenciava la vaga general del 14-D de les vagues revolucionàries de la primera meitat del segle XX i de les crides revolucionàries sota el règim franquista: «*Se trataría* [...] *de una "huelga general a la italiana*", *que nada tiene que ver con las huelgas revolucionarias de 1919 en Barcelona, 1934 en Asturias o 1956 en Madrid*». Font: Mariano Guindal, "La 'H.G.P.'", *Nuevo Lunes*, 14.11.88.
[12] Font: Raúl Morodo, "Aquiles y la tortuga", *El País*, 11.01.89.

La vaga general del 1988 va trencar amb totes les previsions de participació: líders sindicals,[13] el propi Govern,[14] declaracions dels manifestants[15] deixaven clar que havia estat un èxit rotund inesperat. Arreu de l'estat es registraren nivells de participació a les manifestacions que eren qualificats d'«històrics». Es pot afirmar que, malgrat la convocatòria i l'organització de la vaga i les manifestacions havia anat a càrrec dels sindicats, el seguiment massiu, pacífic i festiu de les accions de protesta mostrava que la resposta a la crida sindical havia estat voluntària i espontània. Només cal recordar l'onada d'adhesions i de mostres de suport de múltiples col·lectius (sindicals, de joves, d'agricultors, d'intel·lectuals, d'actors, de futbolistes, etc.) que van rebre tant la vaga com els sindicats durant el mes posterior a la convocatòria de vaga.

Una anàlisi en profunditat del seguiment de la vaga general aporta dades significatives, que ja avançàvem a l'apartat on hem descrit el fenomen, per entendre el canvi en la naturalesa i la lògica diferenciada de la vaga general del 1988. Per sectors de producció, la vaga havia estat seguida majoritàriament per treballadors del sector serveis:[16] el nombre de treballadors de la indústria i de la construcció sumaven prop de tres milions i mig de vaguistes, mentre que els empleats de serveis sumaven més de cinc milions (el 85% dels treballadors del sector). Per professions, més del 50% de l'empresariat amb assalariats manifestava estar d'acord amb la vaga i quasi un 80% havia seguit la convocatòria; més del 50% dels treballadors autònoms o per compte pròpia estaven d'acord amb la vaga i quasi un 85% s'hi van sumar; i, més del 80% del funcionariat estaven d'acord amb la vaga i quasi un 80% la va seguir. Un percentatge de prop del 80% dels vaguistes es troba entre els quadres de les empreses que es van sumar a la vaga. Finalment, per ocupacions, entre els quadres mitjans i alts es donava un alt percentatge d'acord amb la vaga general, quasi el 76%, i un alt percentatge de seguiment, del 80%.

Podem afirmar doncs que aquesta no va ser (o almenys no només) una vaga de la classe obrera. A més, els resultats d'actitud i seguiment de la vaga per professió i ocupació, ens permeten afirmar que va ser (o almenys en bona part) una vaga de la ciutadania amb un alt nivell formatiu i cultural. I el massiu seguiment de la vaga es recolzava en un ampli percentatge de la població, un 66% de la població activa ocupada, que era favorable a la convocatòria.[17] Per tant, doncs, podem interpretar que també ha d'existir un canvi qualitatiu important en el contingut de la protesta. El fet que la mateixa vaga general anés acompanyada de l'ocupació del carrer com a escenari de la protesta pacífica i festiva, donava a la vaga la forma de manifestació política i la convertia en una acció democràtica i de participació directa en ella mateixa.

---

[13] El secretari d'Organització de CCOO, José Manuel de la Parra, en la roda de premsa dels representants dels sindicats convocants afirmava: «*Estamos eufóricos, se han superado todas nuestras previsiones, incluídas las más optimistas*». Font: *La Vanguardia*, 15.12.88, p. 15.

[14] El Govern no entrava en la guerra de xifres habitual i acceptava l'ampli seguiment de la vaga. Font: *El Periódico*, 15.12.88, p. 5.

[15] En aquest sentit, el diari *El País* afirmava que un dels comentaris més repetits durant la manifestació era «*no esperaba tanto*». Font: *El País*, 15.12.88, p. 19.

[16] Totes les dades que aportem són extretes del sondeig de l'empresa IOPE-ETMAR fet pel diari *El Periódico* el maeix dia de la vaga. Font: *El Periódico*, 15.12.88, p. 3-4.

[17] Un 69% de la població activa ocupada (1.6000.000 persones) es manifestava en desacord amb la vaga i no la va seguir, però les raons principals eran la por o la pressió ambiental. Recordem que la intensa campanya del Govern i el PSOE sobre la violència i el perill de desestabilització política que generaria la vaga.

La ciutadania semblava doncs recolzar les motivacions sindicals que havien comportat la convocatòria de vaga. Però, cal precisar que això no significava limitar el recolzament als cinc punts de la plataforma reivindicativa laboral i sindical. Les reivindicacions plantejades eren molt més àmplies i apareixien de forma poc clara en les declaracions i esdeveniments produïts durant el mes anterior a la vaga.[18] El manifest unitari dels sindicats «de classe» majoritaris demanaven la participació en les mobilitzacions convocades a tota la ciutadania per protestar contra la «*cerrada intransigencia*» del Govern que s'entestava a «*defender los intereses empresariales y llevar a la práctica medidas profundamente regresivas y contrarias a los intereses de amplios colectivos, entre los que se encuentran los más desfavorecidos de nuestra sociedad* [joves, dones, pobres, aturats, treballadors temporals, pensionistes]».[19] Els sindicats manifestaven la voluntat de canviar la política econòmica i social del Govern, demanaven l'anomenat «gir social» de la política socialista, el repartiment de la riquesa en una conjuntura de creixement econòmic.[20]

Però les reivindicacions sindicals posaven de manifest el descontentament i la frustració, no només per les polítiques econòmiques i socials liberals, sinó també per un estil de governar i per la manca de funcionament democràtic de l'estructura política institucional de la democràcia liberal sorgida del procés de transició. La participació en la convocatòria de vaga portava doncs implícit un factor de pressió per la millora de la qualitat de la vida política, per l'aprofundiment de la democràcia. El descontentament que generava aquesta pressió es derivava de:

9. La manca de confiança de la ciutadania envers les elits polítiques caracteritzades per una concepció patrimonialista de l'estat, la corrupció i les pràctiques clientelistes.[21]
10. La manca de representativitat atorgada a les institucions polítiques formals (Parlament, govern, partits) i d'una alternativa política. El seguiment de la mobilització al carrer mentre el Parlament es trobava en sessió ho posava clarament de manifest i, a més, convertia els sindicats en la veritable oposició al Govern,[22]

[18] Com bé deia un comentarista polític: «*Lo que dice* [Redondo] *del Gobierno y el modo como lo dice es lo que mucha gente de la muchedumbre abandonada querría oír a sus supuestos líderes*». Font: Justino Sinova, "La muchedumbre abandonada", *Diario 16*, 27.11.88, p. 12.

[19] Font: *El País*, 19.11.88, p. 56.

[20] Justo Domínguez, secretari general d'UGT a Catalunya, afirmava: «*No queremos cambiar* [el Govern], *queremos que cambie* [la seva política econòmica i social]» (*La Vanguardia*, 27.11.88, p. 12). Antonio Gutiérrez, secretari general de CCOO, afirmava que l'objectiu polític era «*que se disuelva la política social y económica del Gobierno, pero no pretendemos disolver el Parlamento*» (*El País*, 18.11.87, p. 17). Nicolás Redondo, secretari general d'UGT, «[...] *cuando en el momento que la tarta empieza a crecer,* [...] *la UGT pide que se reparta la riqueza*» (*Nuevo Lunes*, 28.11.88).

[21] Un comentarista polític posava algun exemple i ho expressava així: «*Hay un factor nuevo que puede ir transformando el* paro laboral *en una movilización política de* protesta nacional. *Son muchos los abusos, corrupciones, engaños, prepotencias, ineficacias que se han ido acumulando en estos seis años de Gobierno felipista para que ahora no afloren a la conciencia popular.* [...] *Distanciamiento* [de la societat] *que procede de un concepto patrimonialista del Estado* [...] *El ejemplo típico es el de Pilar Miró, que como ella misma ha confesado, "*en ningún momento sospechó que pudiera ser incorrecto comprarse su propia ropa con dinero público*"*». Font: José Aumente, "Del 'paro general' a la 'protesta nacional'», *Diario 16*, 27.11.88.

[22] El comentarista Justino Sinova destacava aquest altre factor: «*Se está viendo ya la movilización en la calle, y el enojo que ha causado la protesta en el Gobierno es indicio suficiente de que los sindicatos han pegado donde hace daño. Los sindicatos, así, se han erigido en auténtica oposición, la han suplantado, y llevan camino de constituirse líderes de una cada vez mayor muchedumbre abandonada.* [...] *En España se está produciendo un fenómeno muy inquietante, que puede ser descrito esquemáticamente así: por una parte, el Gobierno, pese a los poderosos resortes que posee, pierde votos constantemente; por otra, los partidos de la oposición en su conjunto muestran una sorpredente tendencia al estancamiento. Aquí lo único que engorda es la bolsa de la abstención. Hay un sector social creciente que no encuentra alternativa para cambiar el*

sobretot, des de l'esquerra política i sociològica (mancada d'una representació política adient)[23].

11. El descontentament per un estil de governar cesarista i autoritari fonamentat en la majoria absoluta parlamentària.[24]
12. La manca de responsabilitat política en la presa de decisions.[25]
13. La necessitat de limitar el poder executiu, per mitjà de contrapoders que permetin corregir els errors i les desviacions de l'exercici del poder.[26]
14. La manca d'un funcionament «normal» (democràtic liberal) de les associacions intermitges (com els sindicats) entre les institucions de poder i la ciutadania.[27]
15. El fort biaix en la implementació de les polítiques públiques a favor dels interessos altament organitzats i econòmicament poderosos.[28]
16. El reclam de drets de ciutadania per a tots els membres de la societat.[29]

En definitiva doncs, la vaga general del 14 de desembre del 1988 esdevenia una «protesta política i moral»,[30] un exercici en sí mateix de ciutadania,[31] de participació democràtica

---

destino de su voto [...]. *La* "muchedumbre solitaria" *en un universo de individualismo, que describió David Riesman* [...].». Font: Justino Sinova, "La muchedumbre abandonada", *Diario 16*, 27.11.88, p. 12.

[23] Julián Ariza, membre del Secretariat confederal de CCOO, afirmava que l'acció sindical i el seu seguiment posava de relleu la «[...] *existencia de un amplísimo espacio político, que cubriría el espectro sociológico representado por gran parte de CCOO, UGT y otras fuerzas y sectores sociales, carentes de idonea representación política.* [...] [E]*se espacio a la izquierda queda huérfano de representación*». Font: Julián Ariza, "Una actitud estrictamente sindical", *El País*, 5.11.88.

[24] Nicolás Redondo ho posava de manifest: «*se están erosionando las bases de la democracia. No se puede estar permanentemente situando al ciudadano en la disyuntiva* [...] *"mi Gobierno o el caos", en una sociedad además en la que los gobernantes están cada vez más alejados de los gobernados.* [...] *el Gobierno está manteniendo su famosa actitud de prepotencia,* [...] *el uso y abuso de esa mayoría absoluta, si se aplica el rodillo contra todo y contra todos*» (*Diario 16*, 27.11.88, p. 7). El comentarista José Aumente hi insistia: «[...] *Por otra parte,* [...] *el Gobierno* [...] *se ha ido progresivamente alejando de la sociedad* [...] *Se han atrincherado en la tiranía de los números –su mayoría parlamentaria–.* [...] *El propio Presidente* González *es tan sensible al* principio de autoridad *que jamás ha dado su brazo a torcer*». Font: José Aumente, "Del 'paro general' a la 'protesta nacional'", *Diario 16*, 27.11.88.

[25] El comentarista polític José Aumente destacava aquest factor: «*Y lo que más duele: la impunidad casi absoluta, la carencia total de responsabilidades políticas* [...]. *Raro es el día que no se hace público algún nuevo* abuso-escándalo *y aquí no pasa nada*». Font: José Aumente, "Del 'paro general' a la 'protesta nacional'", *Diario 16*, 27.11.88.

[26] Redondo insistia en aquest factor: «[...] *una democracia no es posible sin la correspondiente crítica social que pueda corregir los errores y las desviaciones*», sobretot, deia, en el cas espanyol, «[c]*uando uno ve, como Felipe González, que ni a su derecha ni a su izquierda hay oposición, que en el propio partido tiene todo el poder* [...]». Font: *El País*, Revista"Domingo", 20.11.88, p. 2.

[27] Seguint les paraules de Nicolás Redondo, «*el Gobierno* [va trencar] *un derecho fundamental, que es el protagonismo de las partes en la negociación. Eso es quebrantar las normas democráticas.* [...] *Un Gobierno tiene que tener la capacidad de sentarse a negociar, de mantener relaciones fluidas con los colectivos que componen la sociedad, porque si no cada vez va a ser más la brecha.* [...] *La sociedad democrática tiene tensiones sociales y eso es bueno para la propia democracia*». Font: *Diario 16*, 27.11.88, p. 8.

[28] El comentarista José Aumente afirmava que «[...] *Sabido es que* [el Govern] *jamás cesa a alguien por muy mala que sea su gestión, pero, además, jamás cede ante los que considera débiles. Sí lo hace, y rápidamente, ante los que juzgan fuertes, poderes reales, sobre todo los económicos e internacionales* [...]» (José Aumente, "Del 'paro general' a la 'protesta nacional'", *Diario 16*, 27.11.88). Per la seva banda, Antonio Gutiérrez critivaca el fet que el Govern atengués només les demandes de la jerarquia eclesiàstica, banca i empresariat, i Nicolás Redondo lamentava que el Govern negués les peticions sindicals i laborals «*cuando está cediendo a las presiones de los poderes fácticos de la derecha*». Font: *La Vanguardia*, 13.11.88, p. 69.

[29] En un article contra el PEJ, Salce Elvira, membre de la Secretaria Confederal d'Ocupació de CCOO, afirmava que els sindicats «[...] *no nos resignamos a aceptar que lo único que esta sociedad ofrezca a los jóvenes sea el subempleo, la marginalidad y la ciudadanía de segunda clase* [...]. *En definitiva, porque creemos en una sociedad más justa e igualitaria* [...]». Font: Salce Elvira, "Los jóvenes no son ciudadanos de segunda", *El País*, 11.11.88, p. 48.

directa en reacció a una política econòmica i social injusta i insolidària, i a una estructura política institucional allunyada del poble i buida en molts aspectes de contingut democràtic. S'obrien noves perspectives per a la democràcia liberal sorgida del procés de transició política:[32] un major protagonisme de la ciutadania i de la societat civil[33] i una multiplicació de les dimensions participatives que superarien les estructures representatives tradicionals dels partits i dels sindicats.

(3.2) En el cicle polític d'hegemonia socialdemòcrata (1982-1989)

Els fenòmens que són objecte de la nostra anàlisi, les vagues generals del 1985 i del 1988, s'emmarquen en el cicle polític «postransicional» i, dins d'aquest, en el cicle polític d'«hegemonia socialdemòcrata». A continuació, analitzarem el contingut característic d'aquests cicles polítics com a factor que té forta influència sobre els nivells i els repertoris de l'acció col·lectiva. En primer lloc, abordarem el contingut i els objectius de les polítiques econòmiques i socials desenvolupades pel Govern socialdemòcrata durant aquest període. I, en segon lloc, analitzarem els trets característics de l'estructura institucional formal, les estratègies informals que utilitzen les autoritats envers la protesta social, i les aliances polítiques i socials dominants del període. Atenent que aquests trets són relativament estables i es troben fortament arrelats al passat històric i l'herència del sistema polític (Kriesi i altres, 1998: 26), en el cas espanyol, veurem com aquests trets es vinculen a la natura del procés de transició política i del sistema polític que se'n derivà.

LES POLÍTIQUES ECONÒMIQUES I SOCIALS SOCIALDEMÒCRATES ALS ANYS VUITANTA

El programa electoral que va portar al PSOE al poder a l'octubre del 1982 amb deu milions de vots i que li va permetre mantenir la majoria absoluta parlamentària a les eleccions del 1986, contenia un model polític i social orientat cap a l'assoliment d'una societat més justa i solidària, per mitjà de la lluita contra la crisi econòmica, del canvi en les formes i les institucions polítiques (acostant el poder al poble) i de la modernització de les estructures econòmiques i administratives (Maravall, 1985: 233-242; González i Calvet, 1989: 24-25).

La política per afrontar la crisi econòmica es fonamentava en dues mesures: la creació d'ocupació (en concret, 800.000 llocs de treball) i la lluita contra l'atur (que en el moment

---

[30] José Aumente destacava el fet que la vaga general contenia un contingut nou: «[...] *más allá* [...] *de la política econòmica del Gobierno, hay otro factor importante a considerar: el factor de protesta política y moral* [...]. *Se trata* [...] *de repudiar una forma de comportamiento ético-político*». Font: José Aumente, "Del 'paro general' a la 'protesta nacional'", *Diario 16*, 27.11.88.

[31] En un article d'opinió, Antonio Álvarez-Solís feia aquesta reflexió sobre la convocatòria de vaga: «[...] *el gozo que creemos detectar en torno a tan prometido suceso es, en realidad, un sentimiento de confortable recuperación de nosotros mismos como ciudadanos.* [...] *El ciudadano* [...] *vuelve a ser poder, al menos un poco de poder*». Font: Antonio Álvarez-Solís, "Reflexión sobre la huelga", *El Periódico*, 2.12.88.

[32] En aquest sentit, José María Zufiaur, membre de l'executiva d'UGT, després de la vaga feia la següent afirmació: «*La lección que ha recibido el Gobierno debe enseñarle a gobernar en democracia, porque a partir de hoy podemos afirmar que empieza la fase decisiva de la transición a la democracia*» (*El Independiente*, 6.12.88). Antonio Gutiérrez, per la seva banda, afirmava que «*era el inicio de un nuevo caminar más esperanzador, no sólo para los trabajadores sino también para la inmensa mayoría de los ciudadanos que siguen aspirando a un cambio progresista que se ha visto defraudado por el Gobierno actual*» (*La Vanguardia*, 27.11.88, p. 70).

[33] Gerardo Iglesias, president de IU, afirmava que «*tras la huelga, la democracia va a experimentar un cambio que consistirá en un mayor ptoagonismo de la sociedad civil*». Font: *La Vanguardia*, 12.12.88, p. 11.

de les eleccions superava els dos milions d'aturats –al voltant del 15% de la població activa–). Els mitjans per crear ocupació i detenir el creixement de l'atur passaven per augmentar la competitivitat i la capacitat exportadora del sector privat, reduint la taxa d'inflació, el dèficit públic i la càrrega de la seguretat social sobre les empreses. A més, calia posar en pràctica un programa de reconversió industrial de l'empresa pública (sobretot en els sectors de la siderúrgia i la construcció naval), en el marc de la concertació amb les organitzacions sindicals i empresarials. L'objectiu a mig termini era la integració a la Comunitat Econòmica Europea (CEE).

Com aquesta primera línia política comportaria grans esforços i sacrificis per part de la classe treballadora, calia acompanyar-la d'una política de benestar social (la «dimensió solidària») que incrementés els «drets socials» d'aquesta classe i dels sectors més desfavorits de la població, reduint i compensant les desigualtats socials. Això comportava tant la institucionalització de fórmules de participació dels treballadors en la gestió empresarial i en la planificació de l'economia –per mitjà d'un organisme de nova creació com el Consejo Económico y Social– com la millora i l'extensió dels serveis públics bàsics –sanitat i educació– a tota la població. El finançament de la política social es beneficiaria d'una reforma de l'Administració pública, per mitjà de la lluita contra el frau fiscal i d'una gestió tributària i dels serveis públics eficient. A més, s'incloïa una política de foment de la igualtat d'oportunitats, sobretot per mitjà de l'educació. Finalment, la política de modernització de la societat abraçava la protecció i el foment de les llibertats ciutadanes. En definitiva, segons Maravall (1985: 239), els objectius de l'oferta política socialista eren conquerir la ciutadania política i progressar cap a l'assoliment de més altes quotes de ciutadania social i econòmica.

El contingut específic de les polítiques econòmiques i socials, caracteritzat per «*el ambiguo concepto de la modernización, siempre presente en la retórica política del PSOE, significaba básicamente ponerse al corriente con la Europa Occidental. El ingreso per cápita era entre un tercio y una cuarta parte inferior a la media de la Comunidad Europea y la crisis económica desde mediados de los sesenta había sido particularmente profunda. El creciente "realismo" que caracterizaba la gestión económica socialdemócrata de la Europa Occidental en la década de los ochenta se vio reforzada en España por el compromiso con la puesta al corriente*» (Maravall, 1991: 23-25). A diferència d'altres partits socialistes del sud d'Europa, com el francès i el grec, que arriben al poder a principis dels vuitanta, el PSOE no tenia una posició crítica envers la socialdemocràcia ni defensava un trencament amb el capitalisme.

Ara bé, el Govern socialista ben aviat va deixar de banda els seus compromisos electorals i va començar a aplicar una estratègia de política econòmica fonamentada en l'ajust i el sanejament, titllada d'inevitable pel fet que el país es trobava el ben mig d'una crisi econòmica profunda.[34] L'objectiu a mig termini continuava sent, com recollia el programa electoral, l'entrada a la CEE. Segons paraules del mateix Felipe González, la tasca

[34] González i Calvet (1989: 26) assenyala que més enllà de la crisi econòmica hi havia altres restriccions a l'aplicació del programa electoral. D'una banda, el fet que la natura de la transició política espanyola feia força inviable «*cualquier medida potencialmente opuesta a los intereses de los llamados poderes fácticos – Ejército, Banca, capital exterior o nacional*–». D'altra banda, l'experiència de la socialdemòcracia francesa de François Mitterrand en l'aplicació del seu «Projecte Socialista» al 1981, esdevenia un referent pel que fa a la recuperació de la inversió i de les expectatives empresarials com a eix bàsic de la gestió socialdemòcrata. D'una altra banda, el Govern es trobava al ben mig de les pressions per la redistribució que provenien de treballadors i d'empresaris. Finalment, no es pot menysprear la pressió internacional que exerciren les administracions neoliberals de Ronald Reagan i Margaret Thatcher durant la dècada dels vuitanta.

fonamental de la gestió governamental seria «*reparar el deteriorado sistema económico para apuntalar el capitalismo español según las nuevas exigencias*» (citat a Muniesa, 1996: 267). El Govern considerava prioritari l'increment de la competitivitat i l'eficiència de l'economia, com a pas previ pel desenvolupament de les polítiques socials. Segons González i Calvet (1989: 27-28), l'estratègia governamental es fonamentava en la «liberalització» econòmica, on la inversió es convertia en la variable econòmica clau i, per tant, la recuperació dels excedents empresarials esdevenia l'eix bàsic de la gestió. El raonament era el següent: el rellançament de la inversió comportaria la creació d'ocupació i la recuperació econòmica que possibilitaria la compensació dels sacrificis que la classe treballadora hauria de suportar durant el procés d'ajust i sanejament, així com, la reducció de les desigualtats econòmiques i socials. I el principal obstacle per a la recuperació de la inversió i de les expectatives empresarials eren les restriccions i les rigideses de les estructures productives i dels mercats. De forma sintètica, l'estratègia econòmica del govern consistia en «*sanear y liberalizar para crecer, crecer para redistribuir*» (1989: 28).

González i Calvet (1989: 29-41) afirma que l'estratègia econòmica liberal del Govern del PSOE durant els anys vuitanta es va articular a dos nivells:

a) Conjuntural, amb una doble orientació: l'ajust macroeconòmic, portat a terme per mitjà d'una política de moderació salarial i unes polítiques fiscal i monetària restrictives; i l'ajust i sanejament productiu, desenvolupat per mitjà de la política de reconversió industrial.

Pel que fa a l'ajust macroeconòmic, es va prioritzar l'aplicació d'una política de rendes fonamentada en la moderació salarial, per mitjà de la política de concertació, i unes polítiques fiscal i monetària restrictives. L'objectiu que articulava aquest pla era la reducció i el control de la inflació. Per la seva banda, la política monetària restrictiva va comportar un fort augment dels tipus d'interès reals, cosa que va significar l'apropiació de beneficis per part del sistema financer, l'augment del cost del deute públic –que repercutiria en els contribuents pel creixement dels pagaments d'interessos– i la inestabilitat de l'activitat econòmica, com a conseqüència de l'entrada de capital especulatiu a la recerca d'actius financers d'alta rendibilitat. Finalment, la política fiscal restrictiva va comportar l'augment de la pressió impositiva, amb un increment dels impostos indirectes i dels tipus impositius sobre la renda. La càrrega de la pressió impositiva va recaure en la població assalariada i de baixos ingressos. Alhora es va reduir l'increment de la despesa social, cosa que va significar la disminució de les prestacions d'atur i dels salaris reals del funcionariat –tot i augmentar el nombre de persones ocupades al sector públic– així com, la limitació de la revalorització de les pensions. Ara bé, aquestes retallades anaven acompanyades de un fort augment de les subvencions i transferències econòmiques a les empreses.

En relació amb l'ajust i el sanejament de l'estructura productiva (privada i pública), es va concentrar en tres àmbits: el sector industrial, el sector energètic i el sector financer. El llarg procés de reconversió es va finançar amb càrrec al pressupost públic, generant un augment important del dèficit públic, cosa que significava la socialització del seu alt cost econòmic.

b) Estructural, que va comportar el desenvolupament de reformes estructurals i/o institucionals en cinc àmbits fonamentals: el sector públic, el mercat de treball, el sistema financer, el sector exterior i l'estructura productiva. González i Calvet (1991: 34) explica així la importància d'aquesta vessant estructural de l'estratègia econòmica governamental: «[...] *el ajuste y la reconversión no son más que una transferencia temporal del ingreso*

desde las rentas salariales a las rentas del capital pero, si no varían las condiciones o parámetros distributivos, a largo plazo la situación volverá a ser conflictiva. Ahí radica la importancia de las políticas estructurales y de las reformas: definen trayectorias dinámicas distintas, marcan pautas de distribución a largo plazo más favorables a los ingresos del capital».

Una de les línies prioritàries de reforma estructural apuntava al sector públic. Aquesta reforma abastava dos àmbits fonamentals: els ingressos i les despeses públiques, i la seguretat social. En el primer d'aquests àmbits, el sistema impositiu ha recaigut sobre les rendes salarials i les classes desafavorides, mentre que les quantioses subvencions al sector privat van consolidar un mecanisme distributiu, per mitjà del deute públic, que transfereix els recursos provinents dels impostos als posseïdors d'actius financers. D'altra banda, la reforma del sistema de pensions va comportar l'allargament dels períodes de cotització i de còmput, així com, la reducció de la quantia de les pensions. L'alternativa que va oferir el Govern era la constitució de fons de pensions privats amb desgravacions fiscals. Finalment, pel que fa a la reforma del sector públic, cal dir que, malgrat les mesures d'extensió a tota la població de l'educació i la sanitat pública, aquests serveis van viure un procés de progressiu deteriorament per la disminució global de la despesa pública en aquests àmbits. Aquesta situació proporcionava al sector privat la possibilitat de cobrir les mancances i els buits del sector públic, incrementant els costos del consumidor.

Una altra línia d'actuació de la política de reforma estructural va afectar al mercat de treball, objectiu principal de l'estratègia de liberalització i flexibilitat. En aquest àmbit, l'actuació va incidir en tres àmbits: la normativa legal de contractació, les prestacions d'atur i la política d'ocupació. L'argumentació implícita en aquest conjunt de mesures era que la flexibilització dels mecanismes de contractació, la reducció de la protecció de les persones aturades, l'abaratiment dels costos laborals (sobretot, salarials), i les subvencions a l'empresariat comportarien la creació d'ocupació. Però alhora, aquestes mesures, més enllà d'augmentar l'inestabilitat del sistema econòmic i d'empitjorar les condicions laborals de la força de treball i les condicions de vida de les persones aturades, generava fenòmens de segmentació laboral i social, la divisió de la força de treball i, per tant, el debilitament de les organitzacions sindicals.

A títol de conclusió, en termes generals, podem dir que els principals costos socials de l'estratègia econòmica liberal del Govern durant els anys vuitanta van ser:

a) A curt termini, la destrucció de llocs de treball. Malgrat a l'octubre del 1982, el PSOE prometia la creació de 800.000 llocs de treball, al 1985, se n'havien perdut 490.000 més.[35] L'atur incrementava de forma inexorable: si al 1982, l'any que el PSOE pujava al poder, la mitjana anual de la taxa d'atur era del 15,88%, al 1985 es situava en el 21,46%.[36] La política de reconversió industrial va contribuir en bona part a agreujar el problema de l'atur. A partir del 1986, malgrat la conjuntura econòmica de recuperació i l'increment de la inversió, les taxes d'atur es van mantenir en nivells molt alts.[37] D'altra banda, la creació d'ocupació anava acompanyada de l'empitjorament de les condicions salarials i laborals, amb especial incidència en l'augment de la temporalitat de la contractació.

[35] Vegeu Figura 4 de l'annex.
[36] Vegeu Figura 3 de l'annex.
[37] Vegeu Figura 3 i Figura 5 de l'annex.

b) A curt i llarg termini, la política de rendes de moderació salarial va generar una disminució constant de la participació dels salaris en el PIB: mentre al 1982, la participació salarial en el PIB era del 53,2%, al 1988, se situava en el 48,2% .[38]

FORTALESA INSTITUCIONAL

A l'octubre del 1982, el PSOE arribava al poder, doblant el nombre de vots obtinguts a les eleccions anteriors i assolint la majoria absoluta parlamentària (Figura 7). Aquest esdeveniment obria un cicle polític que seria d'hegemonia socialdemòcrata (1982-1996) i comportava una alteració cabdal de la correlació de forces polítiques, tot configurant un nou sistema de partits.[39] L'establiment del PSOE com a partit d'esquerra i de govern hegemònic (i de Felipe González, com a líder indiscutible del partit), s'explica en bona part per com el partit va afrontar i va treure profit del context d'oportunitats polítiques durant el curs de la transició. Entre el 1979 i el 1982, el context polític es caracteritzava, principalment, per les crisis internes de la UCD i el PCE.[40] La debilitat del centre-dreta i la manca d'alternativa a la dreta i a l'esquerra, per tal d'assolir el govern, el partit adopta una estratègia electoral de maximització del vot, reforçant tant la unitat i la disciplina internes com l'autonomia dels líders (Kitschelt, 1996: 233). Aquest context polític i aquesta estratègia es perllonguen al llarg dels anys vuitanta. A les eleccions generals del 1986, el PSOE va mantenir la majoria parlamentària i va continuar governant en solitari, tot i la tendència a la disminució del nombre de vots obtinguts (Figura 7). Tant la dreta com l'esquerra seguien implicades en un procés de crisi i lluita interna entre faccions que els impedia crear partits estables i alternatives viables al PSOE.

Figura 7
Resultats PSOE a les eleccions al Parlament, 1979-1989

	Núm. vots	% vots	Escons Congrés
1979	5.477.037	30,4	121
1982	10.127.392	48,4	202
1986	8.887.345	43,4	184
1989	7.713.810	39,6	176

Font: Elaboració pròpia a partir de Maravall i Santamaría (1985: 118), i *El País*,Extra, "Perfil de una década. Un cambio de doble filo", 28.10.92, p. 14.

Seguint la tipologia de Kriesi i altres (1998: 30), podem dir que el govern socialdemòcrata espanyol durant els anys vuitanta se sembla a un dels tipus identificats pels autors (Excurs 10.1): «*a single-party government, where the governing party is highly disciplined. Such governments generally have a strong capacity to act*». Tant l'ampli suport parlamentari i popular en què es fonamentava el govern del PSOE com la forta disciplina interna atorgaven al partit un alt grau de «fortalesa institucional», és a dir, un alt grau d'autonomia

[38] Vegeu Figura 6 de l'annex.

[39] En aquest sentit, Maravall i Santamaría (1985: 120-121) afirmen que «[...] *el terremoto electoral de 1982 simplificó el formato del sistema de partidos. Los partidos parlamentarios con implantación nacional quedaron reducidos a dos: el PSOE y AP.* [...] *Así el nuevo sistema de partidos parecía tener los rasgos de un "sistema de partidos predominante"* [caracteritzat per] *un número limitado de partidos, competencia centrípeta, polarización moderada y ausencia de oposiciones bilaterales* [...]».

[40] Com coincideixen a assenyalar Tezanos (1985: 34), Camiller (1986: 24), García Santesmases (1985: 69) i Maravall (1985: 84). Cal recordar també que, entre 1980 i 1982, es va produir un canvi en les definicions ideològiques de la població. En relació amb el període 1977-1979, disminueix el sector centrista (del 27 al 17%), on el PSOE recull una escassa part dels vots, però incrementa el sector de centre-esquerra (del 23 al 29%), on el partit socialista recull una immensa majoria dels vots (Maravall, 1985: 87-88).

i capacitat envers els procés de decisió i implementació de polítiques públiques, cosa que en bona part dificultaria l'accés a l'estructura institucional formal de les demandes de l'acció col·lectiva.

Excurs 1
Tipologia de coalicions de govern i fortalesa institucional
[Font: Elaboració pròpia a partir de Kriesi i altres, 1998: 30]

Nombre de partits	**Estructura interna dels partits**	
	Disciplina interna	Indisciplina interna
Partit únic	Fortalesa institucional	Fortalesa institucional limitada per la necessitat d'establir acords entre faccions internes
Coalició de partits	Fortalesa institucional limitada per la necessitat d'establir acords entre partits	Debilitat institucional

Ara bé, la manca d'obertura i flexibilitat institucionals, així com la fortalesa governamental, també es vinculen al fet que el cicle socialdemòcrata coincideix, cronològicament parlant, amb el període de «consolidació democràtica». L'arribada del PSOE al poder marca una distinció fonamental entre dos cicles polítics: la «transició institucional» (1975-1982) i el començament del que anomenem cicle postransicional o de «consolidació democràtica». Maravall i Santamaría (1985: 81-82) defineixen així aquesta distinció: «[...] *la transición se consuma con la institucionalización* jurídico-formal *del nuevo régimen. La consolidación es el proceso que, eventualmente, conduce a su institucionalización* político-material. *Brevemente, la consolidación supone todos los procesos por el que el nuevo régimen elimina, reduce a un mínimo o reabsorbe sus iniciales inconsistencias ideológicas e institucionales, afirma su autonomía frente a los poderes de hecho y, en especial, las Fuerzas Armadas, moviliza políticamente a la sociedad civil y desarrolla y mantiene un sistema de partidos relativamente estable y capaz de garantizar la gobernabilidad*». En definitiva doncs, el PSOE assumia el poder amb el repte i la responsabilitat de democratitzar l'estat i consolidar el nou règim polític –sobretot, tenint en compte el cop d'estat de febrer del 1981– (García Santesmases, 1985: 69).

Aquests objectius i els resultats electorals van fomentar el desenvolupament d'una acció de govern autònoma i disciplinada en l'àmbit de les decisions polítiques i la seva implementació (destacant l'ús reiterat dels decrets governamentals).[41] Aquesta fortalesa governamental reforçava el fet que la ciutadania es trobés vinculada al procés polític quasi exclusivament via eleccions i partits polítics. Això multiplicava els efectes de la cultura política heretada del procés de transició: la desmobilització i escassa participació política des de baix. D'altra banda, cal considerar que els instruments de democràcia directa no

[41] Maravall i Santamaría (1985, 107 i 123) ho justifiquen així: «*Un programa de profundas reformas económicas, sociales y políticas que permitiera superar las* confining conditions [...] *requería un gobierno sostenido por un fuerte apoyo popular y parlamentario*» i «[...] *en un contexto de inestabilidad política, deterioro económico, desempleo creciente y amenazas persistentes a la democracia, cualquier problema singular perdía relevancia ante la necesidad urgente de un gobierno fuerte y eficiente*».

estaven gens institucionalitzats i, a més, com assenyalen Ibarra i altres (1996: 108, nota 21), les dificultats normatives per portar-los a terme són importants: el referèndum necessita de la supervisió del govern central, i la Iniciativa Legislativa Popular (ILP) exigeix un nombre de signatures molt elevat per poder ser considerada i debatuda al Parlament (per exemple, 500.000 signatures en el cas de Madrid).

ESTRATÈGIA REPRESSIVA DE LES AUTORITATS ENVERS LA PROTESTA

L'anàlisi de les vagues generals del 1985 i del 1988 posa de relleu exemples clars d'aquesta estratègia repressiva de la protesta. En totes dues vagues, la fixació dels serveis mínims va generar un fort enfrontament entre executius i sindicats. Al 1985, CCOO va presentar una denúncia contra el ministre de Transports, Enrique Barón, el president de la Comunitat de Madrid, Joaquín Leguina, i el Gobernador Civil, J. M. Rodríguez Colorado, al·legant que l'aplicació dels serveis mínims decretats a les empreses públiques del transport, de portar-se a terme, podien deixar sense efecte la vaga (fins i tot, en algun cas s'establien més circulació que en un dia normal). En el cas de Catalunya, el dia anterior a la vaga, el Departament de Treball de la Generalitat encara no havia fet públic els serveis mínims de la jornada i no havia convocat a les centrals sindicals per a la seva elaboració.[42] Al 1988, els serveis mínims s'aprovaven per decret només quatre dies abans de la vaga. Aquests decrets garantien un 60% dels serveis d'un dia normal, cosa que va provocar la impugnació judicial per part dels sindicats, que consideraven els serveis decretats abusius i no sotmesos al criteri constitucional d'essencialitat.[43]

Al 1985, el Govern i el PSOE van qualificar la vaga d'acció injusta i irresponsable,[44] destacant el caràcter violent i intimidatori[45] així com, el contingut «polític» de la vaga, en el sentit de l'existència de motivacions polítiques partidàries («comunistes»),[46] que, en part, al·ludien al caràcter subversiu i revolucionari de les crides a la vaga general contra el règim franquista.[47] Al 1988, el Govern i el PSOE van adoptar una estratègia repressiva de la protesta i de confrontació oberta amb els sindicats, actors dominants de l'acció, fins el punt d'engegar una campanya de desactivació de les mobilitzacions sindicals, on van

[42] Font: *El País*, 19.06.85.

[43] Font: *La Vanguardia*, 13.12.88, p. 15.

[44] En una nota oficial, el PSOE parlava de «*acción injusta*» i «*grave irresponsabilidad*», basada en la manipulació informativa sobre el contingut de la reforma, i feia una crida a la reflexió ciutadana sobre les greus conseqüències que podia comportar. Font: *El País*, 19.06.85.

[45] Manuel Chaves, en nom del PSOE, afirmava que «*los piquetes no estaban informando, sino actuando violentamente y coaccionando*». El comunicat de l'executiva d'UGT rebutjava la vaga i denunciava «*actos intimidatorios y vandálicos que, aunque parten de pequeños grupos radicalizados, no eximen de responsabilidad a los convocantes*». Font: *El País*, 21.06.85.

[46] L'executiva d'UGT afirmava que l'ús de la vaga era fruit de «*motivaciones de política partidista* [...], *de una política extrasindical de confrontación y hostigamiento al Gobierno socialista*». Font: *El País*, 21.06.85.

[47] El mateix dia de la vaga Felipe González feia una compareixença on apareixien tots els arguments que hem exposat. Al seu parer, la convocatòria havia estat un «*fracaso total*». Les aturades havien estat sectorials i assolides «*siguiendo técnicas que ya conocemos bien*», en al·lusió a l'actuació dels piquets. Afirmava a més que era «*un ejercicio de irresponsabilidad grave convocar una huelga general por motivos que no son ciertos y ocultando los motivos ciertos, pero no confesables: la oposición desde una óptica comunista al primer Gobierno socialista de España, cosa que no han hecho ni harán a un Gobierno que no sea socialista*». Finalment, davant aquesta interpretació, es mostrava segur que la reforma seguiria el seu tràmit legal, sobretot perquè el Parlament ja hi havia donat la seva aprovació (*El País*, 21.06.85). D'altra banda, Justo Domínguez, secretari general de la UGT a Catalunya, contestava així a la proposta d'adhesió a la vaga general de la CONC: «[...] *creo que una huelga del tipo que habéis planteado no se la merece ni este Gobierno, ni esta democracia, ni este pueblo. Es una medida, a mi juicio, gravísima y que nos retrotrae a posicionamientos tremendamente radicales y peligrosos*». Font: *La Vanguardia*, 29.05.85.

participar tant els membres del Govern com els dirigents de l'executiva del partit.[48] Aquesta campanya es fonamentava en la difusió a l'opinió pública d'una interpretació intimidatòria i amenaçadora dels objectius i les conseqüències de la vaga general: les motivacions polítiques que amagava la convocatòria, que responien a l'estratègia comunista de deslegitimació del Govern; el caràcter violent i, fins i tot, subversiu i revolucionari que prendria (en comparació amb, per exemple, la vaga general insurreccional del 1934);[49] el desprestigi internacional que comportaria, davant la imminent presidència espanyola de la Comunitat Europea (l'1 de gener del 1989);[50] les greus pèrdues econòmiques que produiria (400.000 milions de pessetes, segons el secretari d'organització del PSOE, Txiqui Benegas); i, el perill que suposava per l'estabilitat de la democràcia liberal espanyola.[51] En aquella ocasió, les amenaces del Govern sobre la possible il·legalitat de la vaga (per motivacions polítiques) i sobre l'examen rigorós del compliment de les condicions legals de comunicació en temps i forma, van portar als sindicats a cursar el comunicat de vaga general no només al Ministeri de Treball i a la CEOE (requisit suficient per convocar-la), sinó també a tots els àmbits territorials i sectorials amb un model únic.[52]

D'altra banda, la Delegació del Govern de Madrid denegava l'autorització d'una manifestació convocada pels sindicats el dia després de la vaga, al·legant que el recorregut presentat comportava un greu trastorn de l'ordre públic (sobretot, pel que feia al trànsit urbà). Davant d'això, el sindicats van interposar un recurs davant l'Audiència Territorial que fallava a favor de les centrals i permetia la fi de la manifestació a la històrica plaça de la Puerta del Sol.[53]

Per la seva banda, el Ministeri d'Administracions Públiques va emetre un comunicat a tots els governadors civils provincials indicant les mesures a aplicar a fi d'evitar el seguiment de la convocatòria: la identificació personal i els descomptes salarials, segons el còmput de les hores efectives d'aturada, dels funcionaris que se sumessin a la vaga (inclosos, alliberats sindicals i membres de les juntes de personal dels sindicats convocants); la

---

[48] L'executiva federal del PSOE constituïa un comitè de coordinació nacional (encapçalada per Txiqui Benegas, secretari d'organització, i Francisco Fernández Marugán, secretari d'assumptes econòmics, socials i sindicals) de la campanya de mobilització de càrrecs i militants davant el que s'anomenava «*ofensiva*», «*acoso político*» contra el Govern per part de l'oposició (excepte, CIU i PNV) i els sindicats. En paraules de l'executiva, i en una clara al·lusió a la campanya desenvolupada durant el referèndum de l'OTAN al 1986, «*al igual que en otras ocasiones, el PSOE* [fa] *a los suyos una llamada a rebato*». Font: *El País*, 13.11.88, p. 53.

[49] Alfonso Guerra, vicepresident del Govern, advertia que la vaga es podia convertir en una «*jornada de agitación, con piquetes violentos y cortes de carretera*». Per la seva banda, Rosa Conde, ministra portaveu, afirmava que «*la huelga puede ser violenta,* [ja que] *nunca hasta ahora se ha montado una huelga con un mes de antelación, y las movilizaciones públicas pueden dar lugar a agitación en la calle*», fins el punt que «*ni siquiera los que están montando la huelga saben dónde nos va a llevar*». Font: *La Vanguardia*, 26.11.88, p. 3 i 13.

[50] Felipe González acusava a determinats líders polítics i sindicals «*de desear que la próxima presidencia española de la Comunidad Europea sea un fracaso*». Font: *El País*, 4.12.88, p. 14.

[51] Segons Txiqui Benegas, es tractava de transmetre dues idees fonamentals: una, que «*la huelga general es muy grave si tiene éxito*» perquè deslegitima al Govern; dos, que «[es] *una huelga injusta contra el Gobierno socialista y que en España no se había convocado una huelga general de esta magnitud desde 1934,* [...] *y es una huelga totalmente desproporcionada*» (*El Periódico*, 24.11.88, p. 31). En una circular d'instruccions feta per l'executiva es podia llegir també: «[la vaga] *perjudica a la economía española (...) a la imagen de España (...) y a la convivencia democrática, al preferirse la vía de la confrontación a la del diálogo*» (*El País,* 24.11.88, p. 22).

[52] Font: *El Periódico*, 24.11.88, p. 31.

[53] Font *El País*, 26.11.88, p. 13 i *La Vanguardia*, 2.12.88, p.15.

informació puntual del percentatge de seguiment de la vaga per part de la plantilla; la garantia del compliment dels serveis d'informació i atenció al públic, registre, comunicacions, manteniment i seguretat; i la intervenció de les forces de seguretat, si es considerava necessari, per dissoldre tancaments que no fossin pròpiament sindicals als locals de l'Administració i l'aplicació de mesures disciplinàries als participants en les accions.[54] A més, el Ministeri de l'Interior ordenava el desplegament d'un dispositiu policial de gran abast i d'oficines especials de denúncia de piquets violents i alteracions de la seguretat ciutadana a les grans ciutats.[55] A més, el ministre d'Interior, José Luis Corcuera[56] aconseguia, per mitjà d'un acord sobre millores salarials i laborals, tant la desconvocatòria dels tancaments i mobilitzacions convocats pels sindicats de policia com la prestació de serveis durant el dia de la vaga.[57]

Estratègies informals i transició política

Les estratègies emprades envers l'acció col·lectiva es vinculen directament amb el procés de transició política. Durant aquest període es van aplicar «pràctiques consociacionals» de regulació del conflicte comunitari (lingüístic i cultural) i de classe, les quals estan orientades a facilitar la integració en societats complexes o amb traumes de conflictes en el passat (Lijphart, 1969; Lehmbruch, 1985). Aquestes pràctiques informals impliquen una sèrie de requisits en relació amb les actituds i comportaments de les elits polítiques que determinen la possibilitat d'aconseguir un sistema democràtic estable; és a dir, en el nivell de les elits polítiques i socials existeixen regles i pautes de conducta «consociatives», fonamentades en la negociació i el compromís, que busquen la unanimitat o, com a mínim, àmplies majories. Aquestes pràctiques comporten el monopoli de la representació i la participació política en les organitzacions formals (partits polítics, organitzacions d'interessos), cosa que desincentiva la participació ciutadana i produeix una considerable conformitat social.

En relació amb el *conflicte polític*, els objectius prioritaris d'aquesta estratègia eren evitar la polarització i la fragmentació del sistema de partits, així com, afavorir la creació de majories que contribuïssin a l'estabilitat dels governs (Gunther, Sani i Shabad, 1986: 50-62). El resultat definitiu de la combinació d'un sistema de partits integrador amb l'estratègia consociacional és «*el recurso a la "política invisible" durante el período*

[54] De fet, aquesta estratègia repressiva ja l'havia anunciat un mes abans el mateix ministre Joaquín Almunia amb les següents declaracions: «*para el Gobierno es una prioridad asegurar la prestación de los servicios públicos al ciudadano, y en caso de convocarse huelga, se han transmitido órdenes a todos los responsables de personal, para que descuenten la parte correspondiente a las personas que no trabajen, y se impongan sanciones a las personas que alteren o dificulten la prestación de los servicios mínimos*» (*La Vanguardia*, 13.11.88). Sobre el comunicat del Ministeri d'Administracions Publiques, vegeu *El País*, 11.12.88, p. 15.

[55] L'anomenada «Operación Cima» del Ministeri de l'Interior comptava amb el desplegament de quasi la totalitat de la plantilla, més de 50.000 agents. Una circular de la Subdirecció General Operativa de la Policia exposava les instruccions a seguir per complir l'ordre transmesa pels governadors civils de potenciar al màxim la presència policial al carrer el dia de la vaga: se suspenien tots els permisos; s'amenaçava amb la sanció davant qualsevol acte d'indisciplina o absència injustificada; i es prohibien durant tot el dia reunions o assemblees a qualsevol centre policial. Font: *El País*, 13.12.88, p. 18.

[56] Un mes abans de la convocatòria de vaga, José Luis Corcuera, exdirigent de l'executiva d'UGT, posava en evidència la cultura política informal de les autoritats envers la protesta: «[...] *yo soy un hombre de orden.* [...] *Cuando oigo hablar de "huelga indefinida"... ¡Se me abren las carnes! Porque yo sólo concibo la huelga indefinida cuando es una huelga revolucionaria. Ahora, cuando oigo hablar de huelga indefinida porque hay tres puntos de diferencia en la negociación de un convenio, pues me digo: "Bueno, dentro de tres días se sentarán a ver si arreglan esa diferencia*». Font: *El País*, Entrevista de Rosa Montero a José Luis Corcuera, Revista "Domingo", 2.10.88, p. 28.

[57] Font: *El País*, 2.12.88, p. 16 i 13.12.88, p. 18.

constituyente, el creciente monopolio de la vida política por parte de las élites de los partidos, la reclusión del conflicto político en la arena parlamentaria y la desmobilización general que siguió a las elecciones de 1977», que desemboca en una situació de «*desencanto y frustación con las restricciones impuestas por la democracia pactada*» (Maravall i Santamaría, 1985: 107). Pel que fa al *conflicte socioeconòmic*, les pràctiques «neocorporativistes» («política de concertació») van esdevenir un mecanisme de negociació formal en relació amb la definició i la presa de decisions pel que fa a les polítiques econòmiques. L'objectiu fonamental d'aquesta forma de macrointercanvi institucional entre govern i organitzacions d'interessos –obreres i patronal- era la introducció d'un nou model de relacions laborals adaptat a la poliarquia, així com, l'estabilitat econòmica i la contenció de la conflictivitat laboral.

Aquesta estratègia informal «consociativa» derivada del procés de transició resultarà en bona part excloent i repressiva de l'acció col·lectiva. En aquest sentit, Kriesi i altres (1998: 54) afirmen amb encert, referint-se a certs casos europeus, que «[...] *in inclusive regimes, where the relations between polity members are characterized by compromise, negotiation, and interdependence, such a confrontational course may actually weaken a polity member's strategic position, and its often considered as a serious breach of the "rules of the game"*».[58] Així doncs, en el període de consolidació de la democràcia liberal espanyola, l'estratègia dominant entre les elits polítiques i socials continuarà marcada tant pel monopoli de la representació i la participació política com per l'objectiu d'eradicar qualsevol rastre de radicalisme de l'esfera política i social. En aquest sentit i en relació a les estratègies repressives de l'acció del moviment obrer, Kriesi i altres (1998: 34) afirmen que «*exclusive strategies that have typically been employed in southern European countries,* [...] *led to an important split between the Social Democrats and the Communists within the labor movement.* [...] *In all the southern European countries, a strong Communist left has been excluded from power for decades*». A Espanya, «*the exclusion was the result of a long period of authoritarian repression*». Aquesta esquerda ha provocat una particular repressió i intransigència de les élits polítiques per evitar la radicalitat del moviment obrer.

Així doncs, en un context de consolidació democràtica, la tolerància respecte els desafiaments de l'acció col·lectiva eren interpretats com a símbol de debilitat institucional i la repressió es considerava necessària per evitar la desestabilització del sistema democràtic.[59] Calia contribuir al manteniment i desenvolupament de l'estructura

[58] En una editorial de *La Vanguardia* (11.12.88) arrel de la convocatòria de vaga general del 14-D es manifesta així: «[...] *no son los sindicatos los encargados de gobernar el país en representación de la ciudadanía. Son las elecciones las que deciden la composición de los Parlamentos y los Parlamentos los encargados de hacer las leyes a las que debe ajustarse la convivencia.* [...] *El Consejo de Estado ha recomendado al Gobierno que no quede inactivo ante la huelga general. Y ha dicho que los poderes del Estado y la función de los partidos vendrían a negarse si no hubiera límites a paros generales dirigidos a presionar y coaccionar a tales poderes cuando tienen que pronunciarse sobre cuestiones que afectan a toda la sociedad*». Podem veure un reclam prou explícit d'una llei reguladora del dret de vaga.

[59] Veiem diversos exemples que ho posen de manifest arrel de la convocatòria de vaga general del 14-D. Alfonso Guerra, vicepresident del Govern, deia: «[...] *es un acto de irresponsabilidad el llevar a cabo una acción de este tipo, cuando estamos en un momento de estabilidad democrática*» (*Cinco Días*, *El País* i *La Vanguardia*, 25.11.88). José María Cuevas, president de la CEOE, en referència explícita al cost polític i social de la vaga, denunciava el «*grave acoso a la estabilidad social y a la credibilidad del sistema democrático*» (*Cinco Días*, *La Vanguardia*, 30.11.88). Una editorial del diari *Cinco Días* (2.12.88) afirmava que «[el] *grado de crispación* [...] *ha llegado a límites difcílmente soportables por unos ciudadanos que, en su mayoría, aspiran a una convivencia pacífica que* [...] *comienza a verse, si no amenazada, sí, al menos,*

institucional formal derivada del procés de transició, sobretot durant els anys de la primera legislatura socialdemòcrata, quan el temor al comportament de les Forces Armades encara era ben present. Tot això explica en bona part la preeminència d'una concepció bàsicament formal o instrumental del sistema polític entre les elits polítiques i socials, entès com a mecanisme per escollir governs i on la ciutadania es troba vinculada al procés polític quasi exclusivament via eleccions, partits polítics i Parlament.[60]

EL TRACTAMENT MEDIÀTIC DE LES VAGUES GENERALS

Pel que fa a la vaga general del 1985, un seguiment de les editorials del diari *El País* mostra un canvi notable en els posicionaments envers, d'una banda, la valoració de l'estratègia de política econòmica governamental i les mobilitzacions prèvies a la vaga, i d'una altra banda, la vaga general pròpiament dita. En relació al projecte de reforma, el diari se situava pròxim a les posicions sindicals: criticava la parcialitat de la política econòmica, en el sentit que generava només efectes negatius envers la població treballadora, les bases sindicals i els votants socialistes, i la manca d'una actitud favorable a la negociació per part de l'executiu. Tres dies després de la decisió del Comitè Confederal d'UGT de convocar manifestacions contra la reforma, l'editorial del diari afirmava:[61]

> «*La propuesta del Gobierno de reformar el sistema de pensiones, endureciendo los requisitos para obtenerlas y recortando la cuantía de las futuras prestaciones, ha colocado a UGT en una dramática tesitura.* [...] *Que el sindicato apruebe en su máximo órgano de decisión (en el que conviven un gran número de destacados militantes del PSOE, así como diputados y senadores del grupo parlamentario socialista) una medida de presión de esta gravedad puede hacer reflexionar al Ejecutivo* [...]. *Este método de negociación que ha impuesto el Gobierno tiene, cuando menos, muy poco de inteligente* [...] *presentando en primer lugar los aspectos más duros de la misma [reforma], los que perjudican a las clases trabajadoras y a los votantes del PSOE, y dejando para posteriores negociaciones las reformas que afectarían a los sectores poderosos, incluída la propia Administración del Estado* [...]. [L]*os sindicatos de clase podrían aprobar medidas de ese género en un marco más completo de reformas. Pero empezar cortando por los más débiles en un país en el que las medidas del Welfare State son muy inferiores, en cantidad y calidad, a las del resto de países de nuestro entorno, dice muy poco en favor de la capacidad de gobierno de un equipo que recibió 10 millones de votos y la mayoría para que fuera capaz de resistir las presiones conta el cambio de esta sociedad. Por otra parte, resulta difícl entender cómo un tema tan importante como el de la Seguridad Social ha merecido tan escasa negociación con los interlocutores sociales* [y el] *debate esté centrado exclusivamente entre el Gobierno y UGT* [...]».

Aquest posicionament es mantenia el dia després de la convocatòria de manifestacions sindicals del dia 4 de juny, on el diari destacava que l'èxit de participació durant la jornada posava en evidència la solitud de l'executiu i la resistència de la base sociològica socialista

---

gravemente deteriorada [...]. *La huelga general* [...] *afecta* [...] *a todos los que vivimos en este país cada día más convulsionado*».

[60] En aquest sentit, en referència a la vaga del 14-D, Alfonso Guerra, vicepresident del Govern, afirmava que «*el Gobierno se legitima en las urnas*» (*Cinco Días*, *El País* i *La Vanguardia*, 25.11.88). Una editorial de *La Vanguardia* (30.11.88) negava la possibilitat que un éxit de participació en la vaga general del 14-D donés lloc a la dissolució del Govern o a la moció de censura, tot fonamentant-se en el fet que «*el Gobierno sigue contando con el apoyo de su Grupo Parlamentario, que tiene mayoría absoluta*».

[61] Font: Editorial, "UGT, contra el gobierno", *El País*, 26.04.85.

envers una política econòmica més pròpia d'un partit conservador.[62] Ara bé, respecte de la vaga general, el posicionament del diari fa un gir i s'alinea amb les tesis governamentals, recolzant la idea que la vaga és fruit d'una estratègia política comunista[63] que desafia l'estabilitat de la democràcia liberal, fins el punt que alertava d'un possible perill d'involució política.[64] El dia després de la vaga, el diari parlava de «fracàs polític» del «desafiament comunista», minimitzava la participació i destacava la violència dels piquets.[65] Diverses cartes al director, aparegudes en les dies posteriors a la vaga general, posaven de manifest, amb insatisfacció i indignació, l'alineament del diari amb les posicions governamentals i el tractament periodístic parcial sobre la vaga general (Excurs 10.2).

Excurs 2
Extractes de cartes al director sobre el posicionament del diari *El País* en relació amb la vaga general del 1985.

● «*Su periódico ha contribuido a poner de manifiesto que la anunciada reforma de la Seguridad Socia*l [...] *es un simple recorte de las pensiones,* [...] *lo que ustedes mismos han calificado como "proyecto que no debería ver la luz" y "exigencia de mayores sacrificios a los más débiles".* [...] *Su editorial del dia 19 me produjo, aparte de indignación, sensación de impotencia, frustación, de comprobar cómo se pueden utilizar plataformas* [...] *para descalificar con argumentos mal intencionados* [...] *reivindicaciones justas. El mismo respeto nos deben merecer las Cortes Generales, libremente elegidas (y nadie pretende hurtarles sus competencias), que el ejercicio de los derechos constitucionalmente reconocidos, y la convocatoria de una huelga general* [...] *forma parte del mismo entramado que sustenta nuestra democracia* [...]» (*El País*, 26.06.85).
●«[...] *contribuyen ustedes a consolidar esta democracia* a la española [...]. *En su euforia, ustedes dicen: este Gobierno se pasa un pelín y se merece una bronca del personal. Exitazo de las manifestaciones del 4 de junio. Libertad de expresión que nos cobija y*

[62] L'editorial del diari d'aquell dia valorava així la jornada de manifestacions: «*La soledad del Ejecutivo debió ser ayer, sin duda, impresionante. Por primera vez en los 30 meses de Gobierno, su base sociológica se manifestó masivamente en contra de los ejes de su política económica* [...]. *Las manifestaciones de ayer son, por ahora, el ejemplo más claro de las resistencias a esa política económica, sin duda antipopular, pero además inexplicable para la mayoría, por venir dirigida no por un Ejecutivo conservador sino por el primer Gobierno socialista nominalmente puro que ha habido en la historia de España*. Font: Editorial, "El Gobierno y las pensiones", *El País*, 5.06.85.

[63] L'editorial del dia anterior a la vaga ho deia així: «*Aunque sean varias las centrales que apoyen ese llamamiento, la mayor implantación territorial y social de Comisiones Obreras concede inevitablemente el protagonismo de la acción a este sindicato, cuyas vinculaciones con los diversos partidos o fracciones comunistas –liderados por Gerardo Iglesias, Santiago Carrillo e Ignacio Gallego– colorean inevitablemente el tono político de dicha convocatoria*». Font: Editorial, "Una huelga política", *El País*, 19.06.85.

[64] L'editorial del dia anterior a la vaga afirmava el següent: «[la vaga] *puede considerarse un desafío a las Cortes, libremente elegidas en las urnas por sufragio universal, y al Gobierno socialista que sostiene la mayoría parlamentaria.* [...] *Si a cada ley mala o torpe que los sucesivos Gobiernos han sacado en la democracia –algunas de ellas con los votos de los comunistas– este país se lanzara a la huelga la situación se haría insoportable.* [...] *La carga explosiva que conlleva puede destruir involuntariamente objetivos no deseados. No merece este país un reto de este género en este momento, ni creemos que se den eso que se llaman los condicionantes objetivos para justificar política y moralmente la huelga. Y no estamos seguros de que el beneficio político del desafío planteado no caiga en la canasta de la involución*». Font: Editorial, "Una huelga política", *El País*, 19.06.85.

[65] Ara bé, també advertia al Govern que «[...] *el éxito parcial de la huelga en algunas zonas no puede ser menospreciado. Es verdad que hay un rechazo popular* [...] *a las medidas económicas del Gabinete socialista. Y que de este rechazo participan incluso muchos que no fueron a la huelga*». Font: *El País*, 21.06.85.

alimenta. [...] *Pero llega la resaca y se sienten mal: sólo 158 trabajadores de los 674 de EL PAÍS votaron sí a la huelga. Editorial: esta huelga involuciona. Comunicado de la empresa: estamos contra la huelga. Y apuestan: esa huelga tiene que fracasar*» (*El País*, 26.06.85).
● «[...] *he visto una ruptura en la línia informativa, he visto por primera vez en EL PAÍS un cambio cualitativo en el tipo de información y en los mensajes encubiertos que proporciona. Casi la mitad de la información, en cuanto a las planas que se le dedica, es información gráfica que refleja acciones de piquetes* [...]» (*El País*, 26.06.85).

Pel que fa a la valoració de la conjuntura per part de la premsa internacional (Excurs 10.3), *The Economist* ja destacava la importància del conflicte entre Govern i sindicats (sobretot, amb la UGT), que quedava palesa en les manifestacions del dia 4 de juny com a actes de protesta contra la política econòmica socialista. Sobre la vaga general, *The Wall Street Journal* parlava d'una acció de contestació contra la política econòmica per part dels treballadors, i d'una resposta governamental caracteritzada per una forta contundència policial. L'*International Herald Tribune* destacava el fet que es tractava de la primera vaga general des de 1977, la qual significava un acció contra la política d'austeritat desenvolupada pel Govern de Felipe González.

Excurs 3.
Les manifestacions del 4 de juny i la vaga general del 1985 a la premsa internacional.

● *The Economist*
Reflectia la conjuntura posterior a la protesta sindical del 4 de juny de la següent manera: «*Los sindicalistas españoles están diciendo cosas duras sobre el Gobierno socialista* [...]. *El 4 de junio, UGT llevó a unos 200.000 militantes a una demostración en Madrid y organizó protestas en otras 40 ciudades. Sus rivales comunistas, Comisiones Obreras, dieron con placer su apoyo en la primera manifestación de unidad obrera desde que los socialistas llegaron al poder, en 1982. Los comunistas convocan para una huelga general el 20 de junio. La irritación sindical contra la política antiinflacionista del ministro de Economía, Miguel Boyer, ha aumentado en los últimos meses (...). Boyer ha dicho y repetido varias veces que el sistema de Seguridad Social de España está en vísperas de un colapso financiero.* [...] *El líder de UGT, Nicolás Redondo, afirma que es inmoral hacerle pagar al pueblo por la incompetencia burocrática y los abusos pasados; con el general Franco, el dinero de la Seguridad Social se empleaba para cubrir déficit gubernamentales. El sindicato acusa al Gobierno de violar las promesas electorales* [...]. *Los últimos datos sobre el desempleo han empeorado las relaciones del Gobierno con los sindicatos.*[...] *Más de una tercera parte de los desempleados no reciben prestaciones de la seguridad social*». A més, anticipava el desenllaç del conflicte: «*Pese a la presión de los sindicatos, es probable que el Gobierno obtenga la aprobación parlamentaria necesaria para realizar la reforma de la Seguridad Social (...)*» (*El País*, 16.06.85).
● *The Wall Street Journal*
Analitzava així la vaga general: «[...] *la huelga fue una protesta contra las medidad de austeridad del Gobierno socialista. A pesar de que el sindicato socialista no apoyaba la huelga, muchos de sus militantes rompieron la norma y se unieron a los comunistas. Como en la vecina Francia, (...) González se vio obligado a llamar a la policía contra los trabajadores y calificó a la huelga de provocación.* [...] *Una economía caracterizada por una tasa de desempleo que supera el 20% necesita cambios serios. Es difícil culpar a los trabajadores españoles por tomar las calles en desagravio*» (*El País*, 22.06.85).
● *International Herald Tribune*

Sobre la vaga general afirmava que era «*un paro como protesta en contra del recorte de pensiones y otras medidas de austeridad propuestas por el Gobierno socialista del presidente Felipe González.* [...] *Ésta ha sido la primera huelga nacional en España desde las primeras elecciones libres en 1977* [...]» (*El País*, 22.06.85).

Pel que fa a la vaga general del 1988, l'anàlisi dels editorials dels diaris sobre la vaga ens permet valorar el posicionament de la premsa respecte la convocatòria sindical.[66] Els diaris utilitzen aquesta tribuna d'opinió per manifestar-se, en general, disconformes amb la postura de les centrals sindicals. En aquest sentit, és especialment bel·ligerant *El País*, mentre que *Cinco Días*, amb el doble d'editorials dedicats a la vaga que *El País* i *La Vanguardia*, adopta un discurs més ponderat.[67]

En un primer moment, la premsa respon a la iniciativa sindical valorant positivament el PEJ (amb més o menys matisos segons el cas). Si bé en els primers editorials ja s'inclouen claus interpretatives de les motivacions de la convocatòria que van més enllà d'aquest pla d'ocupació juvenil, és significatiu com aquesta política específica deixa de ser considerada en posteriors pronunciaments. La premsa interpreta de seguida que la vaga té motivacions molt més profundes que no pas unes mesures específiques i n'assumeix el caràcter polític.[68]

Les argumentacions contràries a la vaga giren entorn els costos econòmics que tindrà, la manca de motivacions reals d'una aturada general, i les conseqüències negatives que pot tenir pel projecte socialdemòcrata. Pel que fa a les motivacions, hi ha unanimitat en elogiar la política econòmica del govern,[69] i és en aquest sentit que a l'hora de buscar els motius reals per anar a la vaga, les explicacions es busquen en l'àmbit polític.
Així, els diversos diaris es fan ressò del fracàs del procés de concertació, i en aquest sentit també hi ha acord en atribuir gran part de responsabilitat al govern, a qui s'acusa (alineant-se ara, i només en aquest punt, amb les crítiques sindicals) d'haver estat poc receptiu al diàleg.[70] En relació amb això, es fa al·lusió també a la correlació de forces que ha dibuixat el mapa polític dels darrers temps, on l'hegemonia del PSOE i la manca d'una oposició

[66] El tractament mediàtic preocupava els convocants, que, conscients de la importància que tenia, van constituir «*grupos de seguimiento de la programación en informativos, para denunciar posibles incumplimientos de los Principios Básicos de Programación en RTVE*», segons declaracions textuals de CCOO. Font: article d'informació (Equipo LUX), "El 14-D y TVE", *Nuevo Lunes*, 5.12.88.
[67] Entre el 14 de novembre de 1988 (l'endemà de la convocatòria de vaga) i el 14-D, *Cinco Días* dedicava deu editorials a parlar de la vaga. *El País* i *La Vanguardia* n'hi dediquen cinc cada un.
[68] L'editorial d'*El País* del 14 de novembre, l'endemà de la convocatòria, es titula precisament "Una huelga política", títol que *La Vanguardia* repetirà quinze dies més tard, concretament el 27 del mateix mes.
[69] «*Los éxitos de la política económica socialista lo son todo menos discutibles*» ("Sindicalismo y huelga general", *La Vanguardia*, 14.11.88); «*La política de ajuste, mantenida a despecho de las presiones sindicales* [...] *ha permitido a la economía española beneficiarse del cambio de coyuntura internacional y crear puestos de trabajo sin pérdida del poder adquisitivo de los salarios*» ("La perversión del debate político", *El País*, 19.11.88).
[70] «*El Gobierno lleva seis años destendiendo, por sistema, cualquier tipo de reivindicación sindical*» ("La casa sin barrer", *Cinco Días*, 14.11.88); «*No es creíble que el fracaso en todas las mesas de concertación deba atribuir-se a la intransigencia sindical. Este fracaso dice poco de la capacidad negociadora de los representantes designados por el Ejecutivo*» ("Los vencidos, vencidos, y los vencedores, perdidos", *El País*, 13.12.88).

política forta, converteixen ara els sindicats en l'únic agent que desafia la política del partit socialista.[71]

Ara bé, un dels elements de reflexió dels editorials és precisament la legitimitat del sindicats per incidir en la política del govern. En aquest sentit, si bé per una banda es reconeix que part del projecte socialdemòcrata es basa en un paper participatiu, ni molt menys promogut pel Govern, de sindicats i organitzacions de base,[72] per altra banda es qüestiona la pretensió o capacitat dels sindicats, acusats de corporativistes, d'incidir en la política governamental sigui legítima.[73]

ALIANCES ESTRUCTURALS

Els resultats electorals del 1982 del PSOE condicionaven fortament l'estructura d'aliances polítiques. La seva majoria absoluta parlamentària li permetia no haver d'establir aliances amb cap altre partit polític. Pel que fa a l'esquerra política, la única alternativa era l'«eurocomunista» del PCE-PSUC, partit que ja havia sortit de la transició amb una greu crisi interna, i que obtenia uns resultats decebedors a les eleccions del 1982: només va obtenir un 4% dels vots (enfront del 48,4% del PSOE),[74] cosa que el posava en una situació dramàtica en relació amb la seva pròpia existència com a organització. En l'àmbit de l'esquerra sindical, el PSOE comptava amb una aliança important amb la seva organització afí UGT, que li permetria durant força temps evitar desafiaments provinents del moviment obrer. Però la principal aliança socialdemòcrata al llarg dels anys vuitanta no seria ni molt menys el moviment obrer. Tant l'estratègia econòmica, com hem vist anteriorment, com les actituds i comportaments dels membres de l'executiva posaven de manifest l'aliança socialdemòcrata amb el capital.[75] En paraules de Camiller (1986: 36): «*The very power which fell into its hands in 1982 has become the means of rising further above mass roots and radical traditions, in pursuit of a strategic alliance with big capital*».

D'altra banda, tampoc els nous moviments socials que es van anar desenvolupant durant la primera meitat dels vuitanta van trobar un aliat en el Govern socialdemòcrata. Com indica

[71] En aquest sentit, és il·lustrativa l'afirmació del diari *Cinco Días*: «*el PSOE* [...] *se ha "fabricado", por méritos propios e intrasferibles, su propia oposición precisamente donde más le podía doler*» ("Vísperas de huelga", *Cinco Días*, 12.12.88).

[72] «*Uno de los rasgos distintivos del proyecto socialdemócrata consiste precisamente en el papel participativo asignado en él a los sindicatos y otras organizaciones intermedias*» ("La guerra del 14", *El País,* 1.12.88); «*lo más preocupante de la actitud gubernamental es la pérdida de perspectiva sobre el papel de las asociaciones intermedias en la articulación social.* [...] *Sin participación concertada de su base social* [...] *el cambio es un esqueleto sin encarnadura*» ("Los vencidos, vencidos, y los vencedores, perdidos", *El País*, 13.12.88).

[73] «*Su tendencia* [dels sindicats] *a dejarse arrastrar por pasiones o intereses particulares o de grupo*» ("La guerra del 14", *El País*, 1.12.88); «*No son los sindicatos los encargados de gobernar un país en representación de la ciudadanía. Son las elecciones las que deciden la composición de los Parlamentos y los Parlamentos los encargados de hacer leyes a las que debe ajustarse la conviencia*» ("El derecho a trabajar", *La Vanguardia*, 11.12.88]); «*El Gobierno y el PSOE han llamado a la movilización a los ciudadanos* [...] *contra una situación en la que el Gobierno sería* el rehén de las centrales sindicales» ("Los vencidos, vencidos, y los vencedores, perdidos", *El País*, 13.12.88).

[74] Dades extretes de Muniesa (1996: 268).

[75] A finals del 1987, Carlos Solchaga, ministre d'Economia, en l'acte de cloenda de les XII Jornadas Costa Brava del Círculo de Economía, criticava a l'empresariat no haver acceptat la proposta governamental d'unificar les festes del desembre per evitar pèrdues econòmiques. Ara bé, la crítica era feta en els següents termes: Solchaga deia que se sentia *«como el soldado que sale de la trinchera y grita "¡A mí, los míos!", pero la caballería no me sigue*». A més, per reforçar la crítica, feia un repàs de totes les mesures favorables a l'empresariat realitzades pels socialistes: l'ingrés a l'OTAN, la liberalització del mercat de treball, el sanejament financer, la política de moderació salarial,... Font: *El País*, 13.11.88.

Kitschelt (1996: 161), la seva gestió política «*paid relatively little attention to the typical concerns of the libertarian Left. The party liberalized abortion laws and legalized contraceptives, yet did relatively little to improve women's opportunities in the labor market. After initially opposing Spain's membership in NATO, the PSOE government reversed itself and engineered Spain's full membership in both NATO and EC. The socialist government also gave short shrift to environmentalist concerns, judged by expenditures on environmental research and emission control standards*».

Però, durant la segona meitat dels vuitanta, es produiria un canvi substancial en l'estructura d'aliances. Mentre es mantenia invariable l'aliança del Govern amb l'empresariat i el capital, l'esquerra política i sindical es recomposava i acabaria canalitzant un desafiament conjunt de la ciutadania envers el Govern. D'una banda, els resultats electorals del 1986 mostraven un lleu canvi, però ja significatiu, en la configuració de l'esquerra política. El PSOE perdia un milió de vots, tot i que obtenia la majoria absoluta parlamentària que li permetria seguir mantenint la seva fortalesa institucional (Muniesa, 1996: 281). L'esquerra comunista, encara sotmesa a una forta crisi d'identitat interna, es presentava a les eleccions sota les sigles d'un nou partit, Izquierda Unida (IU), on la força central era el PCE, però que intentava reunir a «*dissatisfied socialists, supporters of contemporary peace and ecology movements, and Green lists*» (Kitschelt, 1996: 161). Els seus resultats electorals però, continuaven sent decebadors: del 4,1% dels vots al 1982, passaven al 4,66% al 1986 (Muniesa, 1996: 281). D'una altra banda, les relacions entre els sindicats majoritaris, CCOO i UGT, i el Govern havien donat els primers símptomes de confrontació durant el mes de juny del 1985 amb la convocatòria de la primera acció sindical unitària des de l'arribada del PSOE al poder i la vaga general convocada per CCOO, USO i CNT.

Ja al 1987, es feia evident que el Govern es quedaria sol amb la seva aliança amb el capital i l'empresariat. Durant els tres primers mesos de l'any, estudiants i professorat de l'ensenyament mitjà i universitari entraven en plena confrontació amb la política educativa del Govern (Muniesa, 1996: 287-290). A finals d'any, apareixien factors claus de l'inici d'una dinàmica de reconfiguració del poder a l'esquerra política i sindical.[76] A finals del 1988, la confluència d'aquests fenòmens facilitaria l'aliança de sindicats, partits d'esquerra, moviments socials i ciutadania en general en contra del Govern, que quedava palesa amb l'èxit de participació de la vaga general del 14 de desembre.

(4) ANÀLISI

(4.1) Les relacions entre Govern i sindicats

Un primer nivell de l'anàlisi que ens ha de permetre interpretar els nostres fenòmens té com a objecte l'estratègia i el comportament de les organitzacions sindicals, els actors que convoquen i organitzen les dues vagues generals, en relació amb l'estratègia i el

[76] El diari *El Independiente* del 17 d'octubre del 1987 titulava a la seva portada «*Movimientos para crear una nueva izquierda española*». Els factors que justificaven aquest titular eren: en relació amb l'esquerra política, «[...] *la renovación ideológica y de la propia dirección del PCE* [amb Gerardo Iglesias al capdavant], *la revisión de la estructura y objetivos de Izquierda Unida y la crisis definitiva de Izquierda Socialista* [facció crítica del PSOE] *en el seno del PSOE pueden ser elementos claves de una nueva dinámica de reconstrucción de la izquierda política*»; i en relació amb l'esquerra sindical, «[...] *una nueva estrategia sindical tanto de Comisiones Obreras como de la Unión General de Trabajadores* [...]», que per part de CCOO es feia efectiva amb el relleu generacional a la direcció del sindicat: Antonio Gutiérrez substituïa a Marcelino Camacho com a secretari general. Font: *El Independiente*, 17.10.88, p. 1-2.

comportament del Govern socialdemòcrata. L'objectiu és comprendre perquè els sindicats majoritaris prenen una estratègia de confrontació envers el Govern socialdemòcrata i convoquen dues vagues generals durant la segona meitat dels anys vuitanta.

Al 1982, l'accés al poder del PSOE, en principi aliat «natural» del moviment obrer, obria a les organitzacions sindicals un conjunt d'oportunitats per a la seva acció: l'obtenció de beneficis organitzatius com l'increment dels recursos, de la participació institucional, de la capacitat d'influència en la presa de decisions polítiques i econòmiques, i del reconeixement de la seva legitimitat i de les seves competències com a organitzacions representatives de la classe treballadora; i també, l'obtenció de beneficis per a la seva base social, en la mesura que poguessin influir en l'elaboració de polítiques públiques que comportessin la millora de les condicions materials i laborals de la classe treballadora. Ara bé, també existien un conjunt de restriccions a l'acció sindical derivades del context econòmic i polític en que s'iniciava el cicle d'hegemonia socialdemòcrata. Pel que fa al primer, la conjuntura de crisi econòmica justificaria l'estratègia de política econòmica d'ajust i sanejament del Govern socialdemòcrata, que requeria l'acceptació de la política de moderació salarial i de flexibilització de la contractació per part de les organitzacions sindicals, a canvi d'assolir mesures compensadores (cobertura d'atur, prestacions i cobertura de la Seguretat Social) dels efectes més durs derivats de l'aplicació d'aquesta política sobre la classe treballadora. En relació amb el context polític, la recent fi del procés de transició política justificaria la demanda d'estabilitat política i laboral per «consolidar» el sistema polític democràtic liberal, cosa que es traduïa en la tasca sindical de manteniment de la pau social i de control de les reivindicacions de les seves bases.

Donada aquesta combinació d'oportunitats i restriccions, les organitzacions sindicals van prioritzar la seva «lògica d'influència», el conjunt de relacions d'intercanvi amb el Govern, a fi d'assolir els seus objectius organitzatius i els objectius de la seva base social. El marc d'aquestes relacions seria la política de concertació, model imperant ja des dels inicis de la transició política.

1985: ELS PRIMERS SÍMPTOMES DE LA CONFRONTACIÓ

Ara bé, l'any 1985, les organitzacions sindicals comencen a fer un balanç negatiu dels resultats que aquest model proporciona a l'organització i a les seves bases, cosa que desencadena la confrontació entre Govern i sindicats.

Ja la signatura –el 9 d'octubre de 1984– de l'Acord Econòmic i Social (AES) entre el Govern, el sindicat UGT i les organitzacions empresarials CEOE i CEPYME posava de relleu els conflictes. El sindicat comunista CCOO havia abandonat la taula negociadora de l'AES després que el seu Consell Confederal es posicionés –amb només dos vots discrepants– en contra de la signatura del pacte, considerant que el contingut d'aquest era regressiu pels interessos de la seva base social en matèries d'ocupació, salaris, cobertura de la Seguretat Social i normativa d'acomiadament col·lectiu en empreses de menys de 25 treballadors (Campos i Álvarez, 1990: 60).

Però, més enllà dels compromisos que van assumir les parts signants de l'AES, el pacte determinava la creació de comissions de desenvolupament sobre els acords generals sobre aquelles matèries que, per la seva complexitat, no havien pogut ser abordades en profunditat durant les negociacions del pacte. Dues de les matèries que havien de ser abordades en comissions de treball eren la legislació laboral i el sistema de la Seguretat Social.[77] Pel que fa a la primera, l'article 17 de l'AES recollia el compromís de constituir

[77] Sobre els principals continguts de l'AES, vegeu la Figura 8 de l'annex.

la Comissió sobre legislació laboral, a fi d'adaptar la legislació espanyola a la directiva europea del 17 de febrer de 1975 sobre acomiadament col·lectiu.[78] La UGT s'oposava a la proposta defensada per les organitzacions empresarials d'introduir la supressió de l'autorització administrativa en aquest tipus d'acomiadaments. La central sindical defensava que no calia modificar la legislació espanyola en aquest punt, sota l'argument que la directiva europea preveia la possibilitat que les legislacions dels Estats membres incloguessin disposicions més beneficioses pels treballadors (Domínguez, 1990; Iglesias, 1990). Les divergències existents en el si de la comissió ben aviat van bloquejar el seu funcionament. En relació amb la Seguretat Social, l'article 13 de l'AES recollia l'acord per a la creació de la Comissió tripartida de reforma global de la Seguretat Social. El Ministeri de Treball i Seguretat Social va elaborar un «*Libro Naranja*» com a document de síntesi de les propostes de les parts integrants de la Comissió, que havia d'esdevenir la base del projecte de reforma del Govern.[79]

Per la seva banda, el Govern, sota l'aixopluc d'aquest pacte, va començar a aplicar la seva estratègia política en dos àmbits principalment: l'àmbit de la reforma del mercat laboral (Excurs 10.4), amb la introducció de diverses mesures de flexibilització de la contractació que van generar importants divergències amb els sindicats;[80] i, l'àmbit de la reforma de la Seguretat Social, quan feia pública l'elaboració, a partir del document elaborat pel Ministeri de Treball, un projecte de llei («*Ley de Medidas Urgentes para la Racionalización de la Estructura y de la Acción Protectora de la Seguridad Social*»), així com, la seva intenció d'aprovar-lo via decret llei per la seva posterior convalidació en el Parlament.[81] Aquest projecte de llei i la voluntat d'aplicar-lo de forma immediata, tot i l'oberta oposició sindical, va ser el factor desencadenant de la confrontació entre Govern i sindicats, així com, de la convocatòria de la vaga general del 1985.

Excurs 4
La reforma del mercat laboral, 1984
[Font: articles d'informació de Mariano Guindal (*El País*, 1.11.84), Rodolfo Serrano (*El País*, 9.11.84) i Enrique Francés (*La Vanguardia*, 3.03.85, p. 54 i 17.3.85, p. 55)]

El 2 d'agost del 1984 el Govern modificava, per mitjà de la Llei 32/1984, determinats articles de l'Estatut de Treballadors a fi de permetre una major flexibilitat en la contractació, fonamentalment temporal. Durant els mesos d'octubre i novembre de 1984, el Govern va aprovar diversos reals decrets que desenvolupaven aquesta Llei i que regulaven diverses formes de contractació ja vigents: els contractes a temps parcial –Real Decret 1991/1984, de 31 d'octubre– i els contractes en pràctiques i per a la formació –Real Decret 1992/1984, de 31 d'octubre–; i altres noves modalitats de contractació: els contractes per foment de l'ocupació –Real Decret 1989/1984, de 17 d'octubre– i els contractes de durada determinada per inici de nova activitat, obra o servei i

[78] Cal recordar que Espanya havia de signar el tractat d'adhesió a la CEE al juny d'aquell mateix any.
[79] Font: *El País*, 10.04.85.
[80] Ja a finals de desembre de 1984, Nicolás Redondo, secretari general d'UGT, enviava una carta al president del Govern, «*como máximo garante del AES*», on manifestava que la publicació en el BOE del Real Decret 2014/1984 (regulador de la contractació temporal per inici de nova activitat) havia produït «*un profundo disgusto y malestar en UGT*», ja que significava «*una clara vulneración del espíritu del AES*». Segons ell, el text publicat era el resultat d'una modificació unilateral per part del Ministeri de Treball i Seguretat Social, que havia eliminat «*las cautelas que existían en el borrador primitivo*» derivat de les negociacions ratificades a l'AES. Aquestes modificacions, afirmava Redondo, «*afectan perjudicialmente a los derechos de los trabajadores, puesto que empeoran gravemente la situación de algunos colectivos, como banca o construcción*». Font: *El País*, 20.12.84.
[81] El ministre justificava aquesta via pel caràcter «*extremadamente necesario y urgente*» de les mesures. Font: *El País*, 10.04.85.

eventuals per circumstàncies de la producció –Real Decret 2014/1984, de 21 de novembre–. Bona part d'aquestes modificacions en les modalitats de contractació comportaven subvencions o bonificacions empresarials, sobretot en relació amb el pagament de les quotes a la Seguretat Social. Presentem a continuació les principals característiques de les modalitats de contractació:

1. *Contracte de durada determinada*
Beneficiaris: noves empreses o les ja existents per nova activitat.
Durada: de 6 mesos a 3 anys.
Treballadors: tots.
2. *Contracte de foment de l'ocupació*
Beneficiaris: empreses que no hagin fet acomiadaments improcedents o expedients de regulació l'any anterior.
Durada: de 6 mesos a 3 anys.
Treballadors: persones aturades inscrites a l'INEM.
3. *Contracte en formació*
Beneficiaris: totes les empreses.
Durada: de 3 mesos a 3 anys.
Treballadors: joves de 16 a 20 anys i persones discapacitades.
Bonificacions empresarials: reducció quota de la Seguretat Social del 90% o 100%.
4. *Contracte en pràctiques*
Beneficiaris: totes les empreses.
Durada: de 3 mesos a 3 anys.
Treballadors: titulats superiors i mitjans amb estudis finalitzats en els 4 anys anteriors.
Bonificacions empresarials: reducció de la quota de la Seguretat Social del 75%.
5. *Contracte a temps parcial*
Beneficiaris: totes les empreses.
Durada: indefinit.
Treballadors: tots.

La reacció sindical no es va fer esperar. D'una banda, el Secretariat Confederal de CCOO aprovava, a proposta del secretari general Marcelino Camacho, una convocatòria de vaga general contra el projecte de llei de reforma de la Seguretat Social (Excurs 10.5). Per la seva banda, el Comitè Confederal d'UGT, màxim òrgan de decisió del sindicat entre congressos, va aprovar[82] en reunió extraordinària tant el rebuig del document de projecte de reforma que el Govern havia fet arribar als interlocutors socials com la convocatòria de manifestacions i mobilitzacions en contra del projecte. Ara bé, la resolució del Comitè deixava en mans de l'executiva sindical la decisió de rectificar l'estratègia de confrontació (és a dir, la desconvocatòria de les mobilitzacions), si el Govern possibilitava la concertació i oferia millores substancials del projecte. L'estratègia del sindicat perseguia l'objectiu de retirar el projecte de llei i forçar la negociació d'un nou projecte amb els interlocutors socials.[83]

Excurs 5
El projecte de llei de reforma del sistema de prestacions i cobertura de la Seguretat Social, 1985
[Font: *El País*, 21.06.85]
Aquest projecte no abordava una reforma global del sistema de la Seguretat Social, tal i com es reflectia en els acords de l'AES, sinó que es centrava en la modificació dels requisits d'accés i de

[82] Els resultats de la votació van ser de 109 vots a favor del rebuig del document, 8 en contra i 8 abstencions.
[83] El malestar generat pel contingut del projecte i la posició governamental en el sindicat socialista quedava palès en el si del Comitè. Així ho demostra la proposta presentada per Justo Fernández, secretari general de banca, que la resolució recollís la desconvocatòria de les mobilitzacions només en el cas que el Govern acceptés negociar la reforma global i completa de la Seguretat Social. La votació va rebutjar la proposta amb els següents resultats: 60 vots en contra, 33 a favor i 125 abstencions. Font: *El País*, 24.04.85.

les quanties de les prestacions contributives i assistencials. Pel que fa els requisits d'accés, el període mínim de cotització que donava dret a pensió s'ampliava de 10 a 15 anys, cosa que comportava un enduriment de les condicions per rebre prestacions. Pel que fa a les quanties, s'establien dues mesures que podien comportar una reducció substancial de les prestacions. D'una banda, es fixava la revalorització automàtica de les pensions en funció de la inflació prevista, però no una clàusula de revisió addicional si aquella superava la xifra estimada. D'una altra banda, s'introduïa un nou sistema de càlcul de pensions. Fins llavors, el beneficiari podia escollir, dins un període de set anys, els dos anys consecutius que més li interessessin (per tenir la cotització més alta). Amb el nou projecte del Govern, la prestació es calcularia prenent com a base els darrers vuit anys de la vida laboral del beneficiari, revaloritzant els sis primers d'acord a la inflació i mantenint els dos darrers amb el seu valor nominal. En cas que en algun dels darrers vuit anys el treballador no hagués cotitzat, es considerarien les bases mínimes per tal període, independentment de la seva categoria professional. Aquest sistema provocava una reducció considerable de la quantia de les prestacions.

El rebuig de la proposta governamental és fonamentava en el fet que el projecte no abordava la reforma global del sistema de la Seguretat Social i només significava l'enduriment dels requisits per obtenir les pensions i la retallada de la quantia dels subsidis de pensionistes i jubilats. En aquest sentit, la reforma afectava de forma directa i molt negativa a la base social sindical, una classe treballadora ja durament afectada per les polítiques d'ajust econòmic de moderació salarial i flexibilització del mercat laboral desenvolupades pel Govern amb la legitimació sindical en el context de la crisi econòmica.[84] Alhora, la UGT comprovava com el Govern incomplia els acords assolits en el marc de la concertació i s'allunyava de les propostes recollides en el programa electoral negociat amb UGT.[85]

Davant aquesta reacció sindical, el Govern reconsiderava la seva estratègia i endarreria l'aprovació definitiva del projecte. Aquesta decisió reflectia el debat existent en el si de l'Executiu, en bona mesura generat pel rebuig de la UGT a la reforma, sobre la conveniència de retirar o no el projecte fins després de les eleccions legislatives (que es realitzarien el juny del 1986), davant la impossibilitat d'arribar a un acord amb el sindicat socialista i la impopularitat de la mesura.[86] Finalment, el Govern manifestaria la seva

[84] En aquest sentit, Nicolás Redondo, secretari general d'UGT, manifestava que el projecte del Govern «*no es una reforma, sino simple y llanamente un recorte drástico y brutal de las pensiones*». Pel que fa a l'augment a 15 anys de cotització com a requisit per assolir la pensió de jubilació denunciava la difícil situació en que deixava «*a los trabajadores que están siendo contratados por las nuevas modalidades de contratación temporal*» (*El País*, 25.04.85).

[85] Nicolás Redondo exposava així les reivindicacions i la postura del seu sindicat: «[...] *En 1985, los trabajadores tenemos que soportar, además de las consecuencias de una tremenda crisis económica* [...], *una verdadera ofensiva ideológica que pretende poner en cuestión los fundamentos mismos de los planteamientos sobre los que pueda basarse el bienestar y la justicia* […] *Queremos el cumplimiento del Acuerdo Económico y Social en todos sus términos, y por tal motivo reiteramos la necesidad de una negociación global de la reforma de la Seguridad Social* [...]. *No escatimaremos el apoyo a este Gobierno, la única alternativa progresista que existe en nuestro país, en cuantas medidas puedan significar un mejoramiento del nivel de vida de los más necesitados. Pero estaremos* [...] *atentos contra las desviaciones de un programa electoral que defendemos porque es también nuestro programa*». Font: *El País*, 1.05.85.

[86] El titular de Treball, Joaquín Almunia havia fet pública alguna de les discrepàncies que existien a l'interior de l'Executiu envers les mesures del projecte. Segons Almunia, mentre Treball defensava una reducció mitjana de pensions del 8%, el Ministeri d'Economia de Miguel Boyer proposava una reducció del 16% per assegurar un major equilibri financer. De fet, en aquells moments, les divergències en el si de l'Executiu abastaven el conjunt de mesures de política econòmica decidides unilateralment per Boyer per «reactivar l'economia», davant la desviació de les previsions anuals de creixement (un 2,5% d'increment del PIB davant el 3% previst), ocupació, índex de preus, inversió i consum. Entre d'altres mesures, s'anunciava la

intenció de no aprovar el projecte fins a esgotar les possibilitats de negociació amb UGT, que quedava subjecta a dues condicions: primera, no retocar les mesures sobre quanties inicials i períodes de carència de les prestacions; i segona, acceptar el fet que «*no hay más remedio que actuar inmediatamente sobre el actual sistema de la Seguridad Social*».[87]

UGT acceptava la proposta de concertació i començava les negociacions amb el PSOE per introduir modificacions al projecte, tot i que aquestes no van afectar aspectes substancials del text definitiu que hauria de passar el tràmit parlamentari.[88] Però això va comportar que la Comissió executiva confederal de la UGT prengués una resolució cabdal: l'executiva sindical donaria suport a la devolució parlamentària del text del projecte de llei, a fi de forçar una nova negociació amb els interlocutors socials, considerant la possibilitat que CCOO fos inclosa en les negociacions malgrat no havia signat l'AES; i, a més, es mantenien les mobilitzacions convocades contra la reforma.[89] Malgrat el rebuig frontal de la reforma per part de la UGT, la central socialista no va acceptar la reiterada proposta de recolzament a la vaga general feta per CCOO, conscient de la importància del suport ugetista per l'èxit de la convocatòria.[90] Però, després d'intenses negociacions entre les dues executives, es concretava la primera convocatòria d'accions conjuntes contra el Govern des de l'arribada del PSOE al poder pel dia 4 de juny.[91] Aquesta conjuntura posava clarament de manifest les discrepàncies en el si del sindicat socialista sobre l'estratègia de concertació.[92]

Ara bé, aquesta conjuntura de confrontació no només responia al fet que la política de concertació no esdevenia una via adequada per assolir els objectius de les seves bases, sinó que tampoc permetia aconseguir els objectius organitzacionals. CCOO no havia signat l'AES però havia demanat la seva participació en les comissions de desenvolupament,

---

rebaixa dels impostos directes (sobretot, IRPF), la reducció de la despesa pública i el retall de les transferències a empreses públiques. Font: *El País*, 18.04.85 i 23.04.85.

[87] La contrapartida que s'oferia a UGT per negociar era la modificació de diverses mesures del projecte, entre d'altres: retirar el requisit d'alta per tenir dret a pensió, cosa que significaria no haver d'estar actiu o almenys en situació d'atur en el moment de la jubilació; allargar el període transitori entre el sistema antic i el nou, de manera que la reforma no afectaria a les persones de 55 anys; suprimir l'increment a cinc anys del període de carència exigit per pensió d'invalidesa per accident no laboral; pujar la quantia de les pensions assistencials; negociar posteriorment aspectes no inclosos al projecte de mesures urgents; i, modificar els aspectes més conflictius de la llei de Sanitat que es trobava ja en tràmit parlamentari. Font: *El País*, 18.04.85 i 23.04.85.

[88] Les modificacions que recollia el text fruit de les negociacions eren: es retirava el requisit d'alta per tenir dret a les prestacions; s'augmentaven les quanties de les pensions assistencials de 11.000 a 12.000 pts., tot i que el Govern fins i tot havia parlat de pujar fins a les 15.000 pts.; i, per les pensions d'invalidesa per accident no laboral s'establia un barem en funció de l'edat del treballador, cosa que suavitzava l'enduriment dels requisits pel conjunt d'aquest tipus de prestacions. Malgrat tot, l'executiva d'UGT considerava que les esmenes socialistes no eren suficients pel canvi de l'estratègia sindical. Els punts més conflictius (la clàusula de revisió de la inflació i l'esmena del nou sistema de càlcul de les prestacions) no van ser inclosos. Font: *El País*, 14.05.85 i 29.05.85.

[89] Redondo afirmava que «*el proyecto no va a sufrir variaciones sustanciales, lo que nos reafirma aún más en la manifestación del día 4*». Font: *El País*, 29.05.85 i 31.05.85.

[90] En la seva crònica del Primer de Maig del 1985, Mariano Guindal afirmava que CCOO «*movilizó* [...] *diez veces más que* [UGT]. [...] *Sin embargo, el propio Camacho sabe que esto es un espejismo. Movilizar más no significa tener el respaldo mayoritario de los trabajadores. Por eso ha hecho un llamamiento a la unidad con UGT*». Font: Mariano Guindal, "La ausencia", *La Vanguardia*, 2.05.85.

[91] Sobre l'evolució de l'estratègia sindical de CCOO i UGT, durant aquesta conjuntura, vegeu la Figura 16 de l'annex.

[92] El Comité Nacional de Catalunya d'UGT va arribar a debatre la possibilitat de convocar amb CCOO una hora d'aturada el 4 de juny, dia de les manifestacions contra el projecte. La proposta havia esta defensada dies abans pel secretariat nacional, diverses federacions i unions comarcals, però finalment, va ser descartada sense passar a votació. D'altra banda, diverses seccions sindicals de grans fàbriques de Barcelona proposaven la realització d'aturades parcials contra la reforma.

atesa la importància de les matèries a tractar. Aquesta petició va ser denegada, primer, pels membres integrants del pacte, i després, pels tribunals, cosa que deixava al sindicat definitivament al marge de la política de concertació.[93] Així doncs, amb la convocatòria de vaga general, CCOO no només perseguia la retirada d'un projecte de llei que considerava contrari als interessos de la seva base social, sinó que buscava tant la deslegitimació com el bloqueig de la política de concertació i de la política econòmica i social desenvolupada pel Govern i el sindicat socialdemòcrates.[94]

La UGT, per la seva banda, ja després de la vaga, defensava el retorn a la política de concertació com a millor estratègia sindical en un context de crisi econòmica però, afirmava que aquesta conjuntura havia deteriorat, estancat i desvirtuat dita política.[95] El fet és que la contrapartida del Govern per recomposar relacions era un compromís de negociació i/o resolució definitiva d'altres qüestions que havien quedat pendents des de la signatura de l'AES: el repartiment del patrimoni sindical i la participació sindical a les empreses públiques, dues fonts bàsiques de recursos i enfortiment organitzacional. El Govern es comprometia a aprovar definitivament el projecte de llei de devolució del patrimoni sindical[96] i a reobrir en breu el procés de negociació sobre la participació sindical en l'empresa pública.[97] Una entrevista entre Redondo i el nou ministre d'Economia, Carlos Solchaga,[98] esdevenia l'acte oficial del restabliment de relacions sindicat-Govern per a la concertació.[99]

1988: LA RUPTURA DEFINITIVA

---

[93] CCOO va presentar un recurs al Tribunal Suprem contra la decisió dels signants de l'AES. La sentència del tribunal desestimava la petició sindical, tot resolent que la participació en les comissions de desenvolupament només era possible si CCOO acceptava el pacte (*El País*, 29.03.85). De nou, CCOO presentava recurs contra la sentència del Tribunal Suprem davant el Tribunal Constitucional, el qual l'admetia a tràmit el dia 23 de juliol (*El País*, 24.07.85).

[94] Camacho argumentava de la següent manera la convocatòria de vaga general: la «*contrareforma*» de la Seguretat Social era un atac seriós als treballadors que només perseguia la disminució de les pensions; la pretensió del Govern d'implantar la reforma per mitjà del decret llei era «*inconcebible*», i afegia que «*ahora, UGT está en contra de la reforma, y la CEOE amenaza con retirarse del Acuerdo Económico y Social, lo que demuestra que no es un buen pacto*». Font: *El País*, 10.04.85.

[95] El dia 20 de juliol el Comité Confederal d'UGT aprovava quasi per unanimitat (105 vots a favor, 3 en contra i cap abstenció) una resolució que reafirmava la voluntat sindical «[...] *de proseguir y profundizar la política de concertación* [...] *como la mejor alternativa sindical en un contexto de crisis económica*», però constatava el «[...] *deterioramiento, estancamiento y desvirtuación*» que aquella havia sofert amb la negociació del projecte de reforma de la Seguretat Social. Tot i que valorava positivament els contactes amb el PSOE per introduir modificacions, exigia una reforma global del sistema i recollia la intenció de denunciar la llei en relació amb el període de carència establert davant la Organització Internacional del Treball (OIT), al considerar que vulnerava les disposicions aprovades per aquest organisme. Font: *La Vanguardia*, 21.07.85.

[96] El ministre de Treball, Joaquín Almunia, justificava el retard en l'aprovació del projecte, compromís de l'AES, pel retard també en la resolució del Tribunal Constitucional sobre la Llei Orgànica de Llibertad Sindical (LOLS), que entraria en vigor el 9 d'agost. Finalment, el projecte de llei sobre devolució del patrimoni sindical, acceptat per UGT i CEOE, era aprovat el 24 de juliol. Tota la resta de centrals sindicals (CCOO, CNT, USO) s'oposarien al projecte tant pel seu contingut com pel procediment de negociació (limitat a UGT i CEOE). Font: *El País*, 19.07.85; *La Vanguardia*, 24.07.85 i 2.08.85.

[97] Cal recordar que en diverses ocasions, els ministres d'Economia i d'Indústria (Miguel Boyer i Carlos Solchaga, respectivament) s'havien manifestat en contra de la presència sindical, sobretot de CCOO, en els consells d'administració d'empreses públiques. Font: *El País*, 23.05.85.

[98] Una setmana abans de la vaga general, el president González anunciava una remodelació del Govern a finals de mes. Finalment, va ser portada a terme el dia 5 de juliol i no comportaria un canvi en les línies mestres de la política governamental: Miguel Boyer abandonava el Gabinet, però deixava la cartera d'Economia en mans de Solchaga (exministre d'Indústria). Font: *El País*, 19.06.85.

[99] Redondo afirmava: «*Hemos salido fortalecidos, porque mantenemos una actitud coherente, sin supeditarnos al Gobierno, pero a la vez, sin ir a una confrontación sistemática. Nuestro objetivo ahora son las negociaciones de septiembre para revisar la aplicación del* [AES]». Font: *El País*, 24.07.85.

La ruptura definitiva de les relacions entre Govern i sindicats es produiria quasi quatre anys després d'aquesta conjuntura crítica i després de diferents intents frustrats de portar a terme el procés de concertació: l'AES, vàlid pel 1985 i el 1986, va ser el darrer pacte fruit del model de concertació imperant des de la transició. Entre 1986 i 1988, dos factors cabdals van coincidir i van contribuir en la reorientació de l'estratègia sindical. Un primer factor va ser que al 1986, la conjuntura de reactivació econòmica que ja s'apuntava al 1985, esdevenia un fet. A partir d'aquell moment s'esperava un canvi en l'estratègia econòmica de l'Executiu: el raonament governamental era que un cop es produís la recuperació econòmica, amb el conseqüent increment de la inversió i la creació d'ocupació, es podria compensar els sacrificis que la classe treballadora havia hagut de patir durant el procés d'ajust i sanejament, així com, es reduirien les desigualtats econòmiques i socials. Però al 1988, aquest canvi en les línies bàsiques de l'estratègia de política econòmica del Govern no s'havia produït; mentre que els índexs d'atur i de temporalitat de la contractació continuaven sent molt alts i la participació dels salaris en el PIB continuava decreixent. Un altre factor a considerar és la recuperació de l'activitat del moviment obrer a partir de 1986: el nivell de conflictivitat laboral creixia de forma espectacular. La base social dels sindicats començava a reivindicar millores econòmiques i laborals que fins aleshores no havien estat concedides.[100]

Davant aquesta nova conjuntura, les organitzacions sindicals manifestaven la impossibilitat de mantenir el model de relacions d'intercanvi amb l'estat derivat de la transició, prioritzat per la manca d'afiliació i l'obligació de controlar la seva capacitat de mobilització durant el procés.[101] Però aquest model de relacions no havia permès als sindicats abandonar el seu paper subsidiari respecte l'Estat.[102] S'havia de produir doncs un canvi d'orientació en l'estratègia sindical:[103] s'apel·lava a la unitat d'acció i a la «lògica de pertinença», és a dir, a l'increment de l'afiliació i la capacitat de mobilització com a recursos per a fi d'assolir l'enfortiment de l'organització, a canvi de beneficis públics (sobretot, millores salarials i laborals) i privats (serveis jurídics, bancaris, etc.) per a la seva base social.[104] Un esdeveniment concret feia evident als sindicats majoritaris de classe la necessitat de la seva

[100] A finals del 1987, una editorial del diari *Cinco Días* posava de manifest aquesta conjuntura crítica: «[...] *los sindicatos frente a sí mismos y frente a sus aliados y seguidores. La economía puede mejorar notablemente y el paro seguir estancado. Es hora de pensar que hay factores [...] que tienen que removerse*». Font: Editorial, "Los sindicatos frente a sí mismos", *El País*, 10.09.87.

[101] Nicolá Redondo ho manifestava així: «*Era una política estratégica y todo ello ha sido positivo. Lo que ocurre es que todos aquellos acuerdos son difícilmente repetibles. Ahora proponemos fórmulas de concertación* [...] *a la altura de las exigencias actuales para fortalecer el bloque social desde el cual gobernar para treinta y ocho millones de ciudadanos*» (*Panorama*, 28.09.87, p. 42). En un informe pel Comité Confederal, Redondo afirmava que els grans pactes ja no eren possibles perquè només eren factibles a la transició quan es buscava legitimitat política (*El País*, 10.10.87).

[102] Antonio Gutiérrez, secretari general de CCOO, destacava «*la aportación que ha tenido el movimiento sindical en el desarrollo democrático en nuestro país, en una transición que ha resultado ejemplar, pero que no se corresponde con la concesión a los sindicatos de un mayor poder contractual en todos los órdenes: institucional, relaciones laborales, etc.*» (*La Vanguardia*, 21.09.87).

[103] Sobre l'evolució de l'estratègia sindical des d'aquesta conjuntura fins a la vaga general del 1988, vegeu la Figura 17 de l'annex.

[104] Al setembre del 1987, Antón Saracíbar anunciava la posava en marxa d'un pla de «*fortalecimiento, expansión y consolidación*» del sindicat amb l'objectiu d'augmentar l'afiliació en un 20% fins a finals d'any. D'altra banda, s'insistia en la necessitat de crear «*proyectos concretos que posibiliten el desarrollo y la prestación de servicios a los trabajadores*»: financers, turístics, d'assessorament, etc (*La Vanguardia*, 27.09.87, p. 79). Nicolás Redondo, per la seva banda, en una circular als quadres sindicals de la central assenyalava que l'acció sindical havia d'aprofitar «*la corriente de simpatía y solidaridad con las posiciones de UGT para acrecentar la afiliación, llegar a más centros de trabajo y reforzar la conexión con los trabajadores*» (*El País*, 25.11.87).

reorientació estratègica. Entre finals de 1987 i principis del 1988, se celebraven les primeres eleccions sindicals a l'Administració Pública des de la transició.[105] Els resultats definitius donaven un 24,4% dels delegats a CCOO, un 24,3% al sindicat corporatiu CSIF, i un 23,7% a UGT. Les reflexions d'UGT sobre els resultats eren prou eloqüents: CCOO havia recollit el vot de descontentament amb la política governamental i els mals resultats de la central eren fruit de la identificació d'aquesta amb el «patró» (el Govern).[106]

Per la seva banda, el Govern reaccionava i es comprometia a acceptar les condicions prèvies en relació amb un nou model de negociació plantejat pels sindicats: una fórmula de negociació basada, no en pactes globals, sinó en acords parcials i concrets que repercutissin de forma directa en les Pressupostos Generals de l'Estat pel 1989 i en una clara reorientació social de la política governamental. Les principals matèries a negociar eren: l'ampliació de la cobertura d'atur; l'increment del poder adquisitiu de les pensions, per equiparar-les al salari mínim interprofessional; els increments salarials del funcionariat –com a punt de referència de la pauta de la política de rendes a aplicar en el sector privat– i el seu dret de negociació col·lectiva; la reforma de l'INEM; la reconsideració de la política d'ocupació juvenil;[107] una llei de fons d'inversió per a l'ocupació; i, la constitució del Consejol Económico y Social.[108]

Ara bé, durant aquest procés de negociació es va produir diversos factors desencadenants de la confrontació i la ruptura definitiva de les relacions entre Govern i sindicats, que acabaria amb la convocatòria unitària de vaga general de CCOO i UGT contra el Govern.

Un primer factor desencadenant de la confrontació va ser la desconfiança sindical envers la voluntat negociadora del Govern i el fracàs de les taules de negociació. Malgrat que l'Executiu es comprometia a orientar la seva estratègia econòmica cap a una política expansiva que signifiqués un repartiment equitatiu del creixement econòmic, per mitjà del diàleg social amb els sindicats,[109] diversos esdeveniments previs a l'inici del diàleg social posaven en dubte aquesta voluntat: la presentació d'un Llibre Blanc sobre atur a la Comissió de Política Social i Ocupació en el Parlament, elaborat per una comissió d'experts[110] configurada pels ministeris d'Economia i de Treball, va provocar una dura

---

[105] Una editorial del diari *El País* sobre la celebració d'aquestes eleccions sindicals afirmava el següent: «*Ese desfase de 10 años es una prueba palmaria de las dificultades que ha encontrado la normalización democrática en el seno de la Administración del Estado*». Font: *El País*, 4.01.88.

[106] Segons declaracions de Antón Saracíbar, secretari d'Organització d'UGT. Font: *El País*, 9.01.88.

[107] Al mes de maig, el PSOE havia presentat un Plan de Empleo Juvenil (PEJ), iniciativa sorgida de les propostes per combatre l'atur juvenil aprovades al darrer congrés federal del partit. Aquest pla va ser consensuat només amb la CEOE i va rebre un rebuig frontal dels sindicats i del Consejo Nacional de la Juventud. El Govern havia fet pública la seva intenció d'aprovar aquest pla en el segon semestre de l'any com a eix bàsic de la política de creació d'ocupació juvenil. Font: *La Vanguardia*, 26.06.88.

[108] Font: *Cinco Días* i *La Vanguardia*, 6.06.88; *El País* i *Cinco Días*, 17.06.88.

[109] El mateix president González, en la seva intervenció en el Congrés de la Federación Internacional de Trabajadores de las Industrias Metalúrgicas (FITIM), anunciava la voluntat del Govern de dialogar amb els interlocutors socials a fi d'aplicar una política econòmica i social amb dues prioritats: la creació d'ocupació i el repartiment equitatiu del creixement econòmic del país. Segons González, el suport sindical al Govern era necessari per evitar el triomf de les forces conservadores en les properes eleccions generals (a celebrar l'any següent): la majoria electoral no seria assolida sense el vot de la classe treballadora (font: *Cinco Días* i *La Vanguardia*, 11.06.88).

[110] La comissió estava formada per Constantino Lluch, president de la comissió, Julio Segura, Victor Pérez Díaz, Luis Toharia, Richard Fridman i José Luis Malo. Tots ells, a excepció de Toharia i Segura, eren qualificats pel cronista Mariano Guindal com a «*ortodoxos de la economía de mercado*». Font: Mariano Guindal, "Libro Blanco sobre el paro: 'palo' para los sindicatos", *Nuevo Lunes*, 4.07.88.

resposta per part de l'oposició i dels sindicats;[111] les declaracions per part del ministre d'Economia i Hissenda, Carlos Solchaga, on afirmava que la creació d'ocupació necessitava de la combinació del creixement econòmic amb una major flexibilització del mercat laboral i un abaratiment dels costos laborals, sobretot en relació amb la contractació i els acomiadaments;[112] o la remodelació del Govern portada a terme el dia 8 de juliol, que no responia ni a les demandes sindicals ni als compromisos governamentals de reorientació en la política econòmica i social.[113] Finalment, els enfrontaments entre les posicions governamentals i sindicals sobre les diverses matèries en el decurs de les negociacions (Excurs 10.6), van comportar l'aplaçament del procés de negociació fins a mitjans de setembre.

Excurs 6
Primera fase del diàleg social, 1988
[Font: Diaris espanyols, 1988]

Durant aquesta fase es va abordar el projecte de llei elaborat pel Govern sobre el Consejo Económico y Social i es van obrir tres taules de negociació.

• *El Consejo Económico y Social*

UGT, CCOO i CEOE estaven disposats a participar-hi, però mantenien discrepàncies amb el projecte de decret llei elaborat pels ministeris de Treball i Economia, el qual s'aproximava al model defensat per UGT. La proposta de l'Executiu defensava la constitució d'un òrgan consultiu, d'assessorament i col·laboració en el desenvolupament de les normes socioeconòmiques i laborals, amb l'excepció dels Pressupostos Generals. El seus integrants serien, més enllà del president, 13 representants sindicals, 13 d'organitzacions empresarials i 13 experts. El Govern no participaria en l'òrgan, però es reservava la facultat d'anomenar al president, al secretari general i al grup d'experts, a proposta dels ministeris de Treball i Economia. Pel que fa a les discrepàncies, UGT no acceptava la designació governamental del president i suggeria que fos designat pels propis membres del consell; considerava que 40 membres era insuficient i proposava augmentar el nombre a 60; i, tampoc no acceptava que el tercer grup de membres fossin només experts, i sol·licitava que en formessin part organitzacions agràries, de pescadors, cooperatives i associacions de consumidors. Més enllà d'això, UGT demanava la modificació de l'encaix de l'òrgan com a dependent de l'Administració de l'Estat, considerava necessari regular-lo per llei, i deixar obert a l'autoregulació bona part dels continguts i les funcions que regulava el projecte. El sindicat CCOO, per la seva banda,

[111] El Llibre afirmava que per crear ocupació calia combinar el creixement econòmic sostingut i el manteniment de la inflació amb la reducció tant dels costos laborals, sobretot en salaris i acomiadament, com de les quotes de la Seguretat Social, i la flexibilització del mercat de treball (a compensar amb mesures de protecció social). Font: *La Vanguardia*, 29.06.88.

[112] Solchaga feia aquestes declaracions durant la inauguració dels cursos d'estiu de la Universitat Menéndez i Pelayo (*La Vanguardia*, 5.07.88, p. 65). Un comunicat de la comissió executiva d'UGT qualificava les declaracions del ministre com a «*malintencionadas que intentan torpedear el diálogo social*». Segons la comissió, aquestes receptes «*confirman una determinada política económica encaminada a favorecer a sectores sociales dominantes en perjuicio de los trabajadores y que atacan muy directamente conquistas sociales ya conseguidas*». Per la seva banda, el secretari de comunicacions de CCOO, Ángel Campos, afirmava que «*no hay margen de acuerdo posible si se mantienen esas recetas*» i qualificava les propostes del minsitre de «*más retrógadas incluso que el "libro blanco", puesto que aquél al menos reconocía la necesidad de incrementar la protección social*». Font: *El País* i *Cinco Días*, 6.07.88.

[113] En el quart Govern socialista es ratificaven en el càrrec els ministres d'Economia, de Treball i d'Administracions Públiques (Solchaga, Chaves i Almunia, respectivament), i s'incorporaven José Luis Corcuera, com a ministre d'Interior, i Matilde Fernández, en el nou Ministeri d'Assumptes Socials. Sobre la remodelació, Nicolás Redondo afirmava que la veia amb escepticisme en relació amb el «gir social», i un comunicat del secretariat confederal de CCOO la considerava «*un golpe bajo a las expectativas de giro social que el propio Felipe González había creado ante la opinió pública.* [...] *González, una vez más, ha apostado por la profundización de las posiciones más moderadas y derechistas*». Font: *El País*, 9.07.88, p. 18.

manifestava discrepàncies de fons: no acceptava el caràcter consultiu i afirmava que, segons el projecte del Govern, no esdevindria un canal de participació democràtica de la planificació econòmica. Finalment, la CEOE reclamava la presència governamental en l'òrgan, que, d'acord amb el projecte de l'executiu, volia que esdevingués res més que un òrgan consultiu..

• *La taula de negociació de l'INEM*

La primera taula de negociació oberta –convocada pel dia 8 de juliol pel Ministeri de Treball i Seguretat Social– és produïa en el marc del Consejo General del INEM i havia d'abordar la reforma de l'aquest institut. Aquesta taula estava constituïda per Govern, UGT, CCOO, CEOE i CEPYME. El document base per a la negociació, presentat pel Secretari general d'Ocupació, Álvaro Espina, va generar un fort rebuig sindical, tot i la coincidència entre ambdues parts sobre la necessitat d'ampliar la dotació de recursos materials i humans destinats a les oficines de l'INEM, fins llavors oficines d'inscripció de persones aturades i de registre de contractes, a fi de convertir-les en agències públiques d'ocupació. Els principals punts de conflicte envers la proposta governamental eren els següents: l'establiment del caràcter voluntari de la inscripció de les persones aturades, cosa que afectaria les xifres d'atur registrat; i, l'increment de la relació personalitzada entre empresaris i treballadors, ja que cada empresa i cada treballador comptarien amb un funcionari de l'oficina que exerciria de vincle entre oferta i demanda, cosa que, segons els sindicats, responia a un intent de privatització del sistema de contractació. D'altra banda, el Govern es negava a incloure en la negociació la reivindicació sindical de la gestió directa de les prestacions i el subsidi d'atur per part de les centrals.

• *La taula de negociació de la cobertura d'atur*

El dia 12 de juliol s'obria la segona taula de negociació sobre cobertura d'atur, formada per Govern, CCOO i UGT. El document base per a la negociació, presentat també pel Secretari general d'Ocupació, Álvaro Espina, tenia dos eixos centrals: primer, l'ampliació de la cobertura d'atur per aquells col·lectius amb especials dificultats d'ocupació: prioritàriament, les persones que han esgotat totes les possibilitats de cobertura, però també persones aturades de llarga durada, majors de 45 anys o persones amb responsabilitats familiars; i segon, el control del frau en el sistema de prestacions d'atur. Els principals punts de conflicte se centraven en les següents demandes sindicals: introduir reformes legals en la normativa reguladora de la cobertura, per tal que fos possible elevar el percentatge de cobertura vigent en aquell moment, un 26%, fins el 48% establert en l'AES; i, la inclusió dels joves que busquen la primera feina com a col·lectiu amb dret a prestació assistencial.

• *La taula de negociació de la Funció Pública*

La tercera i última taula oberta al mes de juliol –convocada pel Ministeri d'Administracions Públiques pel dia 27– era la que reunia al govern i els sindicats de la Funció Pública (CCOO, UGT, CSIF i ELA-STV). S'hi havia d'iniciar un «procés de debat», segons la terminologia del Govern, sobre el capítol 1 de l'avantprojecte dels Pressupostos Generals sobre salaris del funcionariat i el seu dret de negociació col·lectiva. UGT i CCOO denunciaven el fet que l'Administració no volia reconèixer el dret de negociació col·lectiva com a requisit previ a la negociació, cosa que va comportar l'absència d'UGT a la cita i el rebuig del debat per part de CCOO. Ni tan sols va ser abordada la proposta d'increments salarials feta pel Govern a través del secretari d'Estat per les Administracions Públiques, Teófilo Serrano.

La represa del diàleg social venia marcada per un esdeveniment imprevist produït durant el mes d'agost que alertava a les centrals sindicals de la conjuntura crítica en que es trobaven: la CNT guanyava les eleccions sindicals anticipades al comité d'empresa de Seat.[114] Els

[114] El dia 27 de maig els treballadors de Seat havien revocat per referèndum el Comitè d'empresa. Els resultats de les eleccions a la factoria de Zona Franca reflectien clarament la situació: CNT passava de 5 a 17 delegats; CCOO, de 23 a 15 delegats; UGT, de 18 a 16; i el Sindicat de Quadres, augmentava de 3 a 5 delegats. D'altra banda, els resultats a la factoria del Prat donaven 5 delegats a la Coordinadora Unitaria de Obreros Asamblearios (CUOA), que no tenia representació en l'anterior comitè (*El País*, 23.07.88). Nicolás Redondo afirmava, davant aquests resultats, «*la necesidad de adaptar los planteamientos sindicales a una nueva situación*» que portava a «*extremar el rigor de las reivindicaciones*», sobretot les «*condiciones laborales de los trabajadores*» (*El País*, 3.08.88).

sindicats continuaven manifestant els seus recels cap a la voluntat negociadora del Govern, tot argumentant que l'Executiu només intentava guanyar temps per aprovar les seves propostes via Pressupostos.[115] De fet, l'actitud i el comportament de diversos membres de l'Executiu, lluny de facilitar la dinàmica del procés, mostrava una estratègia de confrontació i crítica sistemàtica de les posicions sindicals.[116]

Un segon factor desencadenant de la confrontació definitiva va ser l'exclusió del procés de negociació dels sindicats de classe davant la signatura del Govern d'un acord, d'una banda, sobre increments salarials del funcionariat amb el sindicat corporatiu CSIF, i, d'una altra banda, d'un acord amb l'associació Unión Democrática de Pensionistas (UDP) sobre els increments de pensions.[117]
Les declaracions del ministre de Treball, Manuel Chaves, i el ministre d'Economia, Carlos Solchaga, dificultava encara més les relacions amb els sindicats. Chaves afirmava que no obriria de nou la taula de cobertura d'atur, i posava en perill la continuïtat de la taula de reforma de l'INEM (ambdues taules estaven relacionades, sobretot en quant a la gestió de la cobertura d'atur).[118] Solchaga amenaçava amb l'enduriment de les mesures de política fiscal i monetària, si augmentaven els salaris per sobre de la previsió anual de la inflació del 3%. Els sindicats majoritaris responien a les amenaces i anunciaven el seu incumpliment (CCOO parlava de demanar increments del 7%).[119]

---

[115] A la convocatòria de la taula feta pel ministeri es destacava que el projecte de pressupostos «*debe ser aprobado por el Gobierno a mediados del próximo septiembre, de modo que su envío a las Cortes Generales tenga lugar, de acuerdo con la Constitución, antes del 30 de ese mes*». D'altra banda, Agustín Moreno, secretari condeferal d'acció sindical de CCOO, considerava que l'Administració defensava la màxima «*el que no negocia no existe, y* [...] *lo está aplicando para reducir las posibilidades de expansión de los funcionarios*». Font: *El País*, 28.07.88.

[116] El ministre de Treball, Manuel Chaves, qualificava d'irresponsable i poc raonable la reivindicació sindical del 48% de la cobertura d'atur. Com a alternativa als subsidis, anunciava les propostes que el Govern presentaria a la taula d'ocupació al setembre: el PEJ i un projecte de decret llei de subvenció a la contractació indefinida de joves. Aquestes declaracions eren contestades en un comunicat de l'executiva d'UGT, on s'afirmava que «*en todo caso, el irresponsable fue el presidente que en circunstancias económicas y presupuestarias mucho más adversas estuvo dispuesto a cumplir ese objetivo*», en clara referència al compromís recollit a l'AES (*El País*, 28.07.88). Més endavant, el secretari general d'ocupació, Álvaro Espina, acusava els sindicats de frenar la negociació i considerava que era «*conservador y casi reaccionario el hacer de media España una población subsidiada por el mero hecho de inscribirse en el paro*». El ministre afirmava que seria difícil assolir un acord sobre cobertura d'atur, però que les mesures d'ocupació s'aprovarien amb o sense acord amb els sindicats (*El País*, 4.08.88, p. 35). En aquest sentit, el mateix president González considerava que «*no hay que pagar a las personas para que estén en su casa, sino dar subvenciones o restar seguridad social a las empresas que creen empleo. He perdido algunos complejos hace muchos años. Si dicen que eso es una ayuda indirecta a los empresarios, yo sólo tengo que decir que la gente trabaja en algo que se llama empresas*». A més, assegurava que el Govern posaria en marxa el PEJ «*con o sin el acuerdo de las centrales sindicales*», ja que no es mantindrien indefinidament obertes les taules de negociació (*El País*, 30.07.88, p. 39).

[117] Després d'una reunió entre les dues executives de CCOO i UGT, els representants sindicals afirmaven que el Govern seguia una estratègia de «*deslegitimación sindical*» (*Cinco Días*, 19.09.88, p. 5). Cal dir que el CSIF era el sindicat majoritari en el sector del funcionariat, amb una representació del 29%, malgrat la manca d'implantació en col·lectius com el personal laboral (*El Periódico*, 14.09.88, p. 33). Ara bé, CCOO i UGT sumaven quasi un 44% de la representació total del sector (*El País*, 14.09.88). Pel que fa a la UDP, Apolinar Rodríguez, secretari general d'Acció Sindical d'UGT, afirmava que era «*una asociación que no es un sindicato y, por tanto, no tiene legitimidad para negociar la política de pensiones*» (*Cinco Días*, 19.09.88, p. 5). José María Zufiaur parlava de una «*ruptura de las reglas del juego*» vigents entre sindicats i Govern que fins aquell moment havien estat la base del consens social (*El País*, 20.09.88).

[118] Font: *Cinco Días*, 23.09.88.

[119] Font: *La Vanguardia*, 26.09.88, p. 3.

En aquest context, el Govern revisava a l'alça la previsió d'inflació fins el 5%. Les executives d'UGT i CCOO van demanar als ministres Chaves i Almunia la negociació de la revalorització de les retribucions de pensionistes, funcionaris, aturats i treballadors que rebessin el salari mínim. Això comportava, per tant, la renegociació dels acords assolits amb el CSIF i la UDP, ja que en cap dels dos s'incloïa la clàusula automàtica de revalorització per desviació de la inflació. Davant la negativa dels ministres i l'inici del tràmit parlamentari d'aprovació del projecte de llei dels Pressupostos Generals de l'Estat pel 1989, els sindicats iniciaven una ronda de contactes amb els diversos grups parlamentaris, a fi d'introduir les seves reivindicacions per mitjà d'esmenes al projecte de llei.[120] Com a conseqüència, en el debat plenari a la totalitat del projecte, s'introduïa, per acord unànime de la Junta de Portaveus, una interpel·lació urgent al Govern sobre la incidència de la revisió a l'alça de la inflació en les retribucions dels col·lectius afectats.[121] Els resultats del debat eren: el rebuig, per mitjà de la majoria absoluta del grup socialista a la cambra, de les esmenes a la totalitat del projecte de llei presentades per tots els grups de l'oposició; i, l'afirmació del ministre Solchaga que el Govern no consideraria la interpel·lació aprovada per l'oposició a petició sindical.[122] Durant el tràmit parlamentari, es produïen les primeres manifestacions conjuntes de CCOO i UGT en contra de l'acord sobre increments salarials del Govern i el CSIF.

Però, el tercer factor desencadenant i ja definitiu de la confrontació oberta entre Govern i sindicats va ser la negativa del ministre Chaves d'obrir la taula d'ocupació. Després de mantenir reunions amb les tres parts (CCOO, UGT i CEOE), només la patronal havia acceptat les mesures governamentals, entre elles, el Plan de Empleo Juvenil (PEJ). Cal recordar que la retirada d'aquest pla i la negociació de les mesures d'ocupació presentades per UGT i CCOO havien estat condicions sindicals prèvies a l'inici de la concertació. Aquest pla, aprovat ja dies abans pel Consell de ministres amb la intenció de tramitar-lo per via d'urgència,[123] es concretava en la creació d'un nou contracte de treball («*contrato para la inserción laboral*») per a joves d'entre 16 i 25 anys sense experiència laboral o inferior a tres mesos. Aquest contracte comportava una «*relación laboral de carácter especial*», que requeria la introducció d'una modificació a l'Estatut de Treballadors. El salari percebut seria el salari mínim interprofessional (no el de conveni), cosa que deixava els joves fora de l'àmbit de la negociació col·lectiva i, per tant, atacava directament a la força sindical.[124] La seva durada mínima seria de 6 mesos i màxima d'any i mig, prorrogable amb la resta de contractes temporals fins el màxim de tres anys. Per la seva banda, les empreses que utilitzessin aquest contracte quedarien exempts de pagar el 100% de les quotes sobre contingències comuns de la Seguretat Social. A més, tot i que

[120] Font: *El País*, 5.10.88.

[121] Els grups parlamentaris de Democracia Cristiana, Coalición Canaria, Coalición Popular, Minoria Catalana i Izquierda Unida van presentar inciatives d'aquest tipus. El grup socialista va acceptar debatre només una iniciativa. Finalment, es debatria la de Democracia Cristiana, per ser el primer grup que la va presentar. Font: *El País*, 26.10.88.

[122] Font: *El País*, 5.10.88.

[123] L'entrada en vigor pel 1989 demanava la tramitació per decret llei, ja que fins i tot la via d'urgència parlamentària, quedava fora de termini. A més, els Pressupostos Generals havien d'incloure les subvencions que es contemplaven en el pla.

[124] El dirigent d'UGT Apolinar Rodríguez expressava que el PEJ es tractava de «*la más seria amenaza para los trabajadores en la historia reciente*». Per la seva banda, la secretaria d'Acció Institucional de CCOO, Salce Elvira, afirmava que el Pla era «*un tiro de gracia a los sindicatos*». Ambdues organitzacions anunciaven la presentació d'un recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional perquè el Pla representava una vulneració de l'article 14 de la Constitució, és a dir, la vulneració del dret fonamental d'igualtat i no discriminació per raó d'edat. També vulnerava el principi de «a igualtat de treball, igualtat de salari». Font: *La Vanguardia*, 4.11.88.

desapareixien les ajudes directes que preveia el pla inicial elaborat pel PSOE (400.000 pessetes per contracte), s'incloïen desgravacions fiscals (200.000 pessetes per contracte).[125]

El 4 de novembre, davant el Comité Confederal, l'executiva d'UGT presentava un informe de gestió autocrític amb l'estratègia sindical desenvolupada en l'àmbit de la negociació col·lectiva, i proposava un canvi en la política de l'organització que donés protagonisme als treballadors.[126] A més, proposava la convocatòria de mobilitzacions generals contra la política econòmica i social del Govern, contra l'actitud d'aquest en el procés de diàleg social, i contra els acords signats amb organitzacions no representatives (CSIF i UDP). Un dia més tard, el Comitè Executiu Confederal d'UGT, màxim òrgan de decisió entre congressos del sindicat, aprovava l'informe de gestió de l'executiva i l'estratègia de confrontació davant la política i l'actitud governamental.[127] Finalment, es produïa la segona convocatòria d'accions conjuntes de la postransició: la vaga general del 14 de desembre del 1988.[128]

(4.2) Les relacions entre partit i sindicat socialdemòcrates

Un segon nivell d'anàlisi que ens ha de permetre interpretar els nostres fenòmens té com a objecte l'estratègia i el comportament del sindicat socialdemòcrata, la UGT, en relació amb l'estratègia i el comportament del seu partit afí, el PSOE, durant la segona meitat dels anys vuitanta. L'objectiu és comprendre perquè ambdues organitzacions entren en una dinàmica de confrontació durant aquest període, fins el punt que la UGT acaba convocant una vaga general contra el Govern del PSOE.

Per entendre les relacions que s'estableixen entre el PSOE i la UGT a partir del 1982, hem d'analitzar prèviament les estratègies de les dues organitzacions i la seva interacció durant el procés de transició política.

LES RELACIONS PSOE-UGT DURANT LA TRANSICIÓ POLÍTICA

Durant aquest període les relacions entre el PSOE i la UGT són «cooperatives» i segueixen la tradicional estratègia de la socialdemocràcia que combina «dos pilars» institucionals: el partit i el sindicat.[129] En aquest sentit no difereixen apreciablement del que caldria esperar si no fos perquè es produeixen en condicions molt anòmales, com és el cas d'una transició i un període posterior a una dictadura de quaranta anys. Ambdues organitzacions viuen un procés de formació i creixement paral·lel, després d'exercir una escassa influència en l'activitat opositora de l'interior contra el règim franquista i arribant al procés de transició, en conseqüència, molt debilitades. El partit i sindicat passen per un procés de renovació, cosa que els prepara per abordar el procés de transició política amb garantia (Excurs 10.7). Així, entre 1975 i 1982, tot i que parteixen de posicions força desfavorables, es

[125] Font: *El País*, 29.10.88, p. 48; *La Vanguardia*, 29.10.88, p. 67.
[126] Segons l'executiva, la política sindical s'havia reduït bàsicament a acords sobre increments salarials (i no clàusules de revisió, cosa que havia comportat la pèrdua de salari real). Font: *El País*, 1.11.88.
[127] La proposta de convocatòria de mobilitzacions s'aprovava amb un sol vot en contra. Font: *El País*, 5.11.88.
[128] Com afirmava ja uns mesos abans Nicolás Redondo, es produïa el «*divorcio entre un Gobierno socialista y un movimiento obrero que debía ser su aliado natural y necesario*». Font: *El País*, 3.08.88.
[129] En aquest apartat abordem l'anàlisi de les relacions o pautes d'intercanvi entre partits i sindicats en la tradició socialdemòcrata des de la perspectiva teòrica de Gourevitch i altres (1991). Aquests autors analitzen l'experiència de tres països (Gran Bretanya, Alemanya Occidental i Suècia) on tradicionalment es dóna una estreta vinculació entre el partit i el sindicat.

converteixen en les forces política i sindical majoritàries. En tots dos casos, tant l'afiliació com el percentatge de vots a les respectives eleccions creix de forma continuada durant aquest període.[130]

Excurs 7
La renovació organitzacional de la socialdemocràcia a la transició

Durant el règim franquista, el PSOE i la UGT van tenir una escassa implantació. Més enllà de les dificultats organitzatives associades a la guerra, l'exili i la repressió interior que van patir els partits d'esquerra, al partit socialista li va mancar lideratge a l'interior. La direcció del partit a la postguerra va ser desenvolupada des de l'exili per l'ala moderada (primer, Indalecio Prieto i després Rodolfo Llopis), posant en pràctica un fort anticomunisme després de les experiències històriques passades i reforçat pel context internacional. En paraules de Camiller (1986: 7), «*mancat de confiança en la seva pròpia capacitat per una intervenció política efectiva, incapaç de portar a terme la més elemental renovació generacional, el lideratge a l'exili sota Rodolfo Llopis es va replegar gradualment dins la closca de la guerra freda, assumida per tota la socialdemocràcia europea* [...]. *Mentre el Partit Comunista reconstruïa una estructura organitzacional dins d'Espanya* [...], *Llopis i els seus companys a Toulouse van anar incrementant la distància respecte de [...] les forces d'oposició*». D'altra banda, Maravall (1985: 165) destaca el control estricte que la direcció socialista exercia sobre els grups socialistes de l'interior, els quals fins al 1972, no van disposar de dret a vot en els congressos del partit. Malgrat tot, el partit i el sindicat van mantenir la seva influència i activitat, sobretot a Astúries i Biscaia, en els sectors de la mineria i la siderúrgia, i també a Andalusia i València. Precisament, d'Astúries, Biscaia i Andalusia provenen els principals líders del sector renovador del partit a l'interior dels anys setanta.
Així doncs, ambdues organitzacions dèbils i poc coordinades abans del procés de transició, viuran un procés de renovació o reconstrucció en un breu període de temps. Pel que fa al PSOE, aquest procés es dóna en tres etapes: 1970, 1972 i 1974, anys en els quals es desenvolupen el XXIV, el XXV i el XXVI congressos del partit, respectivament (Maravall, 1985: 170). Tot i que alguns dels líders exiliats (com Carmen García Bloise, Manuel Garnacho, Francisco López Real) van prestar el seu suport al procés de canvi, aquest va ser bàsicament el fruit d'un pacte entre representants de la tradició socialista del Nord d'Espanya (com Ramón Rubial, Enrique Mújica o Nicolás Redondo) i representants dels nous centres de militància socialista, en particular Andalusia, on destaquen els noms de Felipe González i Alfonso Guerra (Maravall, 1991: 9-10). Aquest procés es va veure reforçat per l'elecció d'una nova Comissió Executiva en el XXX Congrés de la UGT al 1971, encapçalada pel líder ugetista asturià, Nicolás Redondo, i composada majoritàriament per líders de l'interior. Així doncs, durant aquests anys, el sector socialdemòcrata de l'interior assoleix l'autonomia política i acaba tenint el control definitiu de l'organització (Maravall, 1985: 171; Tezanos, 1985: 33).

Les relacions que mantenen les dues organitzacions al llarg d'aquests anys es troben condicionades per la natura i la dinàmica del procés de transició. Amb l'inici d'aquest procés, es perllonga l'elevada conflictivitat laboral de finals del franquisme. Entre 1975 i 1977, la pressió del moviment obrer és molt forta.[131] En el marc de la transició, l'onada de conflictivitat és fonamentalment política, en el sentit que en bona mesura respon a la intenció de dinamitzar el procés de transició i eixamplar-ne els seus límits. Com diu Maravall (1985: 26), durant el període comprés entre gener de 1976 i juliol de 1977 (mes

[130] Vegeu Figura 11 i Figura 13 de l'annex.
[131] En aquest sentit, les dades són clares (Maravall: 1985, 26). Al 1975, l'any de més pressió obrera sota el franquisme, el nombre d'hores de treball perdudes per vagues era 14.5 milions. La xifra del 1976 arriba als 150 milions. En concret, al llarg dels tres primers mesos de 1976, la lluita obrera va ser particularment intensa. En nombre de vagues, entre gener i març es van produir 17.731 (enfront de les 3.156 produïdes al llarg de 1975). L'any 1977, la mobilització obrera continua sent molt intensa, cosa que es manifesta en els 110 milions d'hores de treball perdudes per vagues.

en que es fan les eleccions constituents), caracteritzat per la dinàmica de pressió i negociació, «*la lucha por la democracia se manifestó sobretodo en términos de presión popular.* [...] *Huelgas y manifestaciones daban aún una imagen de mobilización popular combativa*».

En aquest context, el 5 de desembre de 1976 (deu dies abans de la celebració del referèndum sobre la Reforma Política), el PSOE –encara il·legal també, bé que «tolerat»-, porta a terme el seu XXVII Congrés. En aquest Congrés la posició ideològica del partit es vincula a la tradició socialdemòcrata marxista clàssica. El PSOE es defineix com un partit de classe, socialista i radical, i defensa la necessitat de combinar l'acció política parlamentària amb les «mobilitzacions populars» (Maravall, 1985: 174). Així doncs, quedava de fet acceptada l'estratègia socialdemòcrata dels «dos pilars». Mentre el PSOE prenia un paper negociador amb els sectors reformistes, la UGT hauria de proporcionar suport polític al partit, col·laborant en la mobilització o desmobilització de les bases segons fos la dinàmica del procés de reforma política, que comporta fonamentalment la legalització dels partits polítics i dels sindicats, diverses amnisties polítiques, la dissolució dels sindicats verticals i les eleccions constituents del 15 de juny de 1977.

Cal considerar que la relació històrica entre ambdues organitzacions i la seva identificació amb la socialdemocràcia marxista, a més de ser un component espontani evident en una part de la base social de l'organització, era probablement necessària perquè generava incentius d'identitat imprescindibles per a ambdues organitzacions pel que feia a la seva relació directa amb la base social més pròxima. La UGT no disposava encara de recursos materials i els seus índexs d'afiliació eren molt baixos. En aquest sentit, per aquesta organització els incentius d'identitat jugaven doncs un paper cabdal durant els primers anys de la transició. D'altra banda, pel PSOE aquesta identificació comportava el creixement de l'afiliació (que també era molt baixa) i futurs guanys electorals.

De fet, aquesta identificació ideològica entre partit i sindicat queda reflectida de diverses maneres: des de la participació conjunta en els actes de celebració del Primer de Maig fins al suport electoral mutu. Tant a les eleccions generals de juny de 1977 i de març de 1979 com a les eleccions municipals d'abril de 1979, la UGT demanarà la participació i el vot socialista a la seva militància, quelcom habitual en la tradició socialdemòcrata clàssica. A més, la presència de dirigents sindicalistes a les llistes electorals del PSOE era força elevada (fet reforçat per la «doble militància»). A les eleccions de 1977, tots els candidats que pertanyien a la categoria «assalariat» del PSOE pertanyien a UGT i, segons dades aportades per la UGT, el nombre de candidats que presentava el sindicat a les eleccions representava més d'un 50% de les llistes electorals del PSOE.[132]

Per la seva banda, el PSOE va donar suport intens a UGT a les eleccions sindicals (de 1978, de 1980 i de 1982). El mateix Felipe González, secretari general del partit socialista, en el tancament de la campanya electoral de 1978 (a l'empresa Pegaso de Madrid), justificava la seva presència, junt a Nicolás Redondo, per la dependència mútua entre partit i sindicat. González afirmava que la independència era impossible, ja que l'activitat del moviment obrer tenia una doble vessant: laboral-sindical i política, i afegia que amb un sindicat socialista (de classe) fort, l'alternativa del socialisme estava cada dia més a prop.[133]

[132] Font: *El País*, 24.05.77.
[133] Font: *El País*, 24.02.78.

Ara bé, les vinculacions ideològica i identitària no van ser les úniques vinculacions ni tampoc probablement les més importants. En aquest sentit, el període de concertació que s'obre amb la signatura dels Pactes de la Moncloa (a l'octubre de 1977) i acaba amb l'aprovació de les lleis orgàniques sobre els Estatuts d'Autonomia de Catalunya i Euskadi (al desembre de 1979), esdevé cabdal. Aquest període es caracteritza per l'aplicació de l'estratègia consociacional i neocorporativista. Pel que fa a les relacions entre el PSOE i la UGT, aquesta nova situació és cabdal. A partir d'aquest moment, la pràctica política del PSOE, basada en la negociació i els pactes, persegueix l'objectiu d'esdevenir una «alternativa de poder». Ara bé, per assolir-ho calia fer funcionar el sistema de partits com a principal partit de l'oposició, però també enfortir tant la pròpia organització política com l'organització sindical afí (Maravall, 1985: 176). I això últim passava pel desenvolupament d'un nou marc de relacions laborals i el creixement dels recursos materials de la UGT (concretament, però no només, amb la devolució del patrimoni sindical confiscat durant el període franquista).[134] La posició «privilegiada» del PSOE en l'etapa de concertació afavorirà molt a la UGT, la qual per mitjà de la seva vinculació amb el partit, obtindrà beneficis organitzatius que l'escassa afiliació i la dèbil implantació li impedeixen assolir.

En relació a aquest enfortiment organitzacional, entre 1977 i 1978, ambdues organitzacions es consoliden com les úniques forces política i sindical socialistes. Després de dos intents fallits (1968 i 1973), el 18 de desembre de 1977, un mes abans de la celebració de les primeres eleccions sindicals, es consuma l'absorció de la USO per la UGT.[135] Quatre mesos després, a l'abril de 1978, es produïa l'absorció del PSP (el partit socialdemòcrata de Tierno Galván) per part del PSOE, quedant així constituïda l'opció política socialista majoritària.

En aquest mateix any, Felipe González anunciava la seva proposta d'abandonar la definició marxista del partit (Excurs 10.8). La direcció del partit sabia que aquell era un pas clau per arribar a ser el principal partit de l'oposició i un futur partit de govern. Des del 1979, l'estratègia del partit per obtenir el poder se sustentaria en un discurs reformista moderat i la maximització del vot electoral (Kitschelt, 1996:160-161).

Excurs 8
El procés de desideologització de la socialdemocràcia a la transició

Primera etapa (1974-1978). El Congrés de Suresnes de 1974, un cop feta la renovació i decantada la direcció del partit cap a l'interior, suposa l'inici del desenvolupament d'un projecte socialista distintiu de l'«eurocomunisme». En paraules de García Santesmases (1985: 62), «*frente a la tesis del exilio, de preservar un partido intacto hasta la caída de la dictadura, creyendo que el valor de la siglas sería un aglutinante suficiente en la nueva coyuntura, los militantes del interior intentaban defender un espacio político socialista*». Aquest projecte socialista queda definit en el XXVII Congrés, celebrat al desembre de 1976 a Madrid. El partit (encara il·legal) adopta un

[134] «*Las centrales, sin dinero, no pueden ofrecer a su potencial clientela laboral otra cosa que no sea ideología. Y, más que ideología, para negociar hace falta la fuerza que da la afiliación, posible sólo desde unas prestaciones sociales que necesitan de una fuerte infraestructura económica*». Font: Julio Fernández, "¿Quién garantiza la negociación obrera?", *El País*, 26.07.77.

[135] Aquella central aportava a la UGT un total de 215.000 afiliats. José María Zufiaur, exsecretari general de la USO i nou membre de l'executiva de la UGT, manifestava que la unitat entre les dues centrals suposava «*la consolidación de una alternativa sindical llibre, democrática, orientada hacia el socialismo, que puede ser la opción mayoritaria de la clase obrera española*». Segons ell, l'avenç cap a la unitat sindical i la constitució de veritables sindicats de masses «*requiere* [...] *un esfuerzo de* clarificación y simplificación *del panorama sindical, reduciendo la actual dispersión de organizaciones y planteando a los trabajadores las grandes alternativas sindicales existentes en el seno de la clase obrera de nuestro país*».[135] Font: José María Zufiaur, "Hacia la unidad sindical", *El País*, 20.12.77.

projecte inspirat en la tradició socialdemòcrata marxista clàssica que, segons García Santesmases (1985: 63-66) «*propone la superación del modo de producción capitalista, la toma del poder político y económico y la socialización de los medios de producción, distribución y cambio por la clase trabajadora. El Partido Socialista, que rechaza cualquier acomodación al capitalismo, preconiza no la simple reforma de éste, sino la sociedad socialista autogestionaria. Las nacionalizaciones y la planificación son los elementos necesarios pero no suficientes para poder hablar de democracia socialista. El control y la autogestión de los trabajadores son los instrumentos que permitirán evitar la degeneración burocrática.* [...]. *El proyecto era ir más allá de la socialdemocracia, no contentándose con reformar las estructuras capitalistas.* [...] *El reformismo revolucionario no se conforma con ser un buen administrador de la sociedad burguesa: su objetivo es destruir el capitalismo y sustituirlo por un sistema radicalmente diferente de organización económico-social*». Per la seva banda, Maravall (1991: 10) afirma, al nostre parer amb molt realisme, que malgrat la «retòrica radical», ja aleshores l'estratègia del partit era entrar en la política parlamentària i assolir l'accés al govern.

Segona etapa (1978-1982). Al maig del 1978, el PSOE es veu reforçat pel fet que esdevé l'única força política de l'espai socialista, un cop absorbit el Partido Socialista Popular (PSP) de Tierno Galván (lligat a la tradició socialista marxista). En aquest mateix any, Felipe González anunciava que proposaria, en el proper del Congrés del partit, l'abandonament de la definició marxista del partit. Les eleccions municipals de l'abril del 1979 revifen el debat sobre la revisió ideològica del PSOE, ja que donen un important triomf a l'esquerra. Socialistes i comunistes, que havien presentat llistes conjuntes, van guanyar les alcaldies de Madrid, Barcelona i València, i de 27 de 50 capitals de província. En aquesta conjuntura, el 19 de maig de 1979 s'obre el XXVIII Congrés del PSOE. L'equip de González havia decidit que era el moment de realitzar una reorientació ideològica i programàtica respecte al Congrés de 1976 (García Santesmases, 1985: 67). A més de posar-se de manifest conflictes i faccionalismes interns, es produeix la dimissió de González com a secretari general del partit; la seva proposta d'abandonar el marxisme és rebutjada. Però la seva reelecció quatre mesos després, al Congrés extraordinari del setembre de 1979, confirma «*la seva influència en el partit i posa al PSOE clarament en el curs de la socialdemocràcia*. [...] *Els líders socialistes estaven* [...] *influenciats per la revisió ideològica de l'SPD al 1959, per la socialdemocràcia sueca (particularment per Palme), i pels moderats del Partit Laborista britànic (com ara Gaitskell i Crosland). El socialisme s'entenia no en termes de propietat estatal dels mitjans de producció, sinó en termes de polítiques igualitàries basades en la despesa social i els impostos*» (Maravall, 1991: 11).

Fins el 1982, mentre a l'esfera política s'obre un període de forta confrontació entre la UCD i el PSOE, la UGT s'orienta cap a una estratègia de concertació.[136] Finalment, després dels Pactes de la Moncloa, el 10 de juliol de 1979 la UGT i la CEOE signaven l'Acord Bàsic Interconfederal (ABI).[137] Aquesta estratègia, que suposa la signatura de dos pactes més fins a 1982, tenia tres característiques bàsiques en el context de la crisi econòmica (Maravall, 1985): 1) buscar uns «mínims garantits», la protecció de les condicions laborals i l'ocupació (és a dir, «incentius materials»); 2) cercar reivindicacions en relació amb programes de política social i amb la presència i el paper dels sindicats a les empreses i en la política econòmica (és a dir, «incentius funcionals»); i 3), assolir la disminució de la conflictivitat (com a contrapartida per la CEOE). De fet, aquesta estratègia va comportar bons rendiments electorals a la UGT. A les eleccions sindicals de

[136] Ja a finals de 1978, davant l'onada de conflictivitat laboral derivada del procés de negociació col·lectiva, Redondo manifestava que «*es preciso desdramatitzar la situación laboral*» i que «*la UGT, después del fracaso del Gobierno en las negociaciones para unos posibles acuerdos, no descarta la possibilidad de una negociación bipartita con la CEOE*». Font: *La Vanguardia*, 23.12.78.
[137] Sobre els pactes signats entre 1977 i 1986, vegeu Figura 14 de l'annex.

1980 es situava només a un punt per sota dels resultats de CCOO, i al 1982, guanyava les eleccions.[138]

LES RELACIONS PSOE-UGT DURANT LA POSTRANSICIÓ

A l'octubre de 1982, el PSOE guanya les eleccions generals per majoria absoluta amb el programa polític negociat amb la UGT, la força sindical majoritària del país. S'obre un nou conjunt d'oportunitats i restriccions que havia de condicionar les estratègies i les relacions entre ambdues organitzacions. D'una banda, la vinculació partit-sindicat comportava l'expectativa raonable que el sindicat i la seva base social derivarien notables beneficis d'aquesta aliança amb el partit en el poder. Per part de la UGT, havent pactat el programa electoral del PSOE, s'esperava el desenvolupament de polítiques que beneficiessin tant al sindicat com a la seva base social, sobretot pel fet que el sindicat esdevindria interlocutor privilegiat del Govern en el procés de definició i elaboració de polítiques públiques. Per part del PSOE, aquesta aliança significaria suport electoral i legitimació de les polítiques públiques, a fi que el partit es mantingués en el poder, així com, el manteniment de la pau social i el control de les reivindicacions dels treballadors. Ara bé, l'estratègia d'ajust del Govern del PSOE davant la crisi econòmica esdevindria una forta restricció a les expectatives sindicals. Però també ho seria el procés de transformació ideològic i organitzacional que el PSOE havia viscut com a conseqüència de l'adaptació al procés de transició política.

En aquest punt, seguirem la tesi de Kitschelt (1996: 30-37) sobre la transformació i els dilemes de la socialdemocràcia europea en el si del capitalisme del benestar. Segons l'autor, aquesta transformació consistia en un «[...] *process of strategic adjustment to an electoral marketplace characterized by changing socioeconomic settings, citizens' political preferences, and patterns of party competition*» (1996: 31). Més concretament, les transformacions estructurals en el capitalisme de benestar van comportar canvis en les preferències polítiques dels votants, cosa que va comportar l'adaptació de les estratègies dels partits socialdemòcrates a la maximització del vot per assolir el govern. En paraules de Kitschelt (1996: 30), «*in the transformation of capitalism since World War II, the rise of the Keynesian welfare state, together with the transformation of the economic structure that expanded the proportion of labor market participants who are highly educated, work with clients, and are female, has shifted the main axis of voter distribution from a simple alternative between socialist (left) and capitalist (right) politics to a more complex configuration opposing left-libertarian and right-authoritarian alternatives*». En definitiva, donat els canvis estructurals i els canvis en les preferències polítiques, l'èxit electoral de les estratègies socialdemòcrates passava pel recolzament en noves coalicions electorals i no només en la tradicional de la classe obrera, que entrava en decliu dins de la força de treball del capitalisme de benestar: «[...] *social democrats are confronted with the difficult task of combining coalitions among bits and pieces of the working class with various occupational segments of the white collar constituencies*» (1996: 33).

Aquesta transformació comportava una conseqüència cabdal en l'organització del partit: el partit de masses i la capacitat de decisió limitada dels líders deixaven de ser efectius. Per assolir l'èxit electoral, els partits socialdemòcrates havien de deixar de ser «*internally consensual and sollidary mass organizations*» per esdevenir «*stratified internal conflict systems whose activists articulate the hetereogenity of a party's constituencies, but whose leaders have the capacity to manage internal political variety*». En aquest procés, les bases

[138] Sobre els resultats de les eleccions sindicals, vegeu Figura 15 de l'annex.

socials obreres eren desplacades per «*new activists from white collar professionals, particularly those who work in client-interactive occupations*» (1996: 35). I alhora, els líders del partit guanyaven en autonomia i capacitat de decisió estratègica.

Finalment, aquesta transformació, que consistia en el fet que la socialdemocràcia ja no esdevingués la representant política només de la classe obrera ni es recolzés només en ella, comportava que la seva força electoral i de capacitat de govern no depengués tant de l'organització centralitzada de la classe obrera, és a dir, dels sindicats aliats del partit.

En el cas de la socialdemocràcia espanyola, ja hem vist anteriorment com el context d'oportunitats polítiques de la transició, va facilitar que el PSOE, per assolir el poder, adoptés també una estratègia política fonamentada en la moderació ideològica i la maximització del vot, la qual va comportar tant el reforçament de la unitat i la disciplina internes com l'autonomia dels líders. Kitschelt (1996: 233) afirma que, en el cas espanyol, aquesta estratègia en bona mesura es va aconseguir per la incorporació de: «[...] *new pragmatic activists, primarily employees in the civil service, who began to enter the party once democracy was established and began to displace the radical core membership from the resistance area* [...]». I afegeix que: «[...] a*fter the 1979 election,* [...] *González, established the undisputed hegemony of the moderate pragmatists cemented by rule changes that reduced the representation of minority currents at the national party conference* [...]». Un altre factor que hi va contribuir va ser el desenvolupament de tendències oligàrquiques en el si del partit.[139] En aquest sentit, cal tenir en compte que el mateix procés de transició, on les elits polítiques van tenir un paper predominant i determinant, va afavorir aquestes tendències en el si de tots els partits polítics.

Ara bé, aquesta estratègia, com afirma Kitschelt, tindria importants conseqüències en relació amb la base social del partit, així com, amb les relacions entre el partit i el sindicat. D'una banda, el partit deixava de recolzar-se en la classe obrera i es reorientava cap a altres segments de la força de treball. En aquest sentit, Camiller (1986: 24) destaca un canvi significatiu en la composició sociològica de l'electorat socialista al 1982 en relació amb la del 1979: es combinaven els tradicionals grups de suport electoral socialistes (mestresses de casa, persones inactives econòmicament ─categoria molt àmplia, que pot incloure pensionistes, aturats, etc.─), així com treballadors qualificats i no qualificats dels sectors indústria i serveis, i, per primer cop, el grup «empresaris amb assalariats» (en un 0,3% del total dels vots). D'una altra banda, aquella estratègia condicionaria les relacions amb el sindicat, tot i que no immediatament.

No hem d'oblidar que l'arribada del PSOE al poder es produeix en un context de greu crisi econòmica, que el partit necessitava una força sindical majoritària que legitimés la seva estratègia econòmica liberal i li donés suport electoral, però que l'UGT mantenia expectatives molt favorables de la relació cooperativa amb el partit. En aquest sentit, en aquell moment, el sindicat es trobava sotmès al «dilema de l'ostatge» (Gourevitch i altres, 1991): el sindicat acceptava l'incompliment dels compromisos programàtics i es convertia en «ostatge» del partit, però a canvi de beneficis organitzacionals importants (recursos econòmics, poder institucional).

[139] A títol d'exemple, el percentatge de reelecció de càrrecs de la comissió executiva del partit era del 76% tant al 1981 com al 1984; al 1988, va pujar al 81%, i al 1990, només un membre, que no volia continuar, va ser reemplaçat (Maravall, 1991: 16).

Amb la signatura de, primer (febrer de 1983), l'anomenat Acuerdo Interconfederal (AI) i, després (octubre de 1984), del Acuerdo Económico y Social (AES), UGT mantenia una política de concertació, suport i legitimació de les polítiques econòmiques restrictives, supeditades als objectius macroeconòmics, de moderació salarial, reconversió industrial i flexibilització del mercat laboral. El sindicat doncs, mantenia els seus «deures», a canvi dels beneficis que obtenia pel fet que el PSOE estigués al poder.[140] I davant els greus costos socials que generaven aquestes polítiques (increment de l'atur, desregulació del mercat laboral, augment de les desigualtats socials), el paper de la UGT es concentrava en la limitació d'aquests costos.[141]

Ara bé, al 1985, arrel de l'aprovació del projecte de llei de reforma de les prestacions i del sistema de cobertura de la Seguretat Social, francament regressiu pels interessos de la base social de la UGT, es posava en evidència el distanciament ideològic i polític entre partit i sindicat.[142] La UGT arribava a convocar manifestacions unitàries amb CCOO en contra del projecte de llei.[143] El líder ugetista Nicolás Redondo defensava la socialdemocràcia en oposició al liberalisme econòmic i reivindicava l'autonomia sindical respecte el Govern.[144] Es confrontaven dos models sindicals diferents: l'executiva sindical encapçalada per Redondo, mantenia l'autonomia i la independència d'un sindicat compromès ideològicament i política. D'una altra banda, el PSOE i el Govern, mantenien el model d'un sindicat dependent del partit («corretja de transmissió»), «modern i professionalitzat», que actués en el terreny laboral i que perdés el seu caràcter de classe i revolucionari.[145]

Del XXXIV Congrés confederal de la UGT, celebrat l'abril del 1986, surt escollit (per unanimitat) de nou Nicolás Redondo com a secretari general i es ratifica el model de sindicat autònom i polític.[146] Poc després, comencen les negociacions per elaborar de

---

[140] Com els que li propociona el fet de negociar amb el Govern la devolució del patrimoni sindical o la Ley orgánica de libertad sindical (LOLS) –el contingut de la qual és considerat per CCOO com «*una grave imparcialidad del Gobierno y un apoyo descarado al modelo sindical propugnado por UGT*» (*El País*, 1.12.83)-. O bé, com diu Albarracín (1991: 413), «*su papel de interlocutor privilegiado del gobierno le debería permitir crecer, sobre todo, si las pequeñas concesiones se podían presentar como conquistas de UGT y producto de la eficacia para los trabajadores de la concertación social*».

[141] En aquest sentit, segons Nicolás Redondo, «*nuestra firmeza y nuestra coherencia se han traducido en una acción sindical eficaz que ha conseguido la promulgación inmediata de la jornada de 40 horas, una mayor asignación presupuestaria para el subsidio de desempleo y las pensiones, la modificación de la ley básica de Empleo,* [etc.]». Font: El País, 19.02.84.

[142] Sobre el conflicte entre el PSOE i la UGT que es posa de manifest en aquesta conjuntura, vegeu la Figura 16 de l'annex.

[143] Redondo ja havia afirmat molt abans que davant l'acceptació i la legitimació de la moderació salarial i la reconversió industrial, és a dir, davant d'una «*política de sacrificios y responsabilidad que no ha tenido contrapartidas*» i la subestimació sindical per part del Govern, «*lo único que nos dejan es la confrontación, la correlación de fuerzas*». Font: *El País*, 19.2.84.

[144] Font: *El País*, 2.05.85.

[145] En aquest sentit, el partit i el Govern afirmen que els sindicats (UGT i CCOO) «*no han sabido estar a la altura de las crisis económica y se han politizado. En vez de preocuparse por las nuevas relaciones industriales que plantean las nuevas tecnologías, o por crear servicios para los trabajadores afiliados, se dedican a hacer campañas por la salida de España de la OTAN. Y esto, al final, se paga. La debilidad y escasa implantación de nuestros sindicatos se debe en buena medida a esta actitud equivocada*» (*El País*, 23.3.86).

[146] En aquest Congrés, Felipe González defensava la gestió conjunta i demanava la continuïtat de la vinculació entre partit i sindicat per seguir desenvolupant la política econòmica d'ajust: «*la economía española necesita más competitividad, y hay que conseguirla con el concurso de todos los agentes. UGT deberá ser partícipe y coprotagonista del ajuste en el tiempo de trabajo y la absorción de las nuevas tecnologías*» (*Cinco Días*, 3.03.86). Per la seva banda, l'informe presentat per Redondo criticava la política

forma conjunta el programa electoral del PSOE per les eleccions generals del juny de 1986.[147] La UGT condiciona el seu suport polític i la concertació a la participació sindical en l'elaboració i el desenvolupament de polítiques d'estimulació de la inversió pública que afavoreixin el creixement i la creació d'ocupació.[148] El PSOE, per la seva banda, volen repetir els resultats electorals de l'any 1982, sembla acceptar aquestes condicions,[149] i retorna el suport polític durant les eleccions sindicals que tenen lloc el mateix any.[150] Amdues organitzacions tornen a guanyar en les respectives eleccions, malgrat que els resultats d'UGT mostren com deixa de ser el sindicat majoritari en els grans empreses i en sectors clau de l'economia.

De nou, el Govern, trencant els seus compromisos,[151] posava en marxa les polítiques econòmiques d'ajust amb noves mesures que comportaven la flexibilització del mercat laboral, malgrat la recuperació dels indicadors econòmics (en termes de creixement i ocupació) era ja un fet des de l'any anterior.[152] Davant aquesta situació, a partir del 1987, el sindicat tractarà de revertir la «situació de l'ostatge» a fi d'aconseguir que el Govern complís amb els seus compromisos. L'estratègia econòmica liberal del PSOE posava en perill la base social dels sindicats, la socialdemocràcia ja no esdevenia la representant política només de la classe obrera ni es recolzava només en ella, la capacitat de govern no depenia de l'aliança amb el sindicat afí:[153] tot això, portava al sindicat a prendre de forma definitiva una estratègia d'autonomització del partit i del Govern, fins el punt, que el 14 de desembre del 1988 convocaria una vaga general.[154]

(4.3) L'acció col·lectiva efectiva: repertoris i actors desafiants

---

d'ajust desenvolupada pel Govern, i reafirmava la independència del partit: «*no quiero que la UGT sea un partido bis, un partido dentro del partido, un apéndice del PSOE*» (*Cinco Días*, 3.03.86).

[147] Font: *El País*, 7.04.86.

[148] Nicolás Redondo afirmava: «*Queremos negociar en el próximo Gobierno, y todo parece indicar que será socialista* [...]*, una cobertura social en aspectos como empleo, jubilación, sanidad y negociar también una política general de rentas, no sólo salarial sino de prestaciones sociales.* [...] *Los ajustes fundamentales ya se han hecho y también los sacrificios.* [...] [Los sindicatos] *han de ser el instrumento reivindicativo de la clase trabajadora*» (*El País*, 3.05.86).

[149] José María Benegas, secretari d'organització del PSOE, després d'una reunió de negociació del programa amb Redondo, afirma que el partit vol assolir una base social àmplia per governar sense condicionaments en la propera legislatura i defensa «*una salida progresista a la crisis*» (*El País*, 3.05.86).

[150] En aquestes eleccions, el nou ministre de Treball Manuel Chaves (fins a les eleccions de juny, membre de l'executiva d'UGT), presenta una campanya publicitària a favor de la participació i anuncia l'increment de la dotació material i personal per donar cobertura als comicis (*El País*, 19.9.86). D'altra banda, Fernández Marugán, membre de la Comissió Executiva Federal del PSOE, manifesta que «*en estas elecciones sindicales se debe conseguir que la UGT se despegue como sindicato hegemónico*» (*La Vanguardia*, 27.09.86).

[151] Redondo afirmava, a finals de 1986, que González «*me ha asegurado que cualquier medida sobre flexibilidad del mercado de trabajo pasará por el acuerdo previo de los interlocutores sociales*» (*La Vanguardia*, 7.11.86).

[152] El Ministeri d'Economia fonamenta la seva política d'ajust en la reducció dels costos laborals, la moderació salarial, la contractació temporal i a temps parcial, i mesures fiscals a favor dels empresaris que fomentin la contractació. En total, 27 mesures per la flexibilització del mercat laboral (*Cinco Días*, 1.10.86). UGT s'oposa a l'aprovació d'aquestes mesures (*Cinco Días*, 22.10.86).

[153] Solchaga arribava a afirmar que els sindicats representaven interessos corporativistes (dels treballadors), mentre que el Govern representava interessos d'una base social més àmplia. Alhora afirmava que el PSOE no necessitava el suport d'UGT per presentar-se a les eleccions. Font: *El País*, 4.12.88.

[154] Sobre l'estratègia d'autonomia del sindicat respecte el partit des de finals del 1987 fins a la vaga general del 14 de desembre de 1988, vegeu Figura 17.

Un tercer nivell de l'anàlisi que ens ha de permetre interpretar els nostres fenòmens té com a objecte tant el contingut i els repertoris desenvolupats durant la protesta com els actors polítics i socials que hi prenen part i que desafien l'estructura institucional.

LA VAGA GENERAL DEL 1985: REPERTORIS I ACTORS

Aquesta vaga general va anar precedida de diferents accions de protesta que van esdevenir preparatòries de la pròpia vaga general. En primer lloc, el dia 21 de febrer, CCOO convocava una jornada d'aturades i mobilitzacions generalitzades en contra del projecte de llei de reforma de la Seguretat Social, per la plena ocupació i contra l'acomiadament lliure.[155] El seguiment de la convocatòria d'aturades va ser molt irregular i es va concentrar en el sector del metall i el naval, sobretot en aquelles zones més afectades pel procés de reconversió industrial, com ara la comarca de El Ferrol. En aquesta comarca, la vaga general va tenir un seguiment massiu, de manera que la zona va quedar pràcticament paralitzada: van aturar l'activitat les dues grans drassanes del Ferrol (Bazán i Astano), la resta de la indústria –excepte algun cas aïllat de petites empreses–, el port, el comerç, el transport i els centres d'ensenyament.[156] Pel que fa a les xifres de seguiment, al migdia, mentre el Ministeri de Treball qualificava de nul·la la incidència de la convocatòria, CCOO xifrava el seguiment de les aturades en 200.000 treballadors del metall. La dada definitiva facilitada per la central sindical va quedar en un total de 600.000 treballadors.[157] D'altra banda, desenes de milers de persones es van manifestar a més de 80 capitals de província.[158]

No era fins el dia 9 d'abril que el Secretariat Confederal de CCOO aprovava, a proposta del secretari general Marcelino Camacho, una convocatòria de vaga general de 24 hores per la segona quinzena del mes de juny, en protesta per les mesures plantejades en el projecte de llei de reforma de la Seguretat Social elaborat pel primer Govern socialista de Felipe González. El dia següent el màxim òrgan de la central sindical, el Consell Confederal, ratificava la decisió.[159]

Aquesta convocatòria canviaria ja el signe i el contingut del Primer de Maig.[160] Les manifestacions i actes que es van dur a terme convertirien el dia en una jornada de protesta contra la política econòmica del Govern socialista i, en concret, contra el projecte de reforma de la Seguretat Social.[161] Tota la jornada va tenir un caràcter reivindicatiu, pacífic i festiu. A les manifestacions de CCOO es va produir un important increment de la

[155] Font: *El País*, 22.02.85.
[156] Font: *El País*, 22.02.85.
[157] A Barcelona, les plantilles de 300 empreses es van sumar a les aturades (segons dades de CCOO). A Gijón, els treballadors de les Drassanes Dique Duro Felguera i Juliana Constructora donen suport a la vaga. Al País Valencià, 14.000 treballadors de diverses empreses del metall (entre elles, Ford, Unión Naval de Levante, AESA i MACOSA) van fer aturades de més d'una hora. Font: *El País*, 22.02.85.
[158] Segons CCOO, a Madrid es van manifestar 50 mil persones (segons *El País*, «otros observadores» parlaven de 10 o 12 mil), i a Barcelona, 30 o 40 mil (segons la Policia Municipal, 10 mil). Font: *El País*, 22.02.85.
[159] Font: *El País*, 10.04.85 i 11.04.85.
[160] Font: *El País*, 2.05.85 i *La Vanguardia*, 2.05.85, p. 47.
[161] Durant aquesta jornada també les consignes i els lemes en contra de la visita de Reagan a Espanya i a favor de la convocatòria d'un referéndum sobre la permanència o no a la OTAN van tenir una presència molt destacada.

participació respecte d'anys anteriors i van sovintejar les crides a la unitat d'acció sindical, sobretot de cara a la vaga general del mes de juny.[162]

El rebuig del projecte de reforma de la Seguretat Social per part d'UGT va fer que aquest sindicat també desenvolupés una intensa campanya d'informació i sensibilització de l'opinió pública que es va concretar en diverses accions: taules informatives al carrer, repartiment de fulletons i cartells, celebració d'assemblees al centres de treball, concentracions i tancaments de quadres sindicals a delegacions provincials de treball i seus del govern civil.[163]

Finalment, el dia 4 de juny CCOO i UGT desenvolupaven la primera acció conjunta del període postransicional: manifestacions arreu de l'estat contra la reforma. L'estimació del seguiment general d'aquestes mobilitzacions es xifrava al voltant de 300.000 persones a més de 30 províncies arreu de l'estat, destacant l'elevada participació a Madrid i Barcelona. Contràriament, les zones més afectades pels conflictes derivats del procés de reconversió industrial (en especial, Vigo i Bilbao, on convocava UGT en solitari) no reflectien nivells destacables de participació, cosa que per sí mateixa indica un canvi en el contingut de la protesta. Les diverses fonts consultades coincidien a afirmar que el nombre de participants, 200.000 persones, a la manifestació de Madrid era la més alta registrada en els darrers anys. Les xifres oficials donades per la Policia Municipal oscil·laren entre les 50.000 i les 400.000 persones. Pel que fa a la manifestació de Barcelona, es considerava una de les més nombroses celebrada pels dos sindicats en els darrers anys. Les xifres de participació oscil·laven entre les més de 60.000 persones, segons els convocants, i 20.000, segons la Guàrdia Urbana. Tota la jornada arreu es va desenvolupar en un clima pacífic i no es produïren incidents. Va ser destacada l'absència de dirigents del PSOE a les diverses manifestacions, no així la de dirigents ugetistes amb càrrecs de responsabilitat al partit.[164]

En aquesta conjuntura, es produïa la vaga general del dia 20 de juny convocada per CCOO. Aquesta vaga va ser recolzada, a nivell estatal, pels sindicats USO i CNT. D'altra banda, els sindicats bascos ELA-STV i LAB, la central gallega INTG, i els sindicats catalans CSTC i SQC es van sumar a la convocatòria en les seves respectives zones geogràfiques. També van donar suport a la vaga algunes seccions sindicals d'UGT, el PCE, algunes associacions de veïns i treballadors autònoms.[165] Mentre que CCOO va xifrar la participació en més de quatre milions de treballadors (Figura 25), el Govern parlava d'un milió de participants. Segons el sindicat, el percentatge de seguiment per sectors es distribuïa de la següent manera: un 75% al sector industrial i un 65% al sector serveis i transports. Aquests resultats superaven amb escreix les previsions sindicals. El dia anterior a la vaga, CCOO feia pública una previsió de participació que xifrava en més de dos milions de treballadors de més de mil empreses de tot el país (a Catalunya, més de 300.000 treballadors i més de 150 grans empreses).[166]

---

[162] En la seva crònica, Mariano Guindal destacava el caràcter polític, no només sindical i laboral, de la jornada. Segons ell, CCOO havia convertit el Primer de Maig «*en una manifestación antigubernamental, anti-Reagan y en defensa de las pensiones* [que] *conectó con la sensibilidad de una parte importante de la izquierda sociológica*». Font: Mariano Guindal, "La ausencia", *La Vanguardia*, 2.05.85.

[163] La Comissió executiva va aprovar també un document de més de 100 pàgines on es concretava el contingut de la campanya. Font: *El País*, 29.05.85.

[164] Font: *El País*, 5.06.88.

[165] Font: *El País*, 21.06.85.

[166] Marcelino Camacho, secretari general de CCOO, afirmava que «*ninguna movilización de las que hasta ahora se han llevado a cabo en nuestro país ha tenido esta profundidad y este alcance*». Font: *El País*, 21.06.85.

Figura 25
Seguiment de la vaga general del 1985.
Per comunitats autònomes

Comunitat	Nombre vaguistes
Andalusia	712.862
Aragó	30.000
Astúries	200.000
Canàries	180.000
Cantàbria	21.500
Castella-La Manxa	62.000
Castella-Lleó	77.400
Catalunya	1.000.000
Euskadi	480.000
Extremadura	13.190
Galícia	462.500
Illes Balears	57.700
La Rioja	5.000
Madrid	700.000
Múrcia	61.300
País Valencià	309.020
Total	4.372.472

Font: Campos i Álvarez (1990)

La vaga va tenir un seguiment generalitzat a les grans empreses industrials arreu de l'estat, sobretot a Catalunya, Madrid, País Basc, Astúries, Comunitat Valenciana, Galícia i Andalusia. A les empreses públiques, l'aturada va ser general al sector naval i metal·lúrgic (els dos fortament afectats per la reconversió industrial). El seguiment en els sectors del transport i el comerç va ser desigual, produint-se, sobretot al transport, durs enfrontaments entre les forces de seguretat i els piquets. En el sector dels serveis, com ara ensenyament, Administració, banca, sanitat i mitjans de comunicació la participació va ser desigual.[167] Aquesta pauta s'observa també per zones geogràfiques.[168] A Madrid, el cinturó industrial i els barris perifèrics van seguir majoritàriament la vaga.[169] Les zones sud i est de Madrid

[167] Segons CCOO, a Correus, d'una plantilla de 58.000 treballadors van seguir l'aturada entre 9.000 i 10.000 persones (un 16% de la plantilla). El Ministeri de Transports i Comunicacions donava una plantilla de 52.000 treballadors, de la qual havien seguit la vaga 1.931 treballadors (un 3.7% de la plantilla). A la sanitat pública i privada es van seguir els serveis mínims, que CCOO havia denunciat per abusius, i la incidència va ser força desigual. Segons dades de la central sindical, a Madrid, van parar un 70% dels centres públics i un 50% dels privats. A Barcelona, un 80% dels treballadors del sector sanitari públic i privat van seguir l'aturada 70%. L'INSALUD calificava la incidència de «*sorprendentemente escasa*» i oferia percentatges d'entre un 0,5% i un 7,4% per diferents províncies i comunitats de l'estat. Al sector de l'ensenyament, segons CCOO van parar 125.000 professors de centres públics i privats d'EGB, dun total de 290.000. El Ministeri d'Educació xifrava la participació en 20.000 professors. La Confederación Española de Centros de Enseñanza (CECE) afirmava que l'ensenyament privat havia funcionat amb normalitat. Font: *El País*, 21.06.85.

[168] Font: *El País*, 21.06.85.

[169] Segons CCOO, 600.000 treballadors i les empreses més importants –Campsa, Standard, CASA, John Deere, Pegaso, Talbot, Robert Bosch, Bimbo i Gas Madrid– van fer vaga. La delegació del Govern a Madrid

van registrar aturades quasi totals, sobretot al petit comerç. Mercamadrid i els vuit mercats municipals van tancar les portes. L'aeroport de Barajas, tot i haver cancel·lat 50 vols, va registrar una activitat normal. En el transport urbà, després de les actuacions dels piquets impedint la sortida dels autobusos durant les primeres hores del dia, els serveis van funcionar entre el 80 i el 90% de la seva capacitat. Els teatres van tancar, ja que el Sindicato de Profesionales del Espectáculo de Madrid es va sumar a la vaga. A Catalunya, la major incidència es va produir al cinturó industrial de les comarques de Barcelona, sobretot als sectors del metall, construcció i químiques. Concretament a les comarques del Baix Llobregat[170] i el Vallès Occidental la vaga va ser general, afectant també el sector del comerç i alguns serveis públics. El 80% de les parades dels 39 mercats municipals de la ciutat de Barcelona i els mercats de diverses poblacions barcelonines (Sabadell, Badalona, Santa Coloma de Gramenet) van tancar les portes. Els transports urbans i interurbans van quedar força afectats. A Barcelona, els serveis mínims dels autobusos no es van complir, al contrari que els del metro (amb forta presència de vigilants de la companyia als vagons). Al País Basc, la vaga va ser general tant al sector industrial (on la quasi totalitat de les grans empreses i la majoria de les mitjanes i petites van donar suport a la vaga) com al sector serveis i sobretot el transport públic.[171]

La vaga general als mitjans de comunicació va afectar a onze diaris d'informació general, dos d'àmbit estatal –*El País*[172] i *ABC*[173]– i nou d'àmbit autonòmic.[174] A Catalunya, no es van publicar *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal* i el diari esportiu *Dicen*. El diari *Avui* es va publicar amb només 20 pàgines, ja que la redacció va votar a favor de la vaga. Al País Basc, no es van publicar *Deia*, *Egin* i *El Diario Vasco*. A Andalusia, l'aturada va afectar a *ABC* de Sevilla, *El Correo de Andalucía* i *Huelva Información*. També va afectar un diari esportiu estatal –*As*–. Pel que fa a les televisions públiques, TVE va mantenir la seva programació habitual,[175] malgrat algun retard al començament d'algunes emissions i certes irregularitats als centres autonòmics.[176] A Catalunya, TV3 va emetre la programació

---

no va facilitar dades de participació, però va valorar la repercusió de l'aturada com a escassa. UGT no va aportar xifres, però va parlar d'una resposta desigual a la vaga. Font: *El País*, 21.06.85.

[170] Segons CCOO, més de 50.000 treballadors van sumar-se a la vaga. La central qualificava la jornada de «*gran éxito*» i comparava el seguiment amb la vaga general del juliol de 1976 en solidaritat pel conflicte dels treballadors de l'empresa Laforsa de Cornellà de Llobregat. A més de les empreses industrials, van recolzar la vaga la pràctica totalitat del petit comerç i l'ensenyament públic. També ho van fer els principals ajuntaments, quasi tots gobernats per majories socialistes: Cornellà, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí, Viladecans, Sant Vicenç dels Horts, Sant Feliu de Llobregat i El Prat de Llobregat (aquests dos últims de majoria comunista). Font: *El País*, 21.06.85.

[171] Segons les centrals convocants, la vaga va ser total a Guipúscoa i Biscaia, amb l'excepció del petit comerç de Bilbao. A Navarra, la vaga va afectar el 100% del sector industrial, del comerç i del transport de Pamplona i la seva comarca (on residia un 50% de la població). La Delegació del Govern parlava d'un seguiment al conjunt del País Basc del 70% a la indústria i d'entre un 30 i un 50% als serveis. Font: *El País*, 21.06.85.

[172] El País no es va publicar després que en dues assemblees (a Barcelona i Madrid) es va aprovar la vaga. de 674 treballadors en plantilla, 158 van votar a favor, 134 en contra, 10 en blanc i 7 es van abstenir. L'empresa, per la seva banda, va emetre un comunicat on afirmava el caràcter polític de la vaga, en el sentit que el destinatari no era l'empresa PRISA. Al·legant que la bona part de la plantilla volia treballar, l'empresa va garantir l'accés al lloc de feina. Segons dades de l'empresa, de 187 persones de la plantilla de redacció, 49 periodistes, al marge del director i els dos directors adjunts, van treballar. També va treballar la xarxa de corresponsals internacionals. Font: *El País*, 21.06.85.

[173] La pràctica totalitat de la redacció del diari va treballar, però la vaga dels treballadors de tallers i rotatives va impedir la sortida del diari, tot i la intenció de la direcció de publicar-lo. Font: *El País*, 21.06.85.

[174] Font: *El País*, 21.06.85.

[175] Félix Gil, representant de CCOO de TVE, afirmava que, en informatius, la vaga afectava a un 15 o 20% de la plantilla. Font: *El País*, 21.06.85.

[176] El programa Miramar del primer canal a Catalunya va ser substituït per un avanç informatiu i un debat sobre la llei de pensions. Font: *El País*, 21.06.85.

habitual, tot i que es va llegir un comunicat del comitè d'empresa contra la reforma de pensions. Finalment, les emissores de ràdio van transmetre normalment.[177]

Tot i ser una vaga de caràcter pacífic, va existir diversos incidents degut a la forta presència policial i la seva contundència sobre els piquets, sobretot en transports i comerç.[178] Tant els incidents com la manca de paralització de la vida ciutadana és explicat en bona mesura pels decrets de serveis mínims implantats pels governs central i autonòmics que garantien quasi el servei complet, sobretot en hores punta.

La jornada de vaga general va concloure amb la celebració de manifestacions i concentracions arreu de l'estat (Figura 25). A Barcelona,[179] la manifestació, convocada per totes les centrals convocants de la vaga, va comptar amb la participació d'entre 40.000 i 50.000 persones.[180] Encapçalada per dos grups nombrosos de taxistes i missatgers, es va dirigir cap a l'edifici de la delegació del Govern, on els representants de les centrals convocants van lliurar un manifest conjunt, on es criticava la reforma de la Seguretat Social i es demanava al Govern la retirada del projecte de llei així com, l'obertura d'un procés de negociació amb les forces socials per fer una reforma del sistema sota criteris de millora i manteniment del seu caràcter públic. Posteriorment, la manifestació es dissolia després que un pensionista llegís un manifest. La marxa va tenir un caràcter pacífic, malgrat alguns incidents produïts a la cua de la manifestació.[181]

Figura 30

Seguiment de les manifestacions i concentracions desenvolupades durant la vaga general del 1985. Per comunitats autònomes

Comunitat	Nombre manifestants
Andalusia	35.200
Aragó	22.000
Astúries	91.000
Canàries	100.000
Cantàbria	6.500
Castella-La Manxa	7.650
Castella-Lleó	12.050
Catalunya (1)	-
Euskadi (1)	-
Extremadura	40.000
Galícia	5.350

[177] La cadena SER va interrompre durant dos minuts el seu informatiu del migdia per llegir un comunicat on els treballadors es solidaritzaven amb la vaga. D'altra banda, el president del comité d'empresa de Radio Nacional de España a Madrid informava a la tarda que «*la huelga tuvo escasa incidencia y se emitía normalmente*». Font: *El País*, 21.06.85.

[178] Sobre els incidents produïts durant la vaga, vegeu la Figura 22 de l'annex.

[179] A Barcelona va tenir lloc també una concentració a la Plaça de Catalunya que va aplegar unes 10.000 persones. Font: *El País*, 21.06.85, p. 20.

[180] El diari El País informa que a Catalunya també es van produir manifestacions a les ciutats de Tarragona (3.000 persones), Girona (300 persones) i Sabadell.

[181] Davant de El Corte Inglés de la plaça Catalunya, la Policia Nacional va carregar amb material antidisturbis i pots de fum contra un grup de manifestants que va trencar els vidres dels aparadors dels grans magatzems. Com a conseqüència de la càrrega, van resultar ferits 4 policies i un manifestant. Font: *El País*, 21.06.85, p. 20.

Illes Balears	4.550
La Rioja	1.200
Madrid	5.000
Múrcia	12.000
País Valencià	50.000
Total	392.500

Font: Campos i Álvarez (1990)
Notes: (1) Dades no disponibles a la font consultada.

LA VAGA GENERAL DEL 1988: REPERTORIS I ACTORS

La vaga general del 1988 ve precedida d'un període intens de conflictivitat laboral. L'increment de la conflictivitat no és sobtat, sinó que ve acumulant-se des del 1986. A principis del 1988, diversos sectors (construcció, metall, naval, banca privada, funcionariat, ensenyament públic, sanitat, pensionistes, jubilats) es troben en plena mobilització com a mesura de pressió per reclamar millores salarials i laborals.[182] L'origen d'aquest procés es troba en una pressió de bona part de la base sindical que desborda a les centrals. De fet, en els repertoris d'acció destaca la realització de diversos referèndums on els propis treballadors rebutgen i deslegitimen els acords sobre millores salarials i laborals assolits per mitjà dels seus representants sindicals.[183]

Ara bé, la mobilització prèvia a la vaga general no recau només en les organitzacions sindicals. L'aprovació del PEJ va desencadenar també la reacció de les organitzacions de joves i estudiants. Pel que fa a aquestes últimes, el Consejo de la Juventud de España (CJE), entitat que aplegava 76 organitzacions polítiques, sindicals i socials de joves i estudiants, i un milió d'afiliats, ja havia elaborat un pla d'ocupació alternatiu al socialista. Aquest pla es basava, entre d'altres mesures, en el repartiment del treball i la demanda d'un salari social per evitar els efectes de l'atur juvenil.[184] Després de l'aprovació del PEJ, es va constituir la Plataforma Juvenil por el Empleo, formada per 25 organitzacions polítiques i sindicals de joves i el Sindicato de Estudiantes, en contra del nou contracte d'inserció i defensant la proposta alternativa elaborada en el CJE. Mentre els sindicats expressaven el seu suport a la plataforma i al seu pla alternatiu, el Sindicato de Estudiantes proposava als sindicats majoritaris la convocatòria d'una vaga general.[185]

Organitzacions sindicals, Plataforma Juvenil i Sindicato de Estudiantes acorden la coordinació, el suport mutu o la convocatòria unitària de les accions de protesta. Finalment, el 12 de novembre, en una reunió mantinguda per les executives dels sindicats CCOO i UGT, encapçalades pels seus respectius secretaris generals, s'acordava un pla de

[182] Sobre l'acció col·lectiva durant aquest període, vegeu Figura 23 de l'annex.
[183] En aquest sentit, el 6 de maig la portada del diari *El País* reflectia aquesta situació amb el següent titular: «*Los conflictos sociales desbordan en sus planteamientos al Gobierno y a los sindicatos*». Aquest titular fa referència als conflictes del naval, de l'ensenyament públic i de la banca privada on els treballadors rebutjaven els acords pactats pels propis sindicats sobre condicions salarials i laborals per considerar-los insuficients (*El País*, 6.05.88).
[184] El salari social seria destinat a aturats inscrits a l'INEM més d'un any, que no haguessin rebutjat cap oferta d'atur adequada, per valor del 75% del salari mínim. La durada seria d'un any, amb control sindical, i els beneficiaris estarien sotmesos a processos d'orientació professional amb pràctiques a empreses públiques o a l'Administració. Font: *El País*, 13.10.88.
[185] Font: *El País*, 4.11.88.

mobilitzacions conjunt[186] per la segona quinzena de novembre i la primera de desembre, que incloïa la convocatòria d'una vaga general pel 14 de desembre i que concloïa amb una manifestació a Madrid el dia 16 de desembre.

Durant aquest període, es desplega un ampli ventall de repertoris de protesta (Figura 32). El repertori més emprat és la vaga. Aquestes accions són sectorials i bàsicament es produeixen en el sector públic (administració pública, sanitat i ensenyament). Ara bé, la suma del nombre de concentracions i de manifestacions superen el nombre de vagues. Cal destacar que tant bona part de les concentracions i manifestacions com la recollida de signatures i la protesta simbòlica es van realitzar o van acabar davant d'institucions polítiques com ministeris, delegacions del Govern o oficines de l'INEM. Això indica clarament qui era el destinatari de la protesta.

Figura 32
Repertoris d'acció col·lectiva. Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Repertori	Nombre
Assemblea(1)	1
Concentracions	5
Demanda judicial	1
Manifestacions	7
Marxa	1
Protesta simbòlica	1
Recollida signatures	1
Vagues	8
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

Pel que fa a l'organització i la convocatòria de les accions, els sindicats CCOO i UGT porten clarament la iniciativa, tot i que en un bon nombre d'accions la unitat sindical s'estén a d'altres centrals classe i/o corporatives. D'altra banda, la Plataforma Juvenil i el Sindicato de Estudiantes també van desenvolupar un paper actiu en la mobilització (Figura 33). Cal destacar que, més enllà de la planificació conjunta del període de mobilitzacions i el suport mutu en les respectives convocatòries, en alguna ocasió les accions de joves i estudiants van acabar confluint amb les sindicals.

Figura 33
Convocants acció col·lectiva.(1) Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Convocants	Nombre
CCOO	1
UGT	2
UGT i CCOO	8
UGT, CCOO i altres sindicats	7
Plataforma Juvenil-Sindicato Estudiantes	6

[186] Vegeu Figura 23 de l'annex.

Sindicato de Estudiantes	1
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc les assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

En relació amb les reivindicacions, quasi totes les accions se centraven en les demandes recollides en la plataforma reivindicativa de la vaga general. Tot i així, cal dir que es van dur a terme altres que posaven de manifest altres conflictes derivats de la política econòmica desenvolupada pel Govern socialista (Figura 34).

Figura 34
Reivindicacions acció col·lectiva.(1) Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Convocants	Nombre
Contra PEJ	7
Contra privatització empreses públiques	1
Contra Reglament plans i fons pensions	1
Millores salarials i laborals	15
Solució Fons Promoció Ocupació (reconversió industrial)	1
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc les assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

Les reivindicacions sindicals i laborals que van originar la convocatòria de vaga es poden resumir en els següents punts: [187]

1) la retirada del Pla d'Ocupació Juvenil aprovat pel Govern, que incloïa una nova modalitat de contractació temporal i precària pels joves, així com, la posada en marxa d'un nou pla d'ocupació que garantís la creació de llocs de treball estables, la formació dels joves i unes condicions de treball dignes;
2) la recuperació dels dos punts de poder adquisitiu perduts al 1988 per salaris i pensions, com a conseqüència de l'errònia previsió d'inflació governamental;
3) l'increment de la cobertura del subsidi d'atur fins el 48% del col·lectiu d'aturats (compromís js recollit al pacte social de l'AES a l'octubre del 1984);
4) l'equiparació de les pensions mínimes al salari mínim interprofessional;
5) el reconeixement del dret de negociació col·lectiva dels funcionaris públics;
6) la posada en marxa d'un sistema de cobertura d'atur en el medi rural, que equiparés els treballadors del camp amb la resta;
7) l'establiment de la clàusula de revisió de conveni pels col·lectius les rendes dels quals es fixen via Pressupostos Generals de l'Estat;

[187] Font: *El Periódico*, 13.12.88.

8) els increments reals de les nòmines i l'establiment d'un salari mínim general de conveni d'aplicació a tots els treballadors sense discriminació per raó de sexe o edat.

Ara bé, la plataforma reivindicativa definitiva presentada pels sindicats en la comunicació oficial de vaga general va quedar reduïda als cinc primers punts.[188]

La vaga general del 14 de desembre convocada pel sindicats de classe majoritaris CCOO i UGT va ser recolzada, a nivell estatal, pels sindicats de classe USO i CNT. No ho va fer així el sindicat corporatiu CSIF. Però en aquesta ocasió, l'onada de d'adhesions de suport a la convocatòria va ser molt àmplia, es va estendre arreu de l'estat i no va quedar restringir ni molt menys a l'àmbit sindical i laboral (Figura 29).

Figura 29
Adhesions de suport a la vaga del 14 de desembre del 1988. Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

ORGANITZACIONS SINDICALS	
De classe	
Estatals	USO, CNT
Nacionalistes	ELA-STV, LAB, INTG, CXTG
Corporatives i/o sectorials	
Estatals	SNP, SUP
Nacionalistes	CSC, SQC, STAC
Autònoms	Coordinadora del Port de Barcelona
Agràries	COAG
Estudiants	Sindicato de Estudiantes
Internacionals	CES, CIOSL
ASSAMBLEES DE TREBALLADORS	Asamblea General de Actores; Asamblea Estatal de Comités de Empresa y Delegados de Personal de TVE, RNE, RCE y del Ente Público; Assemblea de Telefónica
ORGANITZACIONS EMPRESARIALS	Confederación de APYMES de Madrid (CADAM), PIMES d'Andalusia
ASSOCIACIONS PROFESSIONALS	Federación de la Unión de Actores del Estado Español, Flota pesquera de capitanes i patrones de barcos, AFE, Federación de Asociaciones del Cuerpo Superior de la Administración Civil
PARTITS POLÍTICS	Izquierda Socialista, PCE, IU, IC
ENTITATS SOCIALS	Coordinadora estatal de Cristianos por el Socialismo, Cáritas Diocesana de Catalunya
PLATAFORMES	Plataforma Juvenil por el Empleo
MANIFESTOS(1)	Professionals, intel·lectuals, artistes; advocats laboralistes

Nota: (1) Els dos manifestos eren: «*Manifiesto de solidaridad con los sindicatos*», signat per més de 1.000 professionals, intel·lectuals i artistes (*El País*, 10.12.88, p. 55); i, «*Manifiesto en apoyo a la huelga general*», signat per més de 250 advocats laboralistes (*El País*, 13.12.88, p. 38). Cal dir també que, per contra, al dia següent de la publicació del primer manifest apareixia un altre, encapçalat amb la frase: «*NO a la confrontación, SÍ al diálogo*», on 67 escriptors, artistes, esportistes i intel·lectuals (tots ells, persones properes als cercles de poder socialistes, entre altres, Ludolfo Paramio –membre de l'executiva del partit– o Fernando Claudín –president de la Fundación Pablo Iglesias–) expressaven la injustícia i la desmesura de l'acció sindical i defensaven l'actitud negociadora del Govern (*El País*, 11.12.88, p. 27).

[188] Aquest punt caldria ser detallat per mitjà de la consulta i l'anàlisi dels documents interns de les organitzacions sindicals convocants de la protesta.

La vaga té un seguiment massiu i es converteix en la vaga que registra més participació en la història del país, i sense que es produïssin actes o incidents destacables, més enllà d'alguns enfrontaments entre piquets i policia.[189] L'activitat laboral i ciutadana va quedar paralitzada arreu de l'estat. La vaga va tenir un començament espectacular i decisiu per l'èxit posterior de la vaga: a les zero hores del 14 de desembre es va interrompre l'emissió de TVE, en el mateix moment en que s'anunciaven els serveis mínims que s'havien d'oferir.[190] Els sindicats convocants donaven una xifra de seguiment de 7.800.000 vaguistes (a Catalunya, 1.700.000).[191] El Govern no entrava en la guerra de xifres habitual i acceptava un ampli seguiment de la convocatòria. Segons un sondeig elaborat la mateixa tarda del dia 14,[192] dels 11'7 milions de persones que constitueixen la Població Activa Ocupada, 8'9 milions (76'6%) van fer vaga durant tota la jornada, 0'9 milions (8'2%) van fer vaga parcial i 1'7 milions (15'2%) van treballar. A Catalunya, el seguiment total de la vaga se situava en el 79'3% de la Població Activa Ocupada i el parcial en el 12%, mentre que un 8'7% va treballar (Figura 26). Cal dir que aquest seguiment es recolzà en un ampli percentatge de població favorable a la convocatòria: un 66% de la població activa ocupada.

Figura 26
Seguiment de la vaga general del 1988

	Espanya		Catalunya	
	Núm. absoluts	Percentatge	Núm. absoluts	Percentatge
Van fer vaga tota la jornada	8.963.000	76,6%	1.547.000	79,3%
Van fer vaga part de la jornada	964.000	8,2%	170.000	8,7%
Van treballar	1.781.000	15,2%	233.000	11,9%
Total població activa ocupada	11.708.000		1.950.000	

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4).

Aquest mateix sondeig reflectia dades significatives per entendre tant l'èxit com la naturalesa de la vaga. Per sectors de producció, tant la indústria com la construcció arriben quasi al 90% de participació, el sector serveis (comerç,[193] transports, hoteleria, banca, ensenyament, Administració pública, TVE) ─que agrupa a més de la meitat (53'1%) de la població activa─[194] suma el 85% de vaguistes, i a l'agricultura hi participa el 73'7% (Figura 27)

[189] Sobre els incidents produïts durant la vaga, vegeu la Figura 24 de l'annex.
[190] Després de dures jornades de negociació entre l'Ens públic i els sindicats no es va assolir un acord de serveis mínims, tot i que l'Assamblea de Treballadors de RTVE, RNE, Radio Cadena i l'Ens públic havia acordat, per unanimitat, el seguiment de la vaga. A això, se sumava el descontetament acumulat per la gestió de la directora general de l'ens, Pilar Miró, que exclatava amb el tractament mediàtic parcial de la vaga a favor de les posicions governamentals. A les dotze de la nit del dia 13, els set tècnics del centre emissor de Navacerrada paralitzaven l'emissió amb les barres d'ajust. El tall de senyal durava fins a les 8.30 hores del 14 de desembre, després de tota una nit de pressions de la direcció de l'ens i de negociacions entre els dirigents sindicals i empresarials sobre els serveis mínims. Finalment, l'acord arribava quasi alhora que els tècnics anunciaven la fi del tall. Font: *El Independiente*, 16.12.88, p. 6.
[191] Font: *La Vanguardia*, 15.12.88, p. 15. Sobre les dades definitives de seguiment segons CCOO, vegeu la Figura 25 de l'annex.
[192] Sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4). Totes les dades que es presenten a continuació són extretes d'aquest sondeig.
[193] Les agrupacions de botiguers i comerciants de Catalunya, València, Madrid, Sevilla i Euskadi, tot i no defensar la vaga, recomanaven el tancament de comerços i botigues.
[194] Segons dades de l'EPA del 2n trimestre de 1988. Font: *El Periódico*, 16.12.88.

Figura 27
Seguiment estatal de la vaga general del 1988. Segons sectors d'activitat

	Núm. absoluts	Percentatge	Població activa
Agricultura	1.232.000	73,7%	1.671.000
Indústria	2.514.000	89,1%	2.822.000
Construcció	886.000	89,4%	991.000
Serveis	5.296.000	85,1%	6.224.000
Total	9.928.000	84,8%	11.708.000

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4).

Als mitjans de comunicació, la vaga va afectar a tots els diaris de difusió estatal, i un centenar més de provincials i regionals. L'aturada que van realitzar el dimarts 13 de desembre els treballadors de tallers i gran part de les redaccions va impedir la sortida al carrer de l'edició del dia 14. A les comunitats autònomes tampoc van aparèixer els diaris, amb les excepcions de les Illes, Euskadi, Galícia i Cantàbria. A Catalunya, només es van publicar alguns diaris d'àmbit provincial a Lleida i Girona. Pel que fa a les cadenes de ràdio, RNE va complir els acords mínims així com, la major part de les ràdios privades que van emetre programes informatius especials.[195]

La repercussió de la vaga en el sector de l'oci també va ser molt significatiu: teatres, cinemes, bars i sales de festes van registrar quasi un 100% de seguiment. La Federación de la Unión de Actores del Estado Español va convocar una vaga seguida de forma total. D'altra banda, l'adhesió a la vaga de la Asociación de Futbolistas Españoles (AFE) va fer que la totalitat de jugadors dels equips de futbol de les categories professionals de Primera i Segona Divisió seguissin l'aturada: no es van fer entrenaments i es va haver de suspendre de la jornada de futbol prevista pel dia 14.[196]

En relació amb el seguiment segons la professió, va parar un 78'7% dels empresaris amb assalariats, un 84'4% dels treballadors autònoms o per compte pròpia i un 79,3% dels funcionaris. Un percentatge de prop del 80% dels vaguistes es troba entre els quadres de les empreses que es van sumar a la vaga. En definitiva, una dada global prou significativa és que de 9'9 milions de persones que van fer vaga total o parcial, només 3'8 milions eren obrers o similars. La resta eren quadres alts i mitjos, empleats administratius o de serveis, venedors o agricultors (Figura 28).

Figura 28
Seguiment estatal de la vaga general del 1988. Segons professió

	Núm. absoluts	Percentatge	Població activa
Empresaris	314.000	78,7%	399.000
Autònoms	2.529.000	84,4%	2.998.000
Funcionaris	1.463.000	79,3%	1.845.000
Assalariats	5.621.000	86,9%	6.466.000
Total	9.927.000	84,8%	11.708.000

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4)

[195] Font: El País, 15.12.88, p. 23.
[196] Font: El País, 15.12.88, p. 23.

Durant tota la jornada de vaga general es van celebrar manifestacions i concentracions arreu de l'estat, sense incidents destacables.[197] El mateix dia els sindicats afirmaven que el nombre de manifestants superava amb escreix el milió de persones (Figura 30). Les manifestacions convocades a la tarda per concloure la jornada van tenir un seguiment massiu.[198] La manifestació de Madrid (amb 600.00 participants, segons els sindicats convocants) era qualificada com la segona més nombrosa des de l'inici de la transició, després de la manifestació del 25 de febrer del 1981 contra el cop d'estat. La manifestació de Barcelona (entre 250.000 i 120.000 manifestants, segons les fonts) es qualificava com una de les més importants registrada en els darrers anys, fins el punt que alguns líders sindicals afirmaven que la participació havia estat major que l'onze de setembre de 1977 per la reivindicació de l'Estatut d'Autonomia. Aquesta afirmació també es feia en relació amb ciutats com Sevilla (50.000 persones) o Lleida (4.000 persones). També es destacaven nivells de participació «històrics» a ciutats com Saragossa (entre 175.000 i 65.000 persones, segons les fonts); a comunitats com Cantàbria (amb una manifestació d'unes 20.000 persones a Santander) i les Illes Balears (a Palma es calculava que es manifestaren també 20.000 persones), o en comunitats tradicionalment poc tendents a la mobilització col·lectiva com Galícia, sobretot a les zones industrials (Vigo acollia la manifestació més nombrosa –75.000 persones–). Però el seguiment no es va limitar a capitals de província, sinó que es va extendre al llarg de ciutats i pobles de l'estat.[199] D'altra banda, la manifestació del 16 de desembre a Madrid que concloïa el període de mobilitzacions va tenir un seguiment d'un milió de persones, segons els sindicats (d'entre 35.000 i 45.000 persones, segons la Delegació del Govern.)

Figura 30
Seguiment de les manifestacions
de la vaga del 1988. Per comunitats autònomes

Comunitat	Nombre de manifestants
Andalusia	223.500
Aragó	161.000
Astúries	100.000
Canàries	45.000
Cantàbria	18.000
Castella-La Manxa	27.500
Castella-Lleó	95.500
Catalunya	271.000
Euskadi	63.000
Extremadura	25.000
Galícia	115.000
Illes Balears	35.000
La Rioja	10.000
Madrid	600.000
Múrcia	10.000
País Valencià	125.000

[197] Sobre els incidents durant les manifestacions i concentracions, vegeu la Figura 36 de l'annex.
[198] Font: *El Periódico*, 15.12.88, p. 12-13; *La Vanguardia*, 15.12.88, p. 22; *El Independiente*, 16.12.88, p. 8-11.
[199] Sobre dades definitives de participació a manifestacions i concentracions per localitats, vegeu Figura 31 de l'annex.

Total	1.924.500

Font: Elaboració pròpia a partir de Campos i Álvarez (1990).

El caràcter festiu de la jornada no només venia donat per l'afluència massiva o la manca d'incidents destacables, sinó també per l'ambient que es va viure en elles. Una anàlisi detallada de les consignes, lemes, pancartes i accions desenvolupades en algunes d'aquestes manifestacions o en la manifestació del 16 de desembre a Madrid, la qual tancava el període de mobilitzacions, ho posa clarament de manifest.[200] A títol d'exemple, presentem a continuació el cas de la manifestació de Barcelona del 14 de desembre (Figura 35).

Figura 35
Repertoris d'acció desenvolupats durant la vaga general del 14 de desembre del 1988. Diaris espanyols, 15 de desembre

BARCELONA	
Lemes, consignes, pancartes	–Contra líders polítics, sobretot Felipe González: «*Felipe, Guerra, el pueblo está a la izquierda*»; «*Felipe, cabrón, trabaja de peón*»; «*Pujol, Felipe, Solchaga, això és una vaga*». –Contra Narcís Serra (ministre de Defensa): «*El del piano, que trabaje de romano*». –Contra el gran desplegament policial davant la Delegació del Govern: «*Ésos de marrón, ¿de qué empresa son?*» –Contra helicòpter policia: «*ito,ito ,ito, que caiga el pajarito*». –Consigna més corejada a la primera fase, entonant cançó popular catalana "Baixant de la font del gat": «*Hacia falta ya una huelga, una huelga; hacía falta ya una huelga general, que no podía fracasar*». –Altres consignes: «*El pueblo unido, jamás será vencido*», «*Viva la clase obrera*», «*Aquí están, éstos son, los que aguantan la nación*». –Pancarta treballadors del Zoo de Barcelona: foto de Floquet de Neu amb inscripció contra el PEJ.
Ambient festiu	–Des dels altaveus de la furgoneta al cap de la manifestació s'emeten cançons de Lluís Llach, Raimon, Labordeta,... –Els bombers uniformats porten torxes i bengales i llencen traques. –Dos capgrossos que representen Felipe González (vestit de frac) i Jordi Pujol. –Manifestants i espectadors aplaudeixen durant la marxa. –«[...] *El ambiente era casi festivo* [...]. *Entre tambores, pitos y fanfarrias, los manifestantes comenzaron a desfilar entonando consignas entre reivindicativas y jocosas*»; «*la manifestación fue modelo de sensata participación cívica*"» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 13).

(5) CONCLUSIONS TEMPTATIVES

Les principals idees que es deriven de l'anàlisi realitzat en aquest treball es poden agrupar de la manera que exposem a continuació.

1. Durant el període en què es produeixen les vagues generals de 1985 i 1988, es dóna un canvi substancial en la natura i el contingut de les vagues generals. Les vagues generals del 20 de juny de 1985 i del 14 de desembre de 1988, com a «vagues generals no insurreccionals», prenen la forma de mobilitzacions massives, de caràcter no insurreccional i bàsicament pacífic, que cerquen expressar, més enllà de demandes sindicals vinculades a qüestions materials, laborals i/o redistributives, reivindicacions polítiques no admeses pel

[200] Vegeu Figura 35 i Figura 37 de l'annex.

sistema polític formal. Aquestes reivindicacions es troben directament relacionades amb el cicle polític on s'emmarquen: el cicle postransicional d'hegemonia socialdemòcrata (1982-1992).

2. La vaga general del 14 de desembre del 1988 pren la forma d'una «acció col·lectiva de masses», és a dir, una mobilització massiva, pacífica i festiva, que esdevé una acció de democràcia directa en si mateixa. Malgrat que les organitzacions sindicals esdevenen l'estructura de convocatòria, organització i coordinació que inicialment propicia la mobilització, aquesta es veu àmpliament superada per la participació de la població. En aquest sentit, es manifesta un alt grau d'espontaneïtat i d'autoorganització per part de la societat civil i de la ciutadania en general, que se suma a la protesta. En aquesta vaga, es posen de relleu reivindicacions polítiques on es demana un aprofundiment de la qualitat de la democràcia liberal derivada del procés de transició política.

3. Una aproximació als fenòmens en el marc del context històric-polític, per mitjà de l'anàlisi de la interacció conflictiva entre actors polítics i socials, així com, d'un element essencial d'aquesta: l'acció col·lectiva i la protesta, ens ha permès distingir alguns factors directament relacionats amb i que contribueixen a desencadenar les peculiars formes de protesta que analitzem aquí: les vagues generals no insurreccionals.

Un primer factor es deriva de l'anàlisi de les relacions entre el Govern socialdemòcrata i les organitzacions sindicals. Aquest factor és el procés de redefinició de la correlació de forces socioeconòmiques derivada de la transició política que es dóna durant la dècada dels vuitanta. A partir del 1982, en un context de crisi econòmica, els sindicats van orientar la seva acció a l'enfortiment organitzacional per mitjà de les seves relacions d'interacció amb el Govern. L'objectiu era obtenir recursos i incrementar la seva participació institucional, la seva capacitat d'influència en la presa de decisions polítiques i econòmiques, i la seva legitimitat com a institucions d'acció col·lectiva. Però, aquesta estratègia sindical es va mostrar inoperant en relació amb l'assoliment dels seus objectius. L'hegemonia política socialdemòcrata, la seva estratègia econòmica liberal i la seva aliança amb el capital esdevenien grans obstacles per l'acció sindical.

D'una altra banda, també cal tenir en compte que, després d'un llarg període de polítiques econòmiques restrictives, la conjuntura de reactivació econòmica ja iniciada al 1985 no repercutia en la millora de les condicions de vida de la població. L'estratègia econòmica d'ajust i sanejament desenvolupada pel Govern del PSOE va perjudicar fortament les condicions de vida i de treball de les classes populars i assalariades. Els principals resultats de la política econòmica socialdemòcrata van ser la recomposició de les rendes del capital a curt i llarg termini, i l'augment de les desigualtats socials i de la pobresa. Això va generar un gran malestar en les bases sindicals, que van començar a reivindicar unes polítiques econòmiques i socials més favorables als seus interessos, així com a qüestionar l'estratègia d'acció i el paper institucional de les organitzacions sindicals majoritàries (CCOO i UGT) i el model de relacions entre Govern i sindicats imperant des de l'inici de la transició: el model de concertació social o la política de pactes. Davant aquesta conjuntura, a finals del 1987, es feia ja evident el canvi en l'estratègia de les organitzacions sindicals que s'acaba materialitzant en la creació d'un front –la «unitat d'acció» entre CCOO i UGT– que desafiava l'hegemonia política del Govern socialdemòcrata i la seva aliança amb el capital, i que esdevenia un clar intent de redefinir la posició de força sindical en l'escenari polític.

Un segon factor desencadenant es deriva de l'anàlisi de la interacció entre les dues organitzacions socialdemòcrates, el PSOE i la UGT. Aquest factor es concreta en el progressiu deteriorament i el canvi d'orientació de les relacions entre les dues organitzacions: del model de sindicats com a «corretges de transmissió» dels partits afins al model de sindicats «autònoms». Per dir-ho de manera sintètica: si la UGT no s'hagués primer distanciat i després autonomitzat del PSOE, les vagues generals que estem considerant, s'haguessin produït de manera ben diferent. De fet, aquest factor té una influència decisiva en el qüestionament i posterior trencament del model de concertació derivat del procés de transició, és a dir, del factor desencadenant que hem considerat en primer lloc. L'autonomia de la UGT en relació amb el PSOE, que comporta la pèrdua de politització partidària del sindicat, impossibilita la concertació i obre pas a una nova etapa d'unitat sindical i de confrontació per part de CCOO i UGT amb l'objectiu d'obtenir més poder polític, és a dir, més capacitat de gestió i participació en el procés de presa de decisions i elaboració de polítiques públiques.

Un tercer factor desencadenant es deriva de l'anàlisi dels repertoris d'acció col·lectiva i dels actors que desafien l'hegemonia política socialdemòcrata. Aquest factor és, en termes generals, la manca de funcionament dels canals polítics formals de la democràcia liberal espanyola, i, en concret, l'estil de governar que caracteritza la socialdemocràcia durant els anys vuitanta. Hi ha forts indicis que mostren que aquest és el motiu principal que convoca al carrer a tants milions de ciutadans i ciutadanes, i que fa emergir una nova societat civil, quantitativament i qualitativa diferent a la societat civil transicional, que supera les organitzacions d'interessos i els partits polítics com a canals bàsics de representació i mecanismes de gestió del conflicte en el si de la democràcia liberal espanyola. Podem dir que les vagues generals del 1985 i del 1988 posen de manifest l'existència d'un conjunt d'anomalies estructurals derivades del procés de transició:

─la manca de representativitat de les institucions polítiques formals: Parlament, Govern i partits polítics;
─la manca d'una veritable oposició política, que, de fet, és substituïda i desenvolupada per les organitzacions sindicals;
─la manca d'un funcionament «normal» (democràtic liberal) de les associacions intermitges (com els sindicats) entre les institucions de poder i la ciutadania;
─la manca de participació «des de baix»;
─el fort biaix en la implementació de les polítiques públiques a favor dels interessos altament organitzats i econòmicament poderosos; o,
─unes elits polítiques caracteritzades per una concepció patrimonialista de l'estat, la corrupció i les pràctiques clientelistes.

4. Tant la nova caracterització de les vagues generals del 1985 i del 1988 com els factors que les desencadenen ens permeten afirmar que a Espanya i Catalunya, a partir del 1982,[201] es produeix el canvi d'un model de conflicte propi d'una societat industrial típica a un model propi d'una societat de capitalisme de benestar en règim de poliarquia. D'una banda, les que anomenem «vagues generals no insurreccionals» són un cas paradigmàtic de les formes emergents d'acció col·lectiva en la nova situació històrico-política. En aquest sentit, les vagues generals del 1985 i del 1988 esdevenen un indicador del canvi de model de conflicte a l'Espanya i la Catalunya postransicionals. D'una altra banda, el conflicte entre el PSOE i la UGT, concretat en un progressiu deteriorament i canvi d'orientació entre

[201] Un cop es pot donar per finalitzada la transició política, si més no en el seu aspecte de canvi institucional, és a dir, de canvi de les institucions polítiques bàsiques.

partit i sindicat, és un fenomen que, per la seva notable dimensió social i política, també expressa una forma emergent de conflicte social, en la mesura que trenca un dels pilars institucionals de canalització del conflicte, com representa el sorgiment al si del moviment obrer de dues grans «organitzacions de moviment» (Zald i McCarthy, 1987): el partit socialdemòcrata de masses però, de base obrera i el sindicat de classe d'orientació socialdemòcrata, que havia caracteritzat una llarga etapa d'«institucionalització del conflicte» a l'Europa Occidental (Dahrendorf, 1990). Finalment, el canvi en l'estratègia sindical i el trencament del model de concertació evidencia el qüestionament del principal mecanisme d'institucionalització del conflicte: el neocorporativisme.

En definitiva doncs, durant la segona meitat dels anys vuitanta a Espanya i Catalunya, la gestió tradicional del conflicte als països industrials de l'OCDE, que s'havia començat a aplicar a partir dels inicis de la transició política, entra en crisi i comença a ser substituïda per formes noves de conflicte social i de gestió de les mateixes (formes que, almenys en part, tenen un cert grau de generalització en els països de l'entorn).

Annex

Figura 3
Evolució de la població activa i l'atur, 1982-1989
(mitjanes anuals)

	Població activa	Població aturada	Taxa d'atur (% s/ població activa)
1982	13.349	2.120	15,88%
1983	13.497	2.340	17,34%
1984	13.583	2.728	20,08%
1985	13.691	2.938	21,46%
1986	13.927	2.933	21,06%
1987	14.616	2.937	20,09%
1988	14.714	2.847	19,35%
1989	14.904	2.580	17,31%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA (INE, 1991)

Figura 4
Població ocupada i creació d'ocupació, 1982-1987. En milers de persones (mitjana anual)

Any	Població ocupada	Variació
1982	11.061	-
1985	10.571	-490
1987	11.593	+1.022

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA (*El País*, 1.12.88, p. 77)

Figura 5
Evolució de la inversió i del PIB, 1982-1987.
(pessetes constants de 1980)

	Variació inversió (%)	Variació PIB (%) (a preus de mercat)
1982	1,5	1,2
1983	-4,1	1,8
1984	-3,9	1,8
1985	3,9	2,3
1986	14,4	3,3
1987	16,3	5,2

Font: Campos i Álvarez (1991: 32)

Figura 6
Participació «corregida»(1) dels ingressos salarials(2) en el PIB a cost de factors (%), 1982-1988

1982	53,2
1983	53,7
1984	51,4
1985	50,2
1986	49,4
1987	48,9
1988	48,2

Notes:
(1) Suposant que es manté constant la relació entre assalariats i ocupats totals de 1980.
(2) Incloent totes les cotitzacions socials.
Font: Campos i Álvarez (1991: 61)

Figura 8
Acord Econòmic i Social (AES)

Signatura	9.10.84
Firmants	Govern, UGT, CEOE, CEPYME
Vigència	1985-1986

Contingut (principals acords)

Objectius macroeconòmics	—Activitat econòmica: 3% pel 1985, i 3,5% pel 1986 —Previsió IPC: 7% pel 1985 i 6% pel 1986 —Déficit públic (% sobre PIB): 5% pel 1985, i 4,5% pel 1986 —Pressió fiscal: 0,8% pels dos anys —Compromís de creació d'ocupació de 25.000 llocs a l'Administració
Acords fiscals	—Desgravacions fiscals per inversió: 15% sobre el valor de la inversió amb límit del 25% de la quota de l'impost de societats —Desgravacions fiscals per creació d'ocupació: 500.000 pts de la quota de l'impost de societats per cada treballador contractat a jornada completa/any
Acords salarials	—Increments salarials entre 5,5% i 7,5% pel 1985. Pel 1986, el 90% de la inflació prevista (6%), que situa la banda salarial entre 5,4% i 6,4%. Claúsula de revisió anual sobre previsió inflació
Cobertura atur	—Augment de la taxa de cobertura d'atur al 43% a finals del 1985 i al 48% a finals del 1986
Seguretat Social	—Revalorització pensions segons previsió anual d'inflació —Definició nou marc jurídic en materia de Seguretat i Higiene en el treball
Legislació laboral	—Compromís Govern adaptació de la legislació laboral segons directrius CE
Fons	—Inversions públiques no incloses als pressupostos: 50.000 milions pts/any —INEM: 30.000 milions pts per cada any per establir concerts amb organismes públics per contractar entre 160 i 190.000 aturats —Solidaritat per l'ocupació: 62.500 milions pts. Finançament a parts iguals per Govern, treballadors i empresaris. Contempla finançament per inversions generadores d'ocupació, incentius per contractació de joves quea ccedeixen a primera ocuapció en modalitat de pràctiques i per a la formació, finançament de programes de formació professional i ocupacional, contractació col·lectius amb especials dificultats
Patrimoni sindical	—Compromís Govern d'elaborar projecte de llei sobre adjudicació del Patrimoni sindical
Drets sindicals	—Participació institucional sindical a entitats oficials i empresa pública

Comissions de treball	—Consells assessors i informatius: Consell Assessor del president del govern, i Comissió Fiscal —Comités operatius i amb dotació de fons: Comissió Inversions públiques, Comissió seguiment concerts INEM-organismes públics, Comité tripartit del Fons de Solidaritat —Comisisions per abordar reformes estrucutrals: Comisió tripartita de reforma de la Seguretat Social (art. 13), Comité mixt sobre Seguretat i Higíene (art. 14), Consell general de la FP (art. 16), Comisisió sobre legislació laboral (art. 17).

Font: Elaboració pròpia a partir de Domínguez (1990) i Iglesias (1990)

Figura 11
Afiliació del PSOE (congressos ordinaris entre el 1974 i el 1984)

Any	Congrés	Afiliació
1974	XXVI	3.403
1976	XXVII	9.141
1979	XXVIII	101.082
1981	XXIX	97.320
1984	XXX	153.076

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de Tezanos (1985)

Figura 12
Resultats PSOE a les eleccions al Parlament, 1979-1989

	Núm. vots	% vots	Escons Congrés
1979	5.477.037	30,4	121
1982	10.127.392	48,4	202
1986	8.887.345	43,4	184
1989	7.713.810	39,6	176

Font: Elaboració pròpia a partir de Maravall i Santamaría (1985: 118), i *El País*: Extra, "Perfil de una década. Un cambio de doble filo", 28.10.92, p. 14.

Figura 13
Resultats electorals del PSOE (eleccions generals) i d'UGT (eleccions sindicals) entre el 1977 i el 1986

	1977	*1978*	*1979*	*1980*	*1982*	*1986*
PSOE	29,3	–	30,4	–	48,4	43,4
UGT	–	21,7	–	29,3	36,7	40,9

Font: Elaboració pròpia a partir dades de Pimentel (1993), Maravall i Santamaría (1985: 118), i *El País*: Extra, "Perfil de una década. Un cambio de doble filo", 28.10.92, p. 14.

Figura 14
Pactes socials nacionals signats entre el 1977 i el 1986

Any	Pactes socials nacionals	Parts signants
1977	Pactes de la Moncloa	Partits polítics
1979	Acord Bàsic Interconfederal (ABI)	UGT i CEOE

1980	Acord Marc Interconfederal (AMI)	UGT i CEOE
1981	Acord Nacional d'Ocupació (ANE)	UGT, CCOO, CEOE i Govern
1983	Acord Intercondeferal (AI)	UGT, CCOO i CEOE
1985-1986	Acord Econòmic i Social (AES)	UGT, CEOE i Govern

Font: Elaboració pròpia partir de Domínguez (1990) i Iglesias (1990)

Figura 15
Resultats de les eleccions sindicals (entre el 1978 i el 1986, en percentatge columna)

	1978	*1980*	*1982*	*1986*
UGT	21,7	29,3	36,7	40,9
CCOO	34,5	30,9	33,4	34,5
USO	3,9	8,7	4,6	3,8
Nacionalistes	1,0	3,5	4,5	4,6
Independents	38,9	27,6	20,8	16,1

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministerio de Trabajo extretes de Pimentel (1993)

Figura 16
Cronologia. Estratègia sindical CCOO i UGT, abril-juny del 1985. Diaris *El País* i *La Vanguardia*

		Esdeveniment
Maig		
	13	Reunió UGT i CCOO per estudiar possibiitat de realitzar mobilitzacions conjuntes vs. reforma. UGT anuncia que no dóna suport a la VG i farà concentracions i manifestacions estrictament contra reforma pensions (no política global). No descarta unitat en les seves accions
	22	Comité Nacional UGT-Catalunya en reunió extraordinària rebutja (sense votació) proposar una hora de vaga unitària amb CCOO pel 4 de juny. Havia estat defensada pel secretariat nacional i diverses federacions i unions comarcals. Convoquen Assemblea general de delegats pel 3 de juny i manifestació central a Barcelona pel 4 de juny contra la reforma Seg Social
	30	Reunió executives UGT i CCOO. Acord sobre la unió de CCOO a la manifestació convocada per UGT: per separat i amb pancartes pròpies, encapçalaran la marxa militants jubilats d'ambdós amb pancarta comuna. Coordinació conjunta de la jornada en aquelles capitals on es preveuen accions
		Executiva UGT envia comunicat a unions provincials i federacions recomanant la participació de CCOO a les accions
		Zufiaur exposa els tres punts on coincideixen UGT-CCOO sobre projecte reforma: necessària reforma global de la Seg Social; proposta Govern és només retall de pensions; problemes derivats de les mesures de la llei
Juny		
	3	UGT i CCOO de Catalunya convoquen conjuntament la manifestació dia 4 contra el projecte de reforma. Redacten manifest conjunt on exigeixen la retirada del projecte i l'obertura d'un procés de negociació. Discrepàncies sobre l'àmbit de negociació: UGT, a la taula de l'AES; CCOO, creació comissió específica
	4	Manifestacions conjuntes de protesta contra el projecte de reforma a més de 30 províncies

Figura 17
Cronologia. Estratègia sindical CCOO i UGT, 1987-1988. Diaris espanyols

		Esdeveniment
1987		
Setembre		
	5	CCOO i UGT contra les previsions macroeconòmiques del Govern pel 1988 (4% increments salarials, 3% inflació). Demanen una política més social
	9	UGT i CCOO demanen reunió urgent per reiniciar el diàleg social amb Govern
	10	COO i UGT demanen revisió inflació (al 4%) i increments salarials entre el 4 i el 6% per començar el diàleg social
	25	Marcelino Camacho, secretari general de CCOO, proposa mobilitzacions a UGT contra Pressupostos i negativa del Govern a iniciar el diàleg social
Octubre		
	2	Marcelino Camacho, secretari general de CCOO, proposa mobilitzacions a UGT per exigir la negociació col·lectiva a la Funció Pública i contra Pressupostos
	21	Executiva UGT proposa campanya de mobilitzacions de protesta amb CCOO contra els Pressupostos
	22	UGT i CCOO convoquen dues manifestacions (funcionaris i pensionistes) contra Pressuposto
	27	UGT i CCOO a Catalunya convoquen mobilitzacions unitàries de funcionaris i pensionistes contra Pressupostos
Novembre		
	22	Antonio Gutiérrez, nou secretari general de CCOO, proposa mobilitzacions a UGT contra Pressupostos i en solidaritat amb els aturats
	26	UGT accepta accions conjuntes amb CCOO per solidaritat amb aturats i reivindicar ampliació cobertura d'atur, però no contra els Pressupostos
	28	Concentració de les federacions de Pensionistes i Jubilats d'UGT al Palau de Congressos de Madrid contra Pressupostos Generals
1988		
Febrer		
	15	Primera reunió Nicolás Redondo i Antonio Gutiérrez.
Maig		
	1	Manifestacions 1r Maig. Convocatòria unitària CCOO-UGT a 11 ciutats
Juny		
	13	Reunió executives CCOO i UGT davant el nou procés de diàleg social amb el Govern
Juliol		
	6	Reunió membres executives CCOO i UGT per establir unitat acció en el procés de diàleg social amb el Govern
	7	Inici procés de diàleg social

Setembre		
	6	Convocatòria CCOO i UGT de vaga general al sector construcció
	14	Assamblea unitària de delegats sindicals UGT i CCOO de Catalunya. Unitat d'acció enfront del Govern i empresariat
	19	Reunió executives CCOO i UGT. Anàlisi del procés de diàleg social davant acords Govern amb CSIF i UDP. Definició estratègia conjunta
Octubre		
	26	Manifestació CCOO i UGT de funcionaris a Catalunya en contra del límit d'increments salarials i de l'acord Govern-CSIF
	27	Manifestació CCOO i UGT de funcionaris estatal en contra del límit d'increments salarials i de l'acord Govern-CSIF
Novembre		
	7	CCOO i UGT amb Plataforma Juvenil por el Empleo negocien estratègia contra PEJ
	12	Reunió executives CCOO i UGT. Convocatòria CCOO i UGT de vaga general pel 14 de desembre

Figura 18
Cronologia. Conflicte entre partit i sindicat socialdemòcrates, octubre del 1984-juny del 1985. Diaris *El País* i *La Vanguardia*

		Esdeveniment
1984		
Desembre		
	1	*El País* fa públic l'enfrontament entre Nicolás Redondo i l'aparell del PSOE sobre el model de relacions partit i sindicat (intent de control i instrumentalització del sindicat vs. despolitització del sindicat i enfortiment en base a recuperar principis autènticament sindicals). Presenta Corcuera com el defensor de les tesis de Govern i partit dins el sindicat. Afirma que al sindicat s'assegura que passarà a l'executiva del partit o assolirà cartera ministerial. Fa referència al desgast del sindicat per les mesures econòmiques i socials preses pel Govern i la por de Redondo a la postura del partit (a adoptar en el pròxim Congrés) sobre temes sindicals i econòmics (sobretot, mercat de treball i Seguretat Social)
1985		
Febrer		

	25	La Federació de banca, estalvis, assegurances i oficines d'UGT, encapçalada per Justo Fernández, demana formalment a l'executiva del partit que els alts càrrecs de l'Administració es donin d'alta i/o paguin les seves quotes d'afiliació al sindicat en cumpliment dels estatuts del partit. A aquesta federació haurien d'estar afiliats (i no ho estan; donats de baixa per no pagar) Boyer i Solchaga. També González, E. Barón (ministre de Transports, Turisme i Comunicació), Almunia (ministre de Treball i Seguretat Social), E. Lluch (ministre de Sanitat i Consum) i J. Moscoso (ministre de Presidencia). Pràcticament tots, entre ells Almunia -exassessor UGT- haurien de ser expulsats del sindicat, si s'apliqués estrictament el reglament sindical
		Fonts sindicals parlen de "*pasotismo*" y "*estilos de nuevo rico que olvida sus orígenes de pobre sindicalista*".
Abril		
	25	Informe de l'executiva del PSOE, firmat per Benegas, enviat als secretaris generals del partit per aclarir «*la confusión creada*» sobre la reforma de la Seguretat Social. «*Contestación*» a la posició crítica de l'executiva UGT.
Maig		
	14	Corcuera anuncia la seva dimissió com a membre de l'executiva ugetista per resoldre la incompatibilitat de càrrecs abans de la reunió executiva confederal i comité confederal, amb Redondo de visita a l'estranger.
	16	Reunió Almunia, ministre de Treball i Seguretat Social amb Grup Socialista sobre la reforma. Fonts socialistes afirmen que la reunió s'orienta a tractar d'evitar la indisciplina de vot en el debat parlamentari del projecte
	25	Antonio Rosa, secretari general UGT Badajoz i senador socialista, renuncia al seu escó al Senat davant la incompatibilitat de càrrecs. 9 diputats i 5 senadors socialistes amb càrrec al sindicat davant el dilema de la indisciplina de vot parlamentari
	28	Reunió Comissió executiva UGT. Suport a la proposta de devolució del projecte com demanen tots els grups parlamentaris, excepte el socialista, i demanda de nova ronda de negociacions amb interlocutors socials. No s'accepten les esmenes socialistes al projecte
	30	Nicolás Redondo trenca la disciplina de vot i rebutja el projecte de reforma en el Congrés. La resta del grup vota a favor, excepte Garcia Damborenea que abandona l'hemiscicle abans de la votació
Juny	4	Dimissió José Antonio Cid, secretari general UGT-Saragossa, com a membre executiva regional PSOE
Juliol	6	Un informe de la federació estatal de banca d'UGTpresentat al comité confederal planteja la necessitat de replantejar «*el sentido de las relaciones entre el Partido Obrero y el sindicato de clase, cuando el partido llega al poder y rompe sus compromisos con el electorado y con la propia clase obrera*». Afirma que des del Congrés del partit del 1976, el PSOE «*ha venido influyendo para conseguir el desarme ideológico de la UGT*» i convertir-lo en un sindicat de serveis (*El País*, 6.07.85).

Figura 19
Cronologia. Conflicte entre partit i sindicat socialdemòcrates, octubre del 1987-desembre del 1988. Diaris espanyols

		Esdeveniment
1987		
Octubre		
	2	Comité federal del PSOE. Debat sobre la ponència-marc del XXXI Congrés del partit a celebrar al gener del 1988. Enfrontaments Antón Saracíbar, secretari organització UGT i Felipe González sobre orientació i mesures de política econòmica
	9	Reunió Comissió Executiva Confederal UGT. Redondo afirma que no s'acceptarà la subordinació leninista del sindicat al poder públic
	16	Trencament de les negociacions executives UGT-PSOE sobre els Pressupostos del 1988
	20	Nicolás Redondo, secretari general UGT, i Antón Saracíbar, secretari organització UGT, renuncien al seu càrrec de diputats del PSOE al Congrés pel seu desacord amb els Pressupostos Generals
	28	Cándido Méndez, secretari general UGT Andalusia, dimiteix com a diputat socialista al Parlament andalús pel seu desacord amb els Pressupostos de la Junta d'Andalusia
	29	Trencament de les negociacions Govern-PSOE-UGT sobre esmenes als Pressupostos del 1988
Novembre		
	10	José Antonio Saavedra, secretari general Federació Mineria UGT, demana la baixa del PSOE
		Justo Zambrana, secretari de relacions institucionals UGT i diputat del PSOE, dimiteix del seu càrrec al sindicat
	12	Redondo renuncia a participar com a delegat del PSOE-País Basc en el XXXI Congrés del partit
	16	Reunió plenària del Grup Parlamentari Socialista. Txiqui Benegas, secretari d'organització del PSOE, presenta acord sobre pensions signat entre PSOE i Federació pensionistes UGT. Culpa l'executiva sindical de haver-lo rebutjat com a esmena als Pressupostos
	18	Reunió Felipe González i dirigents regionals PSOE. Davant el XXXI Congrés del partit, s'acorden directrius per iniciar una estratègia de desqualificació de la política d'enfrontament de la UGT amb el Govern
	22	La direcció del PSOE acusa a la direcció d'UGT de trencar el model de negociació entre les federacions sectorials (pensionistes i funcionaris) del sindicat i el Govern
	23	Antón Saracíbar, secretari organitzacióUGT, acusa al PSOE de "fer el pont" a l'executiva sindical i negociar a la baixa els acords amb les federacions. Fa èmfasi en l'autonomia d'UGT en relació amb el Govern i el partit
	25	Circular de Nicolás Redondo als quadres sindicals. Afirmació de l'autonomia sindical: «[la seva] dimisión y la de Saracíbar como parlamentarios, [és] una decisión que no hemos buscado ni deseado, ha sido inevitable para dejar a salvo la autonomía del sindicato»; «no somos un partido bis, ni la oposición al Gobierno, ni una tendencia en el seno del PSOE».

Desembre	9	La direcció d'UGT no assisteix a l'acte d'homenatge a Pablo Iglesias que organitza el partit. UGT organitza un acte paral·l. La direcció del PSOE demana acostament del Govern a la UGT: la manca de concertació i la discrepància pública amb UGT són els principals obstacles del projecte socialista. Preocupació per l'augment de la conflictivitat laboral i el descens expectatives vot.
1988		
Gener	10	La direcció del PSOE fa pública una proposta de concertació sobre mesures de foment de l'ocupació joves a les organtizacions sindicals
	24	XXXI Congrés PSOE. Discurs de cloenda de Nicolás Redondo contra el projecte polític del partit. Afirma que el sindicat ha d'actuar en peu d'igualtat en relació amb el partit, cosa que obliga al sindicat a abandonar «*cualquier seguidismo partidario*».
Març	4	UGT presenta un programa d'ocupació i critica el PEJ del PSOE
	29	Crisi interna UGT per estratègia sindical d'autonomia del partit. L'executiva confederal destitueix a l'executiva de la federació del metall
	31	L'executiva PSOE acusa a l'executiva UGT de «*debilitar el sindicato*» per la destitució de l'executiva del metall
Abril	7	Informe de l'executiva PSOE donant suport incondicional a la gestió del Govern
	18	Nicolás Redondo i Felipe González assisteixen al primer acte del Patronat del I Centenari de l'UGT
	26	IV reunió Comité Confederal UGT. Debat i aprovació de la gestió de l'executiva confederal: informe de Nicolás Redondo denuncia injerències del PSOE en conflictes interns del sindicat
Maig	1	Actes Primer de Maig. L'executiva del partit designa una delegació, encapçalada pel president, Ramón Rubial, per assistir als actes d'UGT. Felipe González no hi participarà.
Juny	13	Reunió Felipe González i Manuel Chaves, ministre de Treball i Seguretat Social, amb l'executiva UGT davant l'inici del procés de diàleg social entre Govern i sindicats
Juliol	7	Informe UGT sobre greus repercusions socials de la política econòmica del període 1978-1988 elaborat per J.M. Zufiaur, responsable del Instituto Sindical de Estudios (ISE): «*el PSOE y la UCD han seguido una senda similar, quizás más decidida con los socialistas*»
	11	Dimissió de Matilde Fernández com a secretaria general de la federació de químiques UGT per incompatiblitat amb el nou càrrec com a ministra d'Assumptes Socials
Setembre	9	Txiqui Benegas, secretari d'organització del PSOE, anuncia que la prioritat política del partit és l'aprobació del PEJ
Octubre	17	Reunió delegació executiva UGT amb representants del grup parlamentari socialista per demanar la inclusió de les reivindicaicions del sindicat en els Pressupostos pel 1989 davant el fracàs del diàleg social amb el Govern
	27	El PSOE presenta el document "*Presupuestos 89: Servicio Público y Bienestar Social*" que legitima els Pressupostos del Govern pel 1989
Novembre	4	V Comité Executiu Confederal UGT. Aprovació de la gestió executiva i de la convocatòria de mobilitzacions generals amb CCOO i altres organitzacions progressistes i de joves contra la política econòmica i social del Govern

igura 20
Acció col·leciva contra el projecte de llei de reforma de la Seguretat Social i tràmit parlamentari. Diari *El País* i *La Vanguardia*, 1985

		Tràmit projecte parlamentari	Mobilitzacions				
			Àmbit territorial	Convoca	Suport	Repertori acció	Participants
Febrer							
	21		Estatal	CCOO		Aturades generalitzades	600 mil (segons CCOO)
			Estatal	CCOO		Manifestacions	Decenes de milers
Maig							
	1		Madrid	UGT	PSOE	Míting-concentració	10.000
			Estatal	CCOO	PCE, Movimiento madrileño por la paz	Manifestació	Madrid: 250.000-100.000; Barcelona: 100.000
			Madrid	CNT		Manifestació	1.500 (segons Govern Civil)
	13	Ministeri Treball i Seguretat Social fa presentació pública projecte definitiu					
	24		Madrid	CCOO		Míting Manifestació cap al Parlament Petició retirada del projecte	Milers de delegats sindicals
	30	Debat esmenes a la totalitat					
			Lleida	CCOO		Míting	Delegats sindicals
	31			Federació banca UGT		Petició al Govern de retirada del projecte	

			Càdis	UGT		Tancament a la seu Govern Civil	Executiva UGT-Càdis
			Càdis	UGT		Tancament a les oficines INSS	Comités locals UGT-Càdis
Juny							
	3		Madrid	UGT		Tancament a la seu Direcció provincial de Trebal	200 quadres sindicals (dirigents de la Unió regional de Madrid i SG federacions de Banca, Comerç, Indústria, Construcció i pensionistes)
			Saragossa	UGT	CCOO, Unión de Agricultores y Ganaderos de Aragón	Tancament a la seu Direcció provincial de Treball	30 quadres sindicals (membres de l'executiva provincial, quadres i responsables de les federacions)
			Pontevedra	UGT		Concentració davant seu del Govern Civil	50 quadres sindicals (dirigents de les executives comarcals i de les federacions provincials)
			Barcelona	UGT		Assemblea sobre la reforma	Delegats sindicals de Catalunya
	4		Estatal	UGT	CCOO	Manifestacions	300 mil (1a estimació)
	12	Debat en comissió					
	18	Debat en ple. Votació i aprovació projecte					
	20		Estatal	CCOO	USO, CNT, sindicats nacionalistes (ELA-STV, LAB, INTG, CSTC, SQC), PCE	Vaga general	4 milions (CCOO); 1 milió (Oficina Portaveu Govern)

Figura 21
Manifestacions del 4 de juny contra el projecte de refoma de la Seguretat Social. Diari *El País*, 1985

Àmbit territorial	Convoca	Suport	Participants	Lemes i consignes	Observacions
Sevilla	UGT i CCOO		> 6 mil		Cap manifestació: responsables regionals UGT (Manuel Fernández) i CCOO (Antonio Herrera)
Càdis	UGT i CCOO		5 mil		Absència de Manuel Chaves. Nombre de participants superior al del 1r de Maig
Granada	UGT i CCOO		3 mil		Presència rector Universitat (José Vida Soria)
Jaén	UGT		Mil		Presència diputat socialista Cándido Méndez (vot favorable al projecte al Parlament)
Màlaga, Huelva i Còrdoba	UGT i CCOO		2 mil		
Astúries	UGT		10 mil (Policia Municipal)		Presència nombrosa de militants i dirgents (entre ells, SG) de CCOO i del Partido Comunista de Asturias. Participa Ángel Fernández Villa, membre executiva federal PSOE i SG SOMA-UGT
Barcelona	UGT i CONC		> 60 mil (convocants); 20 mil (Guàrdia Urbana)	Pancarta capçalera: "No al retall de les pensions"	Cap manifestació: principals dirigents sindicals (com Ramón Balcelis, diputat i S Alimentació UGT-Cat). Assisteixen, a títol personal, alguns regidors PSC-PSOE. Absència dirigents PSC. "La manifestación unitaria entre CCOO y UGT en Barcelona ha sido una de las más numerosas celebradas por los dos sindicatos en los últimos años" (*El País*, 5.06.85).
Bilbao	UGT		Mil	Consignes contra el projecte de reforma i a favor reforma global Seg Social	Absència diputats PSOE (Benegas, Damborenea). Presència de diputats socialistes del Parlament Basc (Vasco Fidel Orcajo i Nicolás Redondo -fill-)
Burgos	UGT i CCOO	CNT, PCE	Mil		

Canàries	UGT i CCOO		5 mil		
Ciutat Real	UGT i CCOO		600		
Logroño	UGT i CCOO		800		
Madrid	CCOO		200 mil; 50 mil-400 mil (Policia Municipal)	Pancarta capçalera UGT: "Recorte de pensiones, no". Discrepàncies sobre la conveniència de diversos crits corejats per CCOO: alusions directes a president del Govern, mEconomia, mTreball i Seg Soc. Des de les files UGT: "Almunia, Boyer, quién te ha visto y quién te ve".	Pancarta capçalera d'UGT, però sostinguda per representants federacions pensionistes UGT i CCOO. Segon terme, majoria membres executiva UGT (no Manuel Chaves). Darrera pancarta UGT, Marcelino Camacho i secretariat CCOO, resta de federacions indústria i unions territorials dels dos sindicats. Absència dirigents PSOE, sí diputats ugetistes (Redondo, Justo Zambrana -diputat i SG Fed Serveis Públics-, Matilde Fernández -membre executiva partit i SG Químiques-). Càrrecs del PSOE a títol personal: Manuel de la Rocha, conseller Comunitat Madrid, alcaldes socialistes localitats madrilenyes. Representants IS, PCE (Gerardo Iglesias -SG- i Santiago Carrillo)."Las diversas fuentes consultadas han coincidido en que el número de trabajadores asistentes a la manifestación de hoy es seguramente el más alto de los registrados en los últimos años" (El País, 5.06.85)
Múrcia	UGT i CCOO		4 mil		
Pamplona	UGT		250		Tancament 50 afiliats UGT a la seu Direcció provincial de treball (desallotjament policial amb incidents); concentració 200 afiliats UGT a antics locals INSS.
Saragossa	UGT	CCOO, Unión de Agricultores i Ganaderos de Aragón	10-15 mil		
Sòria	UGT i CCOO		500		
València	UGT i CCOO		20 mil	Pancarta encapçalament conjunta	Presència cinc regidors socialistes
Vigo	UGT		500		Presència regidors socialistes

Figura 22
Incidents produïts durant el desenvolupament de la vaga general del 1985.

Lloc	Detencions		Observacions
	CCOO[a]	*El País*[b]	
Alacant	5		Detingut un dirigent de CCOO
Albacete	2		Detinguts el secretari d'Organització i el secretari de Formació de CCOO a Albacete
Aragó	23		Detingut el secretari general de la Unió Regional de CCOO
Catalunya		44	Detinguts dirigents de CCOO. Un manifestant i cinc policies ferits a Barcelona.
Còrdova	2		Detingut el secretari d'Acció Sindical de CCOO
Euskadi		9	Sis persones detingudes per formar part de piquet coactiu
Galicia	9		Detingut el secretari de la Federació del Mar de CCOO
Illes Balears	2		Detinguts el secretari general i el secretari d'Organització de la Unió Regional de CCOO
Madrid	26		
Málaga		7	Durant l'enfrontament piquet-policia davant el Corte Inglés. Detinguts 7 dirigents de CCOO
Múrcia		8	Dos policies i un treballador ferits per enfrontaments piquet-policia
Sevilla	7		
València	3		
Valladolid			Concentració de 300 treballadors de l'empresa FASA-Renault dissolts per la Policia Nacional
Dades estatals	79	68	Segons dades del Ministeri de l'Interior, més de 128 persones són detingudes a tota Espanya. La majoria es produeixen en els enfrontaments entre piquets sindicals i policia (sobretot, als grans magatzems i les empreses d'autobusos urbans). Més de la meitat es donen a Catalunya (sobretot, a la província de Barcelona).

Font: [a]Campos i Álvarez (1990); [b] *El País*, 22.05.85.

Figura 23
Repertoris d'acció col·lectiva. Diaris espanyols, 1988

Mes	Dia	Repertoris	Convocants i reivindicacions
GENER			
	14	Campanya informativa	CCOO. Assamblees a les fàbriques sobre la situació de l'atur i l'ocupació. Enviament comunicats

			sobre els debats assamblearis al president del Govern i al secretari general del PSOE.
	18	Tancament patronal	Drassanes Euskalduna (Bilbao). Reconversió industrial
	20	Tancament patronal	Drassanes La Naval (Sestao-Bilbao). Reconversió industrial
	21	Tall de circulació carretera i manifestació	Treballadors drassanes Astano (El Ferrol-La Corunya) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
		Tall de circulació ferroviària	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao). Reconversió industrial
	28	Tall de circulació ferroviària	Treballadors drassanes Astano (El Ferrol-La Corunya) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
FEBRER			
	3	Referéndum	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao). Ratificació per unanimitat de proposta de negociació unitària recolçada per sindicats ELA-STV, LAB i CAT (rebuig alternativa de CCOO i UGT). Reivindicació de reobertura drassanes i rebuig pròrrogues Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
		Referéndum	Treballadors Seat (Lanbaden-Navarra). Aplaçament vaga indefinida (proposada per CCOO i LAB) per no renovació de contractes temporals
	4	Tall de via ferroviària	Treballadors drassanes Astano (El Ferrol). [2.000 participants]. Reivindicació pla reindustrialització de la comarca, reobertura drassanes i rebuig pròrrogues Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
	5	Referéndum i assemblea a la Direcció Provincial de Treball	Treballadors banca privada. Rebuig del preacord de conveni del sector entre CCOO, UGT i patronal
	9	Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni
	12	Tall de circulació urbana i concentració davant empresa	Treballadors drassanes Astano (El Ferrol-La Corunya) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reivindicació de la reincorporació. Reconversió industrial
	13	Manifestació	Sector lleter. Lleó. Convocada pel sindicat Unió Camperols de Lleó. [2.000 participants]. Contra la disminució dels preus, quotes de producció i increment pressió fiscal
	16	Vaga	Sector metall. Barcelona província. Convocada per CCOO. Reivindicació negociació del conveni. Contra preacord UGT i patronal

	17	Vaga	Sector químiques. Estatal. Convocada per CCOO. Negociació condicions salarials i laborals del conveni
		Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni. Tercera jornada.
MARÇ			
	8	Vaga	Sector tèxtil. Estatal. Convocada per CCOO. Reivindicació negociació del conveni. Contra preacord UGT i patronal
	15	Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni. Setena jornada.
	17	Vaga	Treballadors Seat-Zona Franca (Barcelona). Convocada per sindicat CC. Contra pla industrial pactat per CCOO i UGT
	21	Tancament a l'empresa	Treballadors drassanes Astano (El Ferrol-La Corunya) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reivindicació de la reincorporació. Reconversió industrial
	24	Vaga	Comarca de El Ferrol. Convocada per UGT, CCOO i USO. Protesta per la rescisió de contractes de 1.500 estibadors excedents de les drassanes Astano. Reconversió industrial
		Vaga	Sector drassanes. Estatal. Convocada per UGT, CCOO i USO i centrals nacionalistes. Reconversió industrial
		Manifestació davant la patronal	Sector metall. Madrid. Centenars de treballadors. Reivindicació de millora del conveni.
	30	Vaga	Sector transport interurbà. Castelló, València, Madrid i Astúries. Convocada per UGT i CCOO. Negociació conveni.
ABRIL			
	20	Manifestacions i tancaments a oficines INEM o direccions provincials de Treball	Aturats, delegats i quadres sindicals. Grans ciutats de província (220 localitats). Convocada per CCOO. [100.000-80.000 participants]. Reivindicació de solucions a l'atur , increment cobertura d'atur i obertura taula de negociació amb el Govern
		Vaga	Sector mineria. Palència , Gijón i Lleó. Convocada pels sindicats miners. Negociació conveni (no acceptació patronal de millores salarials).
		Vaga	Sector ensenyament públic no universitari i universitari. Estatal. Convocada per CCOO, UGT, CSIF, ANPE i UCSTE. Negociació conveni
	21	Vaga	Sector hoteleria. Madrid. Convocada per UGT i CCOO. [50.000 participants]. Reivindicació millores salarials i laborals. Negociació conveni.
		Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Pressió per la negociació

			condicions salarials i laborals del conveni. Onzena jornada
		Vaga	Empresa Vasco-Leonesa. Sector mineria. Negociació conveni (no acceptació patronal de millores salarials).
	27	Manifestació i concentració davant seu del Ministeri Educació	Sector ensenyament públic no universitari. Madrid. Convocada per CCOO, UGT, CSIF, ANPE i UCSTE. Suport de CNT, STEC, USO. [100.000-20.000 participants]. Negociació conveni (reivindicació de la homologació salarial amb resta funcionariat).
		Vaga	Sector ensenyament públic no universitari i universitari. Estatal. Convocada per CCOO, UGT, CSIF, ANPE i UCSTE. Suport de CNT, STEC, USO. Novena jornada.
		Vaga	Comarca de El Ferrol. Convocada per sindicats, partits, organitzacions socials. Reivindicació pla de reindustrialització naval de la comarca. Reconversió industrial
		Vaga	Sector metall. Madrid. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni
		Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni.
	28	Vaga	Sector ensenyament públic no universitari i universitari. Estatal. Convocada per CCOO, UGT, CSIF, ANPE i UCSTE. Suport de CNT, STEC, USO. Desena jornada.
		Vaga	Sector metall. Madrid. Pressió per la negociació condicions salarials i laborals del conveni
	31	Vaga	Sector benzineres. Catalunya. Convocada per CCOO i UGT. Reivindicació millores salarials i laborlas (contra nova modalitat de contractació precària: l'«aspirant»). Tercera jornada
MAIG			
	1	Míting i concentració	Madrid. Convocada per UGT. Per l'ocupació, la cobertura social i llei de repartiment dels beneficis empresarials
		Manifestacions	Estatal. [600.000 participants; Madrid: 200.000-20.000; Barcelona: 50.000-13.000)]. Convocatòria unitària CCOO i UGT a 11 ciutats. Per la plena ocupació, major cobertura atur i reducció jornada laboral
		Manifestacions	Estatal. [35.000-45.000 participants]. Convoca CNT-AIT. Per les 35 hores de jornada laboral. Per la independència sindical dels partits i de l'Estat.
		Concentració	Pamplona. [Un miler de participants]. Convoca ELA-STV.
		Manifestació	Pamplona. [2.000 participants]. Convoca LAB. Suport HB.
	5	Vaga i manifestacions davant les seus d'ensenyament	Professorat ensenyament no universitari. Catalunya, Euskadi i Madrid. Contra preacord entre UGT, CSIF, ANPE, UCSTE i Ministeri Educació. Negociació conveni

	Concentració	Sector banca privada. Madrid. Convoca CNT, ELA-STV, INTG, CAT, CXTG. Contra la signatura conveni banca CCOO, UGT i patronal. Davant l'hotel on se signava l'acord i davant la seu de CCOO.
	Encadenament amb tall de trànsit	Sector banca privada. Barcelona. Convoca CNT. [50 treballadors]. Contra la signatura conveni banca CCOO, UGT i patronal
	Ocupació Borsa	Sector banca privada. València. Convoca CNT. Centenar de delegats sindicals i militants CNT. Contra la signatura conveni banca CCOO, UGT i patronal.
	Enfrontaments amb Policia; atacs violents	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
10	Talls de circulació urbana amb barricades; enfrontaments amb Policia; atacs contra propietat pública	Treballadors drassanes Naval Gijón, Astano (El Ferrol) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
11	Atacs contra propietat pública	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
12	Petició	Organitzacions sindicals i ciutadanes (USO, federacions estatals jubilats i pensionistes CCOO, CNT, federació de comerç de CCOO-Madrid, Coordinadora de Colectivos Juveniles, Coordinadora Popular de Contribuyentes, Club Ciudadano, Vanguardia Popular de Inquilinos, Coordinadora Ciudadana Independente, Coordinadora Intervecinal) demanen per escrit a tots els grups parlamentaris l'establiment de diverses mesures que evitin excesos tributaris (elevació mínim exempt de tributar).
13	Vaga	Sector metall. Estatal. Convoca CCOO,UGT i ELA-STV. Pressió per negociar resolució excedents. Reconversió industrial.
17	Referéndum	Funcionaris Ajuntament afiliats a UGT. Barcelona. Rebuig preacord conveni entre UGT i Ajuntament
	Referéndum	Professorat ensenyament no universitari. Estatal. Rebuig massiu al preacord sindicats i Ministeri Educació
18	Vaga	Funcionaris Ajuntament Barcelona. Convoquen CCOO, CSIF i independents. Contra preacord conveni entre UGT i Ajuntament. Cinquena jornada.
	Vaga	Professorat ensenyament no universitari. Estatal. Convoca CCOO. Contra preacord entre UGT, CSIF, ANPE, UCSTE i Ministeri Educació. Negociació conveni

	24	Manifestació; atacs contra propietat pública	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao). Contra la decisió de la Direcció General de Treball de rescindir contractes. Reconversió industrial
		Campanya informativa laboral	UGT. Contra la contractació precària als sectors construcció, hosteleria, alimentació
	25	Manifestació	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao). Contra la decisió de la Direcció General de Treball de rescindir contractes. Reconversió industrial
	27	Manifestació	Sector naval. Vigo. Convocada per CCOO i UGT. [2.200 participants]. Reivindicació solucions excedents laborals a Galícia. Reconversió industrial
		Referéndum	Treballadors Seat. Revoquen Comité empresa (dominat per CCOO i UGT).
	28	Vaga	Professorat ensenyament no universitari. Estatal. Convoca CCOO, ANPE, CSIF, UGT, STEC i USTEC. Negociació conveni.
	31	Manifestació	Madrid. Convocada per la Plataforma por la Escuela Pública (formada per sindicats, associacions veïnals i d'estudiants). Diversos milers de persones. En defensa de l'escola pública.
		Vaga	Professorat ensenyament no universitari. Estatal. Indefinida. Convoca CCOO, ANPE, CSIF, UGT, STEC i USTEC. Negociació conveni.
JUNY			
	6	Enfrontaments amb Policia ; atacs violents	Treballadors drassanes Euskalduna (Bilbao) acollits a Fons de Promoció d'Ocupació. Reconversió industrial
	7	Vaga	Sector construcció. Barcelona província. Convocada per CCOO i UGT. Negociació conveni (reivindicació reforma sistema contractació eventual). Segona jornada de la setmana.
	8	Vaga	Sector Adminsitració pública. Estatal. Convocada per CCOO. Reivindicació negociació partides salarials i laborals dels Pressupostos
	10	Vaga	Treballadora estacions de serveis de Renfe. Provincials. Convocada per CCOO i UGT. Negociació plantilles provincials.
	28	Vaga	Sector funcionaris aduanes. Convocada per l'Associació de Funcionaris de Gestió Aduanera. Reivindicació millores salarials i laborals
SETEMBRE			
	11	Campanya informativa laboral	UGT. Contra la precarització al sector hoteleria
	12 al 15	Vaga	Sector construcció. Catalunya. Convacada per CCOO i UGT. Forçar negociació conveni.
OCTUBRE			
	5	Denúncia	CCOO. Davant el Defensor del Poble i la OIT. Contra acord Govern-UDP (manca representativitat

		UDP)
6	Manifestació	Pensionistes. Madrid. Convocada per CCOO. [2.000 pensionistes]. Reivindicació revisió retribucions del 1988 i 1989
10	Denúncia	UGT. Davant OIT. Contra acord Govern-UDP (manca representativitat UDP)
19	Vaga	Factories Corberó d'Esplugues i Castellbisbal (Baix Llobregat). Barcelona.Convocada per CCOO. Incumpliment del pla industrial per absorció multinacional sueca aprovat per governs central i autonòmic.
20	Tancament patronal	Drassanes Puerto de la Luz. Gran Canària. Reconversió industrial
21	Enfrontaments amb Policia	Estibadors. Drassanes Puerto de la Luz. Gran Canària. Reconversió industrial.
22	Conferència	Sobre atur. Convocada per Consejo de la Juventud de Espanya (CJE). Document alternatiu al PEJ del PSOE: repartiment del treball i salari social joves en atur
26	Manifestació	Funcionaris. Catalunya. Convocada per CCOO, UGT i sectorials (USTEC, UCSTE, CATAC, CSC, CAT). [3.000-10.000 funcionaris]. En contra de l'acord sobre límit increments salarials (4%) entre el CSIF i el Govern
27	Manifestació	Funcionaris. Estatal. Convocada per CCOO i UGT. Suport de SUP, STEC i CNT. [100.000-4.000 participants]. En contra de l'acord sobre límit increments salarials (4%) entre el CSIF i el Govern
NOVEMBRE		
8	Tancament a la Delegació provincial de Treball	Joves. Tarragona. Convocada per Coordinadora de Entidades contra el Plan de Empleo Juvenil. [20 joves]. Entrada al despatx del delegat de treball.
11	Tancament a Departament de Defensa	Funcionariat. Madrid. Comissió negociadora conveni de Defensa. Per ruptura negociacions.
	Tancament a Departament d'Educació	Funcionariat. Madrid. Comité d'empresa del personal laboral (CCOO, UGT, CNT, CSIF). Reivindicació homologació salarial.
14	Manifestació i concentració davant Ministeri Economia i Hissenda	Sector banca privada. Madrid. Convocada per CCOO i UGT. En contra acord entre patronal i Govern de no aplicar claúsula revisió salarial (2%).
	Manifestació i concentració davant Delegació del Govern	Sector banca privada. Barcelona. Convocada per CCOO, UGT i FITC. En contra acord entre patronal i Govern de no aplicar claúsula revisió salarial (2%).
17	Concentració davant Conselleria Indústria; desallotjament policial	Treballadors empreses La Maquinista i Pegaso. Barcelona. Convoca CCOO i UGT. Contra el projecte INI de privatització de les empreses.

19	Demanda judicial	UGT. Recurs contenciós-administratiu davant Tribunal Suprem contra el reglament de plans i fons de pensions del Govern
21	Manifestació	Pensionistes. Madrid. Convocada per CCOO. [20.000 pensionistes]. Reivindicació increments pensions del 7% en contra de l'acord Govern-UDP (5,35%)
24	Vaga	Funcionaris. Estatal. Convocada per UGT i CCOO. [Seguiment: 70%-5%]. En contra de l'acord sobre límit increments salarials (4%) entre el CSIF i el Govern
	Concentració davant Ministeri Administracions Públiques; recollida signatures	Funcionariat. Estatal. Organitza CCOO, UGT, CSIF-Madrid, CNT. [100.000 signatures; 15.000 concentrats]. En contra de l'acord sobre límit increments salarials (4%) entre el CSIF i el Govern. Entrega signatures a ministre d'Administracions Públiques, Joaquín Almunia (es nega a rebre'ls).
	Manifestació davant Ministeri de Treball	Joves i estudiants. Madrid. Convoca Sindicato d'Estudiantes. Contra PEJ. Acaba en la concentració del funcionariat davant Ministeri Administracions Públiques
	Protesta simbòlica; concentracions davant oficines INEM	Joves i estudiants. Estatal. Convoca Plataforma Juvenil por el Empleo i Sindicato d'Estudiantes. Concentracions a les oficines INEM i inscripció com aturats [150.000-400 persones]. Contra el PEJ.
	Vaga	Estudiants ensenyament mitjà i superior. Estatal. Convoca Plataforma Juvenil por el Empleo i Sindicato d'Estudiantes. [Seguiment: 90%, FP; 80%, BUP; 55%, universitats]. Contra el PEJ
	Vaga	Sector sanitat. Estatal. Convocada per UGT i CCOO. [Seguiment: 85%-1,06%]Negociació conveni. Quarta jornada
	Assamblees	Catalunya. [300 comités empresa]. Declaracions a favor de la vaga general
	Manifestació	Treballadors naval. Vigo. Convocada per CCOO i UGT. Reivindicació solució pels 450 treballadors acollits als Fons Promoció Ocupació. Reconversió industrial
26	Assamblea	Federació Pensionistes UGT. [1.000 pensionistes]. Contra acord sobre pensions entre Govern i UDP
29	Vaga	Funcionaris. Catalunya. Convocada per COOO, UGT, CATAC i CSC. [Seguiment: 80%-20%]Reivindicacions salarials i laborals.
	Vaga	Sector sanitat. Catalunya. Convocada per COOO, UGT, CATAC i CSC. [Seguiment: 60%-10%]Reivindicacions salarials i laborals.
	Vaga	Sector ensenyament públic. Catalunya. Convocada per CCOO i UGT. Reivindicacions salarials i laborals.
	Manifestació	Funcionaris. Catalunya. Convocada per COOO, UGT, CATAC i CSC. [3.000 funcionaris]. Concentració davant Palau Generalitat. Entrega document sobre reivindicacions salarials i laborals per iniciar concertació. Concentració davant Govern Civil.
	Assamblees	Sector metall. Catalunya. Resolucions sobre suport a la vaga.
29	Vaga	Sector metall. Grans empreses. Catalunya. [30.000 treballadors]. Convocada per CCOO i UGT.

		Reivindicació increments salarials 5% per desviació previsió inflació.
DESEMBRE		
1	Vaga	Estudiants ensenyament mitjà. Estatal. Convoca Plataforma Juvenil por el Empleo i Sindicato d'Estudiantes. [Seguiment: 2 milions estudiants]. Contra el PEJ.
	Marxa	Joves i estudiants. Madrid. Convoca Plataforma Juvenil por el Empleo i Sindicato d'Estudiantes. [200.000-15.000 participants]. Suport de CCOO, UGT, IU, PCE. Contra el PEJ. Servei d'ordre de 3.000 persones
	Manifestacions	Joves i estudiants. Catalunya, País Basc, València, Aragó, Galícia, Astúries. Convoca Plataforma Juvenil por el Empleo i Sindicato d'Estudiantes. [Barcelona: 10.000-5.000 participants]. Contra el PEJ
14	Vaga	Estatal. Convocada per CCOO i UGT. Contra la política econòmica i social del Govern
	Manifestacions	Estatal. Convocada per CCOO i UGT. Contra la política econòmica i social del Govern
16	Manifestació	Madrid. Convocada per CCOO i UGT. Contra la política econòmica i social del Govern

Figura 24
Incidents produïts durant el desenvolupament de la vaga general del 1988. Diaris espanyols, 15 de desembre del 1988

Lloc	Detencions	Ferits	Observacions
Albacete	Diverses		– Detenció de membres d'un piquet que tirava xinxetes a una carretera
Barcelona (província)	36	14	– Es produeixen dotze ferits (cinc policies i set membres de piquets). Sis detinguts i dos ferits lleus (un estudiant i un membre de CCOO) durant els enfrontaments entre piquet i policia al Corte Inglés de Plaça Catalunya –Barcelona ciutat–. – Incendi vagó de RENFE a Cornellà – Set persones detingudes per llançar un petard a l'interior d'un bar on hi havia agents de policia (Ronda Sant Pau-Barcelona)
Bilbao	Diverses		– Enfrontaments policia-piquets amb barricades i talls vies fèrrees. – Forces de seguretat de l'empresa privada PROSESA s'enfronten a un piquet a la central Iberduero
Cantàbria	6		– Detinguts els membres d'un piquet per colocar una barricada

Madrid	5	5	– Explosió d'un paquet explosiu a la Gran Via (1 ferit lleu). – Quatre policies ferits i diversos detinguts durant enfrontaments policies-piquets (quatre vaguistes detinguts per fer pintada a la façana del Congrés de Diputats a la matinada) – Atacs contra desenes d'autobusos (rodes punxades)
Saragossa	15		– Els integrants d'un piquet a un supermercat amb enfrontaments policia (1 policia tira un tret a terra per dissoldre'l); cinc detinguts per intent d'agressió a dos motoristes de la Policia Municipal; tres detinguts per llançament de pedres a la Jefatura Superior de Policia
Valladolid			– Llançament cóctel molotov contra la Delegació provincial de Treball
Vigo	5		– Membres d'un piquet de transports que miraven d'impedir sortida d'autobusos
Dades generals	40 -60	30	Inclouen les detencions i ferits produïts durant les manifestacions i concentracions, però, bona part dels incidents són fruit dels enfrontaments policies-piquets, sobretot als grans magatzems (per posar silicona a les portes d'empreses, comerços i entitats bancàries; per trencar vidres i punxar rodes d'autobusos a transports).

Figura 25
Seguiment de les vagues generals del 1988 i del 1985.
Per comunitats autònomes (nombres absoluts)

Comunitat	1988	1985
Andalusia	1.167.550	712.862
Aragó	239.040	30.000
Astúries	208.936	200.000
Canàries	323.570	180.000
Cantàbria	88.200	21.500
Castella-La Manxa	264.095	62.000
Castella-Lleó	383.095	77.400
Catalunya	1.490.000	1.000.000
Euskadi	622.400	480.000
Extremadura	154.530	13.190
Galícia	456.250	462.500
Illes Balears	163.495	57.700
La Rioja	54.684	5.000
Madrid	1.221.424	700.000
Múrcia	227.200	61.300
País Valencià	770.400	309.020
Total	7.834.869	4.372.472

Font: Elaboració pròpia a partir de Campos i Álvarez (1990)

Figura 26
Seguiment de la vaga general del 1988

	Espanya		Catalunya	
	Núm. absoluts	Percentatge	Núm. absoluts	Percentatge
Van fer vaga tota la jornada	8.963.000	76,6%	1.547.000	79,3%
Van fer vaga part de la jornada	964.000	8,2%	170.000	8,7%
Van treballar	1.781.000	15,2%	233.000	11,9%
Total població activa ocupada	11.708.000		1.950.000	

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4)

Figura 27
Seguiment estatal de la vaga general del 1988. Segons sectors d'activitat

	Núm. absoluts	Percentatge	Població activa
Agricultura	1.232.000	73,7%	1.671.000
Indústria	2.514.000	89,1%	2.822.000
Construcció	886.000	89,4%	991.000
Serveis	5.296.000	85,1%	6.224.000
Total	9.928.000	84,8%	11.708.000

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4)

Figura 28
Seguiment estatal de la vaga general del 1988. Segons professió

	Núm. absoluts	Percentatge	Població activa
Empresaris	314.000	78,7%	399.000
Autònoms	2.529.000	84,4%	2.998.000
Funcionaris	1.463.000	79,3%	1.845.000
Assalariats	5.621.000	86,9%	6.466.000
Total	9.927.000	84,8%	11.708.000

Font: Elaboració pròpia a partir del sondeig elaborat per IOPE-ETMAR pel diari *El Periódico* (15.12.88, p. 3-4)

Figura 29
Adhesions de suport a la vaga del 14 de desembre del 1988. Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

ORGANITZACIONS SINDICALS	
De classe	
Estatals	USO, CNT
Nacionalistes	ELA-STV, LAB, INTG, CXTG
Corporatives	
Estatals	SNP, SUP, USTEC, STEC
Nacionalistes	CSC, SQC, STACC
Agràries	COAG
Estudiants	Sindicato de Estudiantes
Internacionals	CES, CIOSL
ASSAMBLEES DE TREBALLADORS	Asamblea General de Actores; Asamblea Estatal de Comités de Empresa y Delegados de Personal de TVE, RNE, RCE y del Ente Público; Asamblea de Telefónica; Coordinadora del Port de Barcelona
ORGANITZACIONS EMPRESARIALS	Confederación de APYMES de Madrid (CADAM), PIMES d'Andalusia
ASSOCIACIONS PROFESSIONALS	Federación de la Unión de Actores del Estado Español, Flota pesquera de capitanes i patrones de barcos, AFE, Federación de Asociaciones del Cuerpo Superior de la Administración Civil
PARTITS POLÍTICS	Izquierda Socialista, PCE, IU-Esquerra Catalana
ENTITATS SOCIALS	Coordinadora estatal de Cristianos por el Socialismo, Cáritas Diocesana de Catalunya
PLATAFORMES	Plataforma Juvenil por el Empleo
MANIFESTOS	Professionals, intel·lectuals, artistes: «*Manifiesto de solidaridad con los sindicatos*»; advocats laboralistes: «*Manifiesto en apoyo a la huelga general*»

Font: Elaboració pròpia a partir dels diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Figura 30
Seguiment de les manifestacions i concentracions desenvolupades durant les vagues generals del 1988 i del 1985. Per comunitats autònomes (nombres absoluts)

Comunitat	1988	1985
Andalucia	223.500	35.200
Aragó	161.000	22.000
Astúries	100.000	91.000
Canàries	45.000	100.000
Cantàbria	18.000	6.500
Castella-La Manxa	27.500	7.650
Castella-Lleó	95.500	12.050
Catalunya	271.000	-
Euskadi	63.000	-
Extremadura	25.000	40.000
Galícia	115.000	5.350
Illes Balears	35.000	4.550
La Rioja	10.000	1.200
Madrid	600.000	5.000
Múrcia	10.000	12.000
País Valencià	125.000	50.000
Total	1.924.500	392.500

Font: Elaboració pròpia a partir de Campos i Álvarez (1990).

Figura 31
Seguiment de les manifestacions i concentracions de la vaga del 1988. Per localitats

Localitat (per comunitats autònomes)		Nombre de manifestants
ANDALUSIA		
Almería		15.000
Cádiz		20.000
	Algeciras	5.000
	Jerez	15.000
Córdoba		25.000
	Lucena	1.500
Granada		30.000
	Almuñécar, Baza, Guadix, Loja, Motril	
Huelva		6.000
Jaén		3.000
	Linares	3.000
	Concentracions a 20 pobles	
Málaga		30.000
Sevilla		70.000
	Concentracions a 80 pobles	

ARAGÓ		
Huesca		5.000
Teruel		6.000
Zaragoza		150.000
	Alcañiz	800
	Andorra	4.500
	Jaca	500
	Monzón	2.000
	Sabiñanigo	600
	Tarazona	4.000
ASTÚRIES		
Gijón		35.000
Oviedo		65.000
CANTÀBRIA		
Santander		18.000
	Reinosa	
CASTELLA-LLEÓ		
Ávila		3.000
Burgos		7.000
	Aranda del Duero	3.000
	Miranda del Ebro	3.000
León		20.000
	Ponferrada	2.000
Palencia		3.000
	Guardo	1.000
Salamanca		8.000
Segovia		5.000
Soria		1.500
Valladolid		45.000
Zamora		3.000
	Benavente (no autoritzada)	125
CASTELLA-LA MANXA		
Albacete		10.000
	Almansa	1.500
	Hellín	500
Ciudad Real		5.000
	Puertollano (concentració)	2.000
Cuenca		2.500
	Mota	500
Guadalajara		5.000
Toledo		5.000
	Sonseca	800
	Talavera	2.000

CATALUNYA		
Barcelona		250.000
	Cornellà (concentració)[1]	
	Granollers (concentració)	Centenars
	Igualada	
	Manresa	3.000
	Molins de Rei (concentració)	300
	Mollet (concentració)	Centenars
	Olesa de Montserrat (concentració)	1.000
	Sabadell	2.500
	Sant Andreu de la Barca	400
	Sant Boi de Llobregat	
	Sant Cugat del Vallès	Centenars
	Sant Feliu de Llobregat (concentració)	700
	Sant Joan Despí (concentració)	150
	Sant Just	Centenars
	Santa Coloma de Gramenet	4.000
	Terrassa	1.500
	Vic	
	Vilafranca del Penedès	1.500
	Vilanova i la Geltrú	3.000
Girona		7.000
Lleida		4.000
Tarragona		10.000
	Reus	500
	Tortosa	
	Valls	300
	El Vendrell	200
EUSKADI		
Álava		5.000
Bilbao		
Sant Sebastià		8.000
Pamplona		15.000
EXTREMADURA		
Badajoz		15.000
	Mérida	4.000
Cáceres		10.000
	Navalmoral de la Mata	4.000
	Plasencia	2.000
GALICIA		

Coruña		30.000
	Ferrol	25.000
	Santiago	5.000
Lugo		5.000
Orense		5.000
Vigo		75.000
ILLES BALEARS		
Palma		35.000
ILLES CANÀRIES		
Gran Canaria		30.000
	La Palma	8.000
Tenerife		15.000
MADRID		600.000
MÚRCIA		
Múrcia		10.000
	Cartagena	4.000
PAÍS VALENCIÀ		
Alacant		25.000
	Alcoi	8.000
	Elx	10.000
València		100.000
LA RIOJA		
Logroño		10.000
	Arnedo	4.000

Nota: (1). A Cornellà confluеix la que es va anomenar «Marxa del Baix Llobregat»: els manifestants de Sant Boi, Molins de Rei, Sant Feliu, Sant Joan Despí, Sant Just i Esplugues es van dirigir a la concentració davant de l'Ajuntament de Cornellà.
Font: Campos i Álvarez (1990) i diaris espanyols, 15.12.88.

Figura 32
Acció col·lectiva.[1] Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Repertori	Nombre
Assamblea	1
Concentracions	5
Demanda judicial	1
Manifestacions	7
Marxa	1
Protesta simbòlica	1
Recollida signatures	1
Vagues	8
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

Figura 33
Convocants acció col·lectiva.[1] Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

onvocants	Nombre
CCOO	1
UGT	2
UGT i CCOO	8
UGT, CCOO i altres sindicats	7
Plataforma Juvenil-Sindicato Estudiantes	6
Sindicato de Estudiantes	1
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc les assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

Figura 34
Reivindicacions acció col·lectiva.[1] Diaris espanyols, novembre-desembre del 1988

Convocants	Nombre
Contra PEJ	7
Contra privatització empreses públiques	1
Contra Reglament plans i fons pensions	1
Millores salarials i laborals	15
Solució Fons Promoció Ocupació (reconversió industrial)	1
Total	25

Nota: (1). No s'inclouen les assemblees d'empresa celebrades per decidir el recolzament a la vaga general ni tampoc les assemblees realitzades als centres d'estudi i centres de treball dins la campanya informativa sobre la política governamental i les possibles alternatives.

Figura 35
Repertoris d'acció desenvolupats durant la vaga general del 14 de desembre del 1988. Diaris espanyols, 15 de desembre del 1988

BARCELONA

Manifestació central

Participació	Segons convocants: 250.000-200.000 persones; segons Guàrdia Urbana: 120.000-100.000 persones (el Gabinet de Premsa de l'Ajuntament rectifica la xifra a la tarda: 40.000 persones). «*Una de las más importantes que ha registrado Barcelona en los últimos años, hasta el punto que algunos líderes sindicales llegaron a afirmar que era la mayor tras la celebrada el 11 de septiembre de 1977, en reivindicación de la autonomía*» (*El País*, 15.12.88, p. 1)
Convocants	CCOO, UGT, CNT, USO, Unió de Pagesos, Confederació Sindical Catalana (CSC), Coordinadora del Port i SATC (Sindicat de Treballadors Autònoms del Taxi de Catalunya).
Suport	Partits polítics (IC); Unió Progressista de Fiscals; actors i magistrats a títol personal; centenars de funcionaris; més de 100 bombers; militants MDT; nombrosos ciutadans (500 veïns de Nou Barris van baixar junts caminant); incomptables manifestants-espectadors.
Organització	–Encapçalen la manifestació 20 taxis del STAC, una furgoneta amb altaveus, un grup de persones discapacitades, tres cordons de seguretat de militants sindicals, els líders sindicals i un grup de persones jubilades. –A la cua de la manifestació, per intentar evitar incidents, l'organització situa els funcionaris de les administracions locals, de Justícia i el grup de més de 100 bombers. –Servei d'ordre organització: 200 persones a la capçalera; 500 persones a la cua. –Els convocants destaquen, per la manca de transport, les caminades de la gent provinent de barris perifèrics de la ciutat i l'autoorganització de la gent de poblacions veïnes per desplaçar-se.
Desenvolupament	–Més de 2 hores per fer el recorregut (Plaça Catalunya- Roger Llúria/Mallorca) –Final de la manifestació davant la Delegació del Govern. – Després de l'entrega d'un manifest al delegat del Govern per part dels representants sindicals, es Lectura del manifest unitari final a càrrec del cantautor Lluís Llach. Els manifestants criden «bien» a cada una de les 11 reivindicacions del manifest.
Lemes, consignes, pancartes	–Contra líders polítics, sobretot Felipe González: «*Felipe, Guerra, el pueblo está a la izquierda*»; «*Felipe, cabrón, trabaja de peón*»; «*Pujol, Felipe, Solchaga, això és una vaga*». –Contra Narcís Serra (ministre de Defensa): «*El del piano, que trabaje de romano*». –Contra el gran desplegament policial davant la Delegació del Govern: «*Ésos de marrón, ¿de qué empresa son?*» –Contra helicòpter policia: «*ito,ito ,ito, que caiga el pajarito*». –Consigna més corejada a la primera fase, entonant cançó popular catalana "Baixant de la font del gat": «*Hacia falta ya una huelga, una huelga; hacía falta ya una huelga general, que no podía fracasar*».

	–Altres consignes: «*El pueblo unido, jamás será vencido*», «*Viva la clase obrera*», «*Aquí están, éstos son, los que aguantan la nación*». –Pancarta unitària dels líders sindicals: reivindicació de canvi en la política econòmica i social Govern. –Pancarta persones jubilades: «*No más pensiones de hambre y miseria*». –Pancarta treballadors del Zoo de Barcelona: foto de Floquet de Neu amb inscripció contra el PEJ.
Ambient festiu	–Des dels altaveus de la furgoneta al cap de la manifestació s'emeten cançons de Lluís Llach, Raimon, Labordeta,... –Els bombers uniformats porten torxes i bengales i llencen traques. –Dos capgrossos que representen Felipe González (vestit de frac) i Jordi Pujol. –Manifestants i espectadors aplaudeixen durant la marxa. –«[...] *El ambiente era casi festivo* [...]. *Entre tambores, pitos y fanfarrias, los manifestantes comenzaron a desfilar entonando consignas entre reivindicativas y jocosas*»; «*la manifestación fue modelo de sensata participación cívica*"» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 13).
Declaracions manifestants	–Membre d'un grup de veïns de Nou Barris: «*Somos un grupo de cabreados. Hemos llenado dos manzanas de la calle Aragón, pero, no es que queramos que caiga el Gobierno. Esto es un aviso para Felipe* [...]» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 14). –Moltes persones afirmaven la seva sorpresa per la gran participació (*El País*, 15.12.88).
Incidents	–Un cop dissolta la manifestació, enfrontaments entre la policia i un grup de joves (relacionats amb el MDT). Contenidors cremats. Es produeixen 5 detencions.
Observacions	–«*En la concentración estuvieron casi todos: sindicatos, partidos, grupos ecologistas, colectivos varios y muchos ciudadanos llegados a pie desde sus casas*» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 13). –«*Casi todos llegaron a pie, con la pancarta, la bandera y una idea por la que protestar, tan potente que, por primera vez, convirtió en nimiedad la diferencia de siglas, objetivos nacionalistas, premisas sindicales o proyectos políticos: unos marchaban, otros les aplaudían, saboreando atuendos originales, agradeciendo frases ocurrentes,...*» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 14). –Octavetes del partit CDS contra Chaves acollides amb burla general pels manifestants.

Manifestació

Convoca	CNT-AIT
Participació	200 persones
Incidents	–Un cop finalitzada, enfrontaments entre policia i grups de joves. Contenidors cremats. Diverses detencions.

Altres accions	–«*A partir de* [les deu del mati] *diversos sectores y sindicatos imporvisaron pequeñas manifestaciones, caracterizadas por consignas festivas como "Nos hacía falta ya una huelga general", entonadas con músicas populares como* Baixant de la font del gat*. Las más llamativas fueron protagonizadas por un pequeño ejército de mensajeros dando vuletqs a la plaza Catalunya subidos en sus motos y la de los bomberos de la Generalitat que recorrieron el centro lanzando petardos y haciendo sonar sirenas*» (*El País*, 15.12.88, p. 18). –Els membres (23) de la Unión Progresista de Fiscales (UPF) renuncien al salari de la jornada en solidaritat amb la vaga, davant la impossibilitat efectiva del dret de vaga pels funcionaris del Ministeri de Justícia. –El "Grup de Joves contra el PEJ" de la localitat de Badalona tapien l'entrada a l'oficina de l'INEM.

BILBAO		
Manifestació		
	Convoca	Organitzacions sindicals i polítiques esquerra radical (EMK, LAB, Liga Comunista, associons d'aturats)
	Participació	100 persones
	Suport	Missatgers amb les seves motos encapçalen la manifestació
	Incidents	Càrregues policials justificades per crida de consignes a favor del terrorisme. Diverses detencions i diversos ferits.
Altres accions	–Talls d'alguns dels accesos a la ciutat amb barricades	
GIRONA		
Manifestació		
	Participació	Segons els sindicats, 7.000 persones; segons la policia local, 4.000.
	Observacions	Part del manifest sindical deia: «*la victoria conseguida por los trabajadores ante el Gobierno chulesco y arrrogante de Felipe González y sus* vampiros-boys».
LLEIDA		
Manifestació		
	Participació	4.000 persones. «[...] *la más numerosa celebrada en la capital del Segrià desde 1977, cuando los leridanos reivindicaron la autonomía*» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 13).
	Observacions	Ambient tranquil i festiu. Forts i perllongats xiulets contra el Govern municipal que no va proporcionar megafonia per fer els parlaments finals a l'organització. Els sindicats denuncien l'explotació juvenil en el món del treball (cas de l'empresa internacional MAI de Cervera: dels 700 joves que hi treballaven, només 11 tenien contracte).
MADRID		
Manifestació-concentració		
	Convoca	CCOO i UGT
	Participació	3.500 persones
	Desenvolupament	Manifestació pels carrers del centre. A la Puerta del Sol davant la seu del Govern autònom. Unes 350 persones es dirigeixen cap al Congrés dels Diputats.
	Consignes	Crits a favor de la vaga i en contra dels que no la seguien. Crits de «esquiroles» contra els parlamentaris davant del Congrés.

SEVILLA		
	Participació	Segons els sindicats, 40.000 persones; segons la policia, 15.000. «*La manifestación más numerosa que se recuerda desde la época de la reivindicación autonomista*» (*La Vanguardia*, 15.12.88, p. 22); «[...] *la mayor manifestación habida en Andalucía desde 1977*» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 12).
	Suport	Partis polítics: IU, Partido Andalucista
	Desenvolupament	La manifestació acaba amb un míting davant la seu de la Delegació del Govern.
	Consignes	–Contra líders polítics: «(Felipe i Guerra) *vergüenza de los sevillanos*»; davant d'uns grans magatzems, es cridava «*aquí no compra ni Pilar Miró*».
	Observacions	«[...] *una huelga general que en Andalucía tuvo un carácter semi-festivo como lo demostró la afluencia masiva a las manifestaciones que el 14-D, se convocaron desde todos los puntos de Andalucía. Sirva como muestra, Sevilla, donde* [...] [entre els participants] *había niños y hasta estudiantes de Teología que con sentido del humor portaban una pancarta en la que se podía leer, "la política del Gobierno no hay Dios que la aguante"*» (*El Independiente*, 16.12.88, p. 9).
TARRAGONA		
Manifestació		
	Participació	10.000 persones. «*La mayor de la historia de la ciudad en los últimos años*» (*El País*, 15.12.88, p. 19); «*La marcha más importante de los últimos años en la ciudad*» (*El Periódico*, 15.12.88, p. 13);
	Convoca	CCOO, UGT, USTEC, CNT
	Observacions	Els convocants mostraven la seva sorpresa per l'alta participació. Ambient festiu
	Incidents	Cap
Altres accions	–Concentració de 1.000 persones davant la seu de la Delegació d'Hissenda a Tarragona –Talls de dues carreteres nacionals a Valls i Tarragona	
TERUEL		
	Participació	500 persones
	Convoca	Treballadors de les empreses mineres de la conca de Terol (reconversió industrial)
VALÈNCIA		
	Participació	«*A últimas horas de la tarde se celebró una de las manifestaciones más numerosas de la historia*» (*La Vanguardia*, 15.12.88, p. 22).

Figura 36
Incidents produïts durant les manifestacions i concentracions del 14 de desembre del 1988. Diaris espanyols, 15 de desembre del 1988

Lloc	Detencions	Ferits	Observacions
Barcelona	Diverses	Diversos	– Cua de la manifestació convocada per CCOO i UGT: crema de contenidors d'escombraries i una bandera espanyola; llançament de pedres, ampolles i petards contra policies davant la seu de la Delegació Govern; càrrega policial contra els manifestants amb detinguts i ferits. Es relaciona el grup violent amb el MDT. – Manifestació convocada per CNT: enfrontaments policia amb manifestants durant la manifestació
Bilbao		10	– Càrrega policial per disoldre la manifestació convocada per HB, EMK, LCR, LAB i associacions d'aturats dirigida cap a la Delegació del Govern. 10 ferits lleus. El Govern Civil explica que es va disoldre per haver-hi crits en favor d'ETA. Entre els detinguts hi ha una dirigent del Moviment Comunista de Esukadi (EMK), Rosa Olivares.
Madrid		Diversos	– Diversos ferits durant dues càrregues policials contra dues concentracions davant la Puerta del Sol i el Congrés dels Diputats. El secretari regional d'UGT anuncia possible presentació conjunta amb CCOO de querella contra el delegat del Govern i les forces de seguretat. Més de 10 reporters gràfics i càmares ferits, tot i portar distintiu ANIGP (Asociación Nacional de Informadores Gráficos de Prensa). Comunicat de l'associació denunciant l'actuació de la Policia Nacional i petició d'aclaraciments al Ministeri de l'Interior
Múrcia	3	Diversos	– Durant una càrrega policial contra una manifestació, diversos policies i una manifestant (aquesta amb ferides greus al cap) resulten ferits. El secretari regional d'UGT anuncia possible presentació conjunta amb CCOO de querella contra el delegat del Govern i les forces de seguretat.
Pamplona			– Enfrontaments policia i manifestants. Un policia dispara a l'aire tot el carregador
Saragossa	6		– Enfrontaments policia i manifestants.

Figura 37
Manifestació a Madrid del 16 de desembre del 1988. Diaris espanyols, 17 de desembre del 1988

Participació	Segons convocants: 1.000.000 persones; segons Delegació del Govern: 35.000-40.000 persones
Convocants	CCOO, UGT
Suport	Plataforma Juvenil por el Empleo, Sindicato de Estudiantes, PCE, IU, Federación Regional de Asociaciones de Vecinos, actors (1.500), professionals i intel·lectuals a títol personal
Organització	–Servei d'ordre pròpia organització: 200 persones
Desenvolupament	El cap de la manifestació va ser desbordat. Abans d'arribar al final, a la Puerta del Sol, ja es concentraven desenes de milers de persones a la plaça i els carrers colindants. Quan la Puerta del Sol es va plenar inciaven la sortida encara els darrers manifestants
Lemes, consignes, pancartes	–Eslogan de la manifestació: «*Nosotros hemos cumplido, ellos no*» (es repeteix a pancartes penjades al llarg del recorregut) –Contra membres del Govern: «*Solchaga, cabrón, trabaja de peón*», «*Felipe, Guerra, irós a la mierda*» –Altres:, «*Hacía falta ya una huelga general*», «*UGT está detrás, adelante Nicolás*», «*Socialismo sí, felipismo, no*», «*El Corte Inglés, facha, facha es*» –Pancarta actors: «*Menos festivales, más teatros*» –Pancarta Sindicato de Transportes, Comunicaciones y Mar de CCOO: «*El sueño de la razón produce monstruos, el del cambio paro, pobreza y marginación. Preferimos el sueño de la razón. Los monstruos al menos son más inocentes y románticos*» –Pancartes i banderes de partits extraparlamentaris, banderes republicanes
Ambient festiu	–A la Puerta del Sol, fi del recorregut, pels altaveus se sentia música pop –Quatre *ninots* de València portats expressament: representaven a Felipe González, Alfonso Guerra, Carlos Solchaga i José María Cuevas sobre un asse carregat amb sacs de bitllets. Dos d'ells portaven a l'esquena amb mostres evidents d'esforç una gran rosa roja que simbolitzava els treballadors soportant la pesada carga de la política del Govern
Incidents	–Un cop dissolta la manifestació, enfrontaments entre policia i grup de joves. Càrregues policials, destrosses mobiliari urbà. Cinc detinguts.
Observacions	–«*Durante las dos primeras horas, los convocantes consiguieron que reinara el ambiente de charanga*» (El País, 17.12.88, p. 17) –Gran pitada contra la delegada del Govern a Madrid, Ana de Vicente, responent a la crida d'un membre de la Unió Regional de CCOO des de l'estrada dels oradors a la Puerta del Sol. La delegada havia desautoritzat els recorreguts proposats pels sindicats. Es criticava que el recorregut autoritzat era molt estret en gran part, cosa que provocava colls d'ampolla que haguessin fet difícil una evacuació d'urgència.